423/09
1860
Nº 4-5-6

1860

ცისკარი

1860

მაისი.

წელიწადი მეოთხე.

რიგები თხზულებათა:

I. — ღარიბი ყმაწვილი კაცის რომანი. (დასასრული.) . . . . ზაქარ ქართლელისა.
II. — ლექსები ახლანდელის მწერლებისა.
III. — მასწვლ-გონიერება და ერთგულობა. ალ. სავანელისა.
IV. — ყურძნის სნეულების წამლობა. ზაქ. მამაცაშვილისა.
V. — წიგნი რედაკტორთან მოლაყბის შესახები. . . . . . თ. ალ. ორბელიანისა.
VI. — სხვა და სხვა ამბავი. (ნახე მეორე გვერდზედ).

ტფილისს.

899.962.1(05)
ც-68

ცისკარი

ქართული

სალიტერატურო ჟურნალი.

გამოცემის ივ. კერესელიძის მიერ.

ტომი მეორე

მაისი.

წელიწადი მეოთხე.

ტფილისი.

კერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

1860

1178

Печатать позволяется. Марта 10 дня, 1860 года.
Испр. должн. Груз. Цензора Св. Алексѣевъ.

ღარიბის ყმაწვილი კაცის რომანი.

მეოთხე ნაწილი.

---

1. ოქტომბერი.

საკვირველი საქმე მოხდა. თუმცა მაგდენი კარგი არა მესდგომიარა, მაგრამ მე მაინც მომიხდა.

ის მესი რომ მეცვაკა, მასაქეთ თითქო და- 6
რუებული ვიყავ მწუხარებისაგან. ახლა ცოტათი გამოვფხიზლდი; ეს ერთი თოვეწ მეცვია კალამი ხელში აღარ ამიღია და მლიოვს ახლა ვიწყავ ამ ჟურნალისი ჩახედვასა, რომ ჩავწერო, რაც რამ მერე დამემართა.

რადგან ბოდიში მოისადეს, მიზეზი აღარა მქონდა, რომ თავი დამეხსნებინა, მაშინვე მაინცა, მეცადრე ისეთი ადგილისა და სარგებლობისათვის,
რომელიც საჭიროა ჩემთვის, ამით უმეტესად, რომ 15
სხვა ამისთანა ადგილის შოვნა აგრე ადვილი არ არის. მართალია, საწუხარი და საწყენი მოვალი საქმე მომელის მე აქა; მაგრამ ვერ გავექცევი რადგან ჩემს თანამდებობაში მარტო ჩემი სარგებლობა არ არის. ამასთან ვერც ამას ვიფიქრებ, რომ მადმუაზელ მარგერიტას ვათქმევინო, საქმე

წაუხდა ⁊ იმიტომ გაგვექცა გაკვირვებული; მე ისე უნდა მეჩვენებინა ჩემი თავი, რომ იმისს ქორწილსაც სრულიად უნაღვლელად დავსწრებოდი; ჩემს გულში ხომ მაინც ვერ ჩამოისედავდა. მოკლეთა ვჰსთქვა, მე მხოლოდ ესა ვჰქენ, რომ უფ-ს ლობიესენს მივსწერე, იქნება ჩემმა გარემოებამ დღეს არა სჯალ აშ ადგილის დანებება მაიმულოს ⁊ ეძებნის სხვა ადგილი მიმოვლო რამე, რომ თუმცინდ ჯამაგირი ნაკლები იყოს, ოლონდ თავისუფლება მეტი მქონდეს მეთქი.

მეორეს დღეს მივედი სასახლეში. უფ-ი ბევალლისი მეგობრულად დამხვდა, ქალებმს თავი დაუკრ როგორც კი შემეშლო, ისე ჩვეულების მიხედვით. რაღა თქმა უნდა, რომ გუშინდელი ანბავის ხსენება არა ყოფილარა. მადმუაზელ ჰელუენიკი მალიან ფერგადაკრული იყო ⁊ ზეით არარ აუხედავს, სულ თავის ხელსაქმეს ჩაჰსჩერებოდა. ეს საწყალი ქალი ვერ იტყოდა, კარგი ოსტატობა მომივიდაო. ბევალლანს სან ⁊ სან მალიან მრისხანეს თვალს გარდაავლებდა სოლმე, მაგრამ რაღას დაჰხედავდა ბევალლანი: დადიოდა, დაცქრიალებდა, სულ ფრინავდა თავის ბუნებისად გამხიარულებული; ⁊ ეს უფრო აშფოთებდა მადმუაზელ ჰელუენს; —ასე რომ, შიში რომ არა ჰქონოდა მეც წამისდება

საქმეო, არ დავიქრდებოდა, რომ იმისთვისაც ისე-თი საქმე მოესურვებინა, როგორიც მე მომისურვა. უფრო დასაჯერებელი კი ეს იყო, რომ ამ გულის წყრომასაც რომ გაჭყოლოდა და იმისი მაცთიოსანი კაცობა გამომჟღავნებინა, თავისს თავს გარდა სხვას ვერარავის ავნებდა; მაგრამ საკმაოდ ცხადი იყო რომ ეს არ ეფიქრებინა. უფრო ბევალლანიც არ იყო ისეთი კაცი, რომ ამასთან საქმე დაეჭირა რამე და უკან დასახევი ადგილი აღარ გაეშვა რომ შეუბრალებელის გულგრილობით გაემარჯვენა დამ-ბეზღებელზედ. მაღმუაზედ ჭელუენი იცყოდა ახლა, გუშინ ჩემს სიტყვას ენდნენ და ცილის შეწამება დამიჯერესო; მაგრამ ესეცკი ეცოდინებოდა, რომ ცარიელს სიმართლეზედ სიცრუეს უფრო დაიჯერე-ბენ, სადაცკი საამოდ მისალები იქნება ან სადაც გულში დაუჯდებათ; და დღეს ან ხვალ რომ არ გამოცხადდეს, ისიცკი არ შეიძლება. ამასთან არ იქნებოდა, ესეც არ ეფიქრებინა, როგორცა მგონია, რომ მაცთურების იარაღი ხან და ხან ქელ-შიაც გადაბრუნდება ხოლმე, და სხვს მაგიერად თვთან იმავე ქელს ავნებს.

იმ დღეს და მეორეს დღეებში სწორეთ ისე ვიყავ საცანჯულად გაწირული, როგორც ვე-ლოდი და საქელდობრ რა ნაირად დავიტანჯებოდი

იმასკი ვერ წარმოვიდგენდი. გადაწყვეტეს, რომ ქორწილი ერთს თუმნზედ მოუსდინათ. ასალის დანიშნულის ყოველი დღე საჩუქრები მოსდიოდა საქმროსაგან; ჩვალი თითქმის გაივსებოდა ხოლმე თავსაფრებითა და ათასნაირი სამკაულებითა, რომ ყველლის ენახათ, ვისაც საქმე ჰქონდა და არა ჰქონდა. ყველაზედ ჩემი აზრი უნდა მეთქვა და რჩევა გამეკეთებინა: მადმუაზელ მარგერიტა ასირებით ჩამოცვივდებოდა ხოლმე ამას როგორა ჰფიქრობთო, ამაზედ რას მირჩევთო! როგორცკი მემგონილო, მეც ისე ვიქცეოდი, რომ ეგონა ჩემთჳს არა 11
მეუმცნიათარა; და რაკი ჩემს კოშკში შევიდოდი ხოლმე, პაწარა დაგლეჯილის ხელსახოცს ამოვიღებდი დამალულის უჯრიდამა, კინაღამ რომ თავი გასწორე ამ ხელსახოცისათჳს და თვალებს იმითი მოვიწმენდდი ხოლმე. უბედურებაა, სულმოკლეობაა; მაგრამ, მიყვარს და რა მექნა. ლალაცკი, 12
მცვრობა, გაუგებლობისაგან აუცილებელი დამდურება, დიდგულობა და ამპარტავნება იმისიცა და ჩემიც, — სამარადისოდ გვაშორებს ერთმანერთსა: ამას არა გაეწყობარა და იყოს აგრე: მაგრამ ამ ჩემს გულს მაინც ვერა დაუშლისრა, რომ ცოცხალიცა და მკუდარიც იმისს სიყუარულით იყოს ავსილი.

უფ-ს ბევრალალანზედ თუ ვსთქვა, მე იმისა სიმხიარული გულში არა მქონია: არა ღირს იმათ, მდაბალი სულის, მაგრამ უწყინარი. მე ღუთის მოწყალებით შემეძლო მოთმინებით ამეტანა იმისი მოწყალებითი ყურადმღებლობა ჩემზედა და ყველი მიმწოდებინა სოლმე, როდესაც ჩამორთმევას ინებებდა; მართალია, თავისუფალი იყო იმისი გა-ცვეთილი კაცობა ჩემის სიმხიარულისაგან; მაგრამ გული მიკვდებოდა, სული მეცანებოდა, რომ წარმოვიდგენდი, როგორი ულირსი იყო ისეთის ცოლისა, რომელსაც თავისს დღეში ვერც ჰსც-ნობდა და ვერც დააფასებდა. რამდენ ნაირი მწარე 13
ფიქრი ჩემს თავში მაშინ ტრიალებდა, რამდენ ნაირი მქენჯავი გრძნობა გულს მიგლეჯდა — და ახლაც მიგლეჯს — ამ დასხლოვებულს საზარელს კავშირს რომ წარმოვიდგენდი, ამისი გამოთქმა არც შე-მიძლია, ვერც ვაბედავ. ჭეშმარიტი სიყვარული ღუთიური რამ გრძნობა არის ისეთი, რომ კაცო-ბრიობაზედ უნამეტნავესს ხასიათს უთვსებს მწუხა-რებასაც და სისარულსაც, მისგანვე მონიჭებულსა. კაცსა რომ ქალი უყვარს, იმ ქალში ისეთს რასმე ხასიათებსა ჰპოვებს, ისეთს საღმრთოს რასმე უგმობელობასა, რომ სწორეთ ჰგონია: ჩემს გარდა ეს საიდუმლოება სხვას არავის ვეუბნები,

სოფიას არაგვის გამოუცნობი და იმის ფარდას გადასა-
ხსნელად ისე ფარდის შეხება, რომ შეუდარებელი
შემოწმებას არ მაგრძნობინოს, —ისეთის მოწყენის
მსგავსი რომელსაც სიწმიდის მეგობრობა აგრძნო-
ბინებს კაცსა, —ასაით მხოლოდ დაუფასებელი
რომ ნიჭი იყოს, რომელსაც სოფიანი შემოგვრჩენიან,
საიდუმლო ისეთი, რომ შეუვიწყებელ სიწმინდე გა-
ვის მორწმუნის გულში, —ვრცელა შენგან თავა-
ნის საკუთრება, რომ იმისი შეხება შენს გარდა
სხვისგან ვისმე, გამოუთქმელ შეურაცხებად
მიგაჩნია და მოკრძალებულად გიფრთხილებს გულსა.
ეს არის ის მუხრი საყვარელისა, ის ეჭვიანობა
ცრემლიანობისა, ვინც რომ ამყოფებს, აწყენებს,
ჰსცდენდებს, აღვიძებს, ამშვიდებს. მე მაინც
ასე მგონია: სწორედ დარწმუნებული ვიყავ, რომ
ჩვენ გარდა სოფიას არავის ჰქონდა არც თვალი,
არც ყოფნა და არც გული, რომ შესძლებოდა
ღირსებით სინთა, ცნობა და ცროვნობა ამ ანგელო-
ზის ფორმის სიკეთისა და მშვენიერებისა, ჩვენთვის
რომ მეგონა გახსნილი სულითაც და სხეულითაც,
მხოლოდ ჩვენთვის სამარადისოთ. ალბათ, რომ
მქონდა ასე განუზომელი სიამაყე ჩვენ
გულისა და უზომო მწუხარებითაც განმეწმინდა.
რაღაც რამ დამცინებელი მაგრე სულიკო—მეჩურ-

ჩუეულებოდა, რომ, რაკი კაცობრიულს სიბრძნისაგან ანგარიში შეიძლება, მადემუაზელ მარგერიტა განცხრომასაც და ნამდვილს ბედნიერებასაც იპოვნის ჭკვიანებს გონიერის ქმნის დამშვიდებულს მდგომარეობაში, რომ შეუძლებელი იყოს რომანტიკოსის მეუღლისაგან და არც იმისი მეზნებარე და ვნებულის სიყვარულისაგანაც. დავიჯეროთ მართალი იყოს ეს? დავიჯეროთ შესაძლებელი იყოს? მე არა მგონია! მართალი, ვსთქვათ განცხრომაში კი იქნება მადემუაზელ მარგერიტა; მაგრამ რა, განცხრომა ხომ არ არის უკანასკნელი ლუქსი სიცოცხლის სურვილისა. კაცისათვის საკმაო რომ ესა ყოფილიყო, შესრულება არა ჰქონდესა და გული გამწვავებული ჰქონდეს ბედნიერებისათვის,— რამდენი ისეთი იქნებოდა მაშინ ამ განცხრომაში, რომ ღირსნი არ არიან. მშვიდობის ღმერთი მკვდართ მიანიჭებს და ცოცხალთ ვნებულებას. მართალია სიცოცხლეში სიმდიდრეც არის, მხიარულობაც ნადიმი და საყოველდღეო, რომ მე ვერ დავიჩემებ განვერიდები მეთქი;— მაგრამ პოეზიაცა არის, ალმაცერებული გრძნობაცა კი არის ნება დართული,— რას ვამბობ? არათუ ნება დართული, ბრძანებული უზენაესისაგან. ეს ის სწორია სულისა, რომელიც უკვდავებს გვამის. უნდა

შერმწობელობდეს ეს სული და ხან და ხან აღს-დგებოდეს ხოლმე, გინდ მოსაფიქრებელზედ უმე-ტესის აღტაცებითა, გინდ შესაძლებელზედ უმე-ტესის მოწადინებითა, და გინდ აღბორგებულის მრისხანებითა, თუ გულმოსაკვდინებელის ტკივი-ლითა. არის ზოგი ისეთი მწუხარება, რომ ბედნი-ერებასაც ჰსჯობია; ეს იმასა აქვს გამოცდილი, ვისაც ყოველნაირი სულის შფოთვაც გამოუვლია, და ყოველნაირი მწარე ზრუნვაცა. აჲ ის რომანი, ყოველს კაცს რომ ნება აქვს, ან უფრო გამო-ცხადებითა ვჰსთქვა, ყოველს კაცს რომ ვალი აქვს თავისს სიცოცხლეს მჰსხმისოს ერთა-ხელაც არის, თუკი კაცი ჰქვა და თუ გამართლება უნდა ამ საქმისა.

მაგრამ ძნელი ეს არის, რომ არც ეს ნაქები განცსრომა ექნება საბრალოს ქალსა. თრის უმრა-ვის გულის შეერთებამ, თრის გაყინულის გულის თქმის შეუღლებამ რომ განცსრომა დაბადოს, მსგავსი არა რაობისა, არ ყოფნისა, — ამას ადვილად დავიჯერებ; მაგრამ სადაც სიცოცხლე და სიკვდი-ლი დაკავშირდებიან, იქ რომ საშინელი წინააღმ-დეგობა არ ჩამოვარდეს და ნიადაგ ერთმანერთს არა ჰგლეჯდნენ, — ყოვლად შეუძლებელია.

რაცკი ამ ფიქრებისაგან შეწბა რამ შეიძლება,

ისევ ჩემს საბრალო მეგობართანა ვჭმოვებდი, მა-მუამზულ პოროჭოვსთან. იმან არ იცოდა, ან თითქო არ იცოდათ, მე რასაც მდგომარეობაში ვიყავი: მაგრამ ჩემი გული რომ ჩემს უნებლიეთ თავისს ჭმუნვას გამოაცხადებდა სოლომე, მაშინვე თითქო მალამოს დამადებდა გამკურნავსა ისეთის სინაზით და სიფრთხილით, რომ არავის შეუძლოა, თუ არ ქალისა. სწორეთ ცხოველი იგავია ეს ქალი, ემ-ბლემა არის ცხოველი მოყუასთათვს თავდადებისა და განწირულებისა და ამისს სულში, თითქო მაღ-ლიდამ რამ დაბინავებს დედამიწასა, ისეთი რაღაც რამ განდეგილება ჰსუფევს, სიმშვიდე და წყნარი სიმტკიცე, რომ არ შეიძლებოდა იმისს სათნოებას არ დავმონებიყავი. გულით ალერსე უმანკოება იმისის განსჯისა და გულითაც გჭმუნვილიდი რო-გორც შემეძლო. დავადგებოდით ერთად ჩუენს პლაცებსა და ჩუენის სოფლის ანგარიშების მინდვრებთ. ბევრჯერ ღამეს გავათენებდით სოლომე. ჩემი სუ-ლიც ცოტას რასმე განსუენებას ჰპოვებდა მაშინ.

ერთს სხუას საქმესაც გავერთე მე იმისს სად-გომში. ისეთი მორომა არა არისრა, რომ კაცი სიამოვნეს არა ჰგრძნობდეს, რაკი ერთისელვე მიე-ჩუჩვა. ჩემი მოხუცებული მეგობარი თავისის საქმის ცუდათ დაბოლოვებას არ მისცემს როგორ-

-მე მეთქი, იმისს მეწლი ქაღალდების ჩხრეკას თავი არ დავანებე და თითქმის ყოველ დღე თითო ოროლ საათს ამ შრომას მოვანდომებდი ხოლმე.— ამ ქაღალდებს რომ ვარჩევდი, ზოგან ტრადიცია (*) ამოვიკითხე, ზოგან ლეგენდა (**),—ზოგან ზნეობის აღწერა, ჩვენის ყურადღების გამომავ-

---

(**). ეს ორი ლექსი კიდევ, ჩვენს ენაში რომ უნდა შემოვიტანოთ, ჩემო უმჯობესო თეიმურაზ! ბევრნი იტყვიან, რა საჭიროა სხვის ლექსის შემოტანა, როდესაც ჩვენი ქართული ენა ისეთია, რომ არა აკლიარა. ამის პასუხად ეს ითქმის, რომ ქვეყანაზედ ისეთი სიმდიდრე არა არის რა, რომ ღონიერებითი შემინება ავსებდეს რასმე. მართალია, მდიდარი არის ჩვენი ენა; ან უფრო სიმართლითა ვსთქვათ, ისეთ ნაირათ არის მეწლოთაგანვე შემუშავებული, რომ რაც უნდა გაჭირვებაში იყოს კაცი, მაინც მოისყრისებს სიტყვასა. ბევრი განათლებული ენაა, რომ ამას ვერ დაიტრაბახებენ. მაგრამ ვნახოთ ერთი, ტრადიცია და ლეგენდა როგორ გამოითქმის ჩვენებურათ. ჩვენებურათ ერთსაცა და მეორესაც მოთხრობა ჰქვია; მაგრამ როგორი, რა ნაირი მოთხრობა? საქმე ის არის, მაშინვე მიჰხვდეს კაცი. მოთხრობა

სიზღვრებელი, რომელისაც ახლანდელი ჩემის მდგომარეობიდამ წარსულის დროებში გადაუჭყავლი და მეწლეებურის საქმეების გამოკითხვით დროს მაცვარებინებდა. მადმუამხელი ბორჭოე ჩემის დაუცხრომელის შრომისათვის ისეთს მადლობას მიცხადებდა, რომ სულ არ ვიყავი ღირსი; ამიტომ,

---

ვანათლებულს დამწიგნობრებულს ქუეყნებში ოთხნაირად მიაჩნიათ: 1. ისტორია. ეს მოითხრობა დასაჯერებელი არის, რომ ეჭუ არა შემოიტანება-რა, ამიტომ რომ ისტორია უნდა იმას მოგვითხრობდეს, რაც მართალი ყოფილა და მომხდარა. ამ მოითხრობას თავისი დამამოწმებელი საბუთიც უნდა მოსდევდეს თანა. — 2. ტრადიცია. მოითხრობს მამაპაპათაგან ნათქუამი. რაც მამაჩემს პაპაჩემისაგან და მე მამიჩემისაგან მეწლეებური ანბავი გაგოგონია, — რაც შვილითი შვილად ანბავი ან შემდეგნება გადასულა რამე, ტრადიცია სწორეთ ამასა ჰქვა. სამი ანუ ოთხი ლექსის მაგიერად, რომ ერთი იხმარონ კაცმა, და ეს ერთი გასაგონად საკმაო იყოს, ეს არის ნამდვილი სიმდიდრე ენისა. 3. ლეგენდა ამისი მსგავსია, მაგრამ ლეგენდა იმ ანბავსა ჰქვა, რომელშიაც საკვირველი, საოცარი, ბუნების გარეშეთი, საზღაპრო მალაიც ჰმოქ-

რომ თუმცა არაფრის გამოსადეგი არ იყო ჩემ-თჳს ეს შრომა, მაგრამ მე ისე მეგონა, რომ ჩემს მოსაწყინებას იმაში ვჰპოვებდი და ჩემის მწუხარების შემამსუბუქებლად ის მიმაჩნდა.

ამასობაში, რამდენსაც დანიშნულს ვადას უახ-ლოვდებოდით, იმდენი მადმუაზელ მარგერიტამ

შედეგს რამე, ან ისეთს რასმე მუწლის ანბავს მოგვითხრობს, რომ იმისი დამოწმება ისტორიით ყოვლად შეუძლებელი იყოს; 4. რომანი, ანუ ანბავი, მოთხრობა, ახალი შეთხზული, ახალი შეზავებული, ისეთი ანბავი რომ მართალსა ჰგვანდეს და მართალია თუ არა, ვისაც ჰნებავს დაიჯეროს, და ვისაც არა, არა. ამ გვარი არის ყოველი რომანი, ყოველი საამბობელი ანბავი, რაც რამ ახლა ჟურნალებში და გაზეთებში იბეჭდება. — ახლა ხომ იცი რასაც ჰნიშნავს ტრადიცია და ლეგენდა? ვიხმარებდეთ ხოლმე ამ ლექსებს ქართულში თუ არა? მაინც თუკი პირველსა და მეოთხესა ვჰხმარობთ, ისტორიასა და რომანს, მესამესა და მეოთხეს რაღა დაამავეს? სხუა ჯინმისანი რომ იყვნენ კიდევ ჰქო; თორემ ოთხნივე ჩუენ-თჳს ერთის ჯინისანი არიან; არც ერთი არ არის ჩუენი ქართულის ენის ლექსი.

უფრო და უფრო უკლო თავისს სიმხნევესა და მხიარულებას, რაც ნიშნობის გადასდაზედ ეტყობოდა. სან და სან ისევ თავისებურად უზრუნველობასა და დაუდევნელობას მიენდობოდა სოლმე და ღრმად დაფიქრდებოდა. ერთხელ თუ ორჯერ თვალიც შევასწარ ჩემზედა ჰქონდა შემოჩერებული და როგორღაც მძიმედ დაფიქრებული. მადამ ლაროკიც ხშირად შემომყურებდა, თითქო სწუხდა რომ არ იცოდა რა ექნა, და უნდოდა ცალკემ მოლაპარაკება მოეხერხებინა როგორმე ჩემთანა. გუშინ წინ ისე შევუწმთისუ, რომ მარტო მე და ის დავრჩით ზალაში, რა რომ მადმუაზელ ჰკლოუენ რაღაც ბჟანების მისაცემად გავიდა მოსამსახურეებთან. რაც იმისს გასვლამდინ საზოგადო საუბარი გვქონდა, გაწყდა მაშინვე და პაცარა ხანს უკან მითხრა გრძნობით: —თქვენს საიდუმლოს ვის ანდობთ, ვერა გცოდნიათ კარგათა.

—როგორ ჩემს საიდუმლოს, მადამ? კარგათ არ მესმის. მადმუაზელ პორჭოეს გარდა, მე სხოცეილი კაცისათჳს არა მინდვა რა არც იოცეი, რასაც საიდუმლო ჰქვა.

—ეჰ! მინდა დავიჯერო... მჯერა; მაგრამ მაინც....

ამ დროს შემოვიდა ისევ ჰკლოუენი და ჩუენც

გავჩუმდით.

მეორეს დღეს,—გუშინ,—ცხენით წაველ მუ-შის დასახედავათ, ტყეში რომ ხეებს ვაჭრევინებ-დი. საღამოს ოთხი საათი იქნებოდა გამობრუნე-ბული რომ სახლისაკენ მოვდიოდი, ამ გზას ერთი მოსახვევი აქვს და ზედ იმ მოსა-ხვევზე შევხვდი უეცრად მადმუაზელ მარიე-ტას. მარტო იყო, მინდოდა თავი დამეკრა და ჩემთჳს წამოვსულიყავ; მაგრამ იმან ცხენი შეა-ყენა და მითხრა:

—საუცხოო შემოდგომის დღე არის დღეს.

—დიახ, მადმუაზელ! სასეირნოთ მიბძანდებით?

—როგორც მხედავთ. ჩემს უკანასკნელს თა-ვისუფლებასა ვხმარობ და თჳთქმის ვატყუებ;—ცოტა არ არის მარტოობამ შემაწუხა. ალენს იქ საქმე აქვს და ვერ წამოვიყვანე... ჩემი საწყალი მერვენი ფეხს იტკივებს... იქნება თქვენ ინებოთ თან წამომყვეთ?

—რატომ არა; სიამოვნით! საით მიბძანდებით?

—რა ვიცი... თჳთქმის ელვენის ციხემდინ მინდა მივიდე,—და თავისის წკეპლით დამანახვა ამ დროს ნისლიანი ქედი, ჩვენის გზის მარჯვე-ნით რომ აღიმართებოდა.—მე მგონია, თქვენ ჯერ არცკი ყოფილხართ იქა.

— მართალია. ბევრჯელ მინდოდა; მაგრამ დღევანდლამდის რატომ ვერ მოვასწრე, არ ვიცი.

— მაშ ეგ უკეთესი, თუ მივდივართ, ბარემ ნუღარ გავაჯანებთ; სალამი მოხსენებულია.

ცხენი გავიბრუნეთ; ვჰკარით ქუსლი და გავსწიეთ ჭენებით.

რომ მივაჭენებდით, შემდგომი ფიქრები წარმომიდგა: რა მიზეზი უნდა იყოს, რომ ეს მოულოდნელი განზრახვა მოსვლისა ამ ქალისა? უმიზეზო რომ იყოს, არა მგონია. იქნება დრომ და მოფიქრებამ შეუმსუბუქეს როგორმე ის უეჭუწლი გულის წყენა, ჩემზედ. შემოწამებულმა ცილმა რომ აგრძნობინა და იქნება აქამდისაც მივიდა, რომ მადმუაზელ ჰკოლუენის სიმართლე აღარა ჰსჯეროდეს, და ახლა შემოსწყეცა რომ იმაოკნა უნდა არ შემამცნევინოს და ისე გასწიოს როგორმე საქმე ჩემთან, ვითამ განსაკუთრებით ჩემი მჯრი გულში არა ჰქონიყოსრა? ვინ იცის. — ამ ფიქრების მიზეზით ჩვენის უცნაურის მგზავრობის საგანი მაგიენი აღარა დავდიერა. მაგრამ ხშირად კი მქონდა ამ ელივნის ცისის ანბავი გაგონილი, რომ უკეთესი ძუწლი შენობა ამ არემარეში არსად არ არისო და იჯითონ მეც, რამდენჯერაც ან ჩვენის გზაზედ მივლით, ან ყოსელ-

წისაზედ, ყოველთვის მორიდამ დამინახავს, თითქო ერთი უმეწლებელი ლოდი ყოფილიყოს რამე ალმართული,—და ახლოს ნახვს დროკი აქამდისინ არა მქონია.

ელვენის სოფელს რომ გავსცდით და ციხეს დაუახლოვდით, ჩუწნი გზა ირიბათ შეჭყეწბოდა. ფერდობსა და ქედზედ ისე უნდა შევსულვიყავით. რომ აველით ჯერ კიდევ მომორებით იყო, მაგრამ კარგათ დავინახეთ ეს მეწლებური საბაცონო შენობა, ცხეით ხურვილს მთაზედ გადმოდგმული. დაბლა უნდა ჩავსულვიყავით, პაცარა ქაობიანი ღელე გადავევლო და მერე იმ ცხეს შევდგომვიყავით, ციხეს რომ გარს არტყეია. დავადექით ერთს ვიწროს ქვით მოკირწყლულს ბილიკსა, და კარგახანს ისე ვიარეთ, რომ ციხე ალარა ჩნდა და თუთქმის მარცო რომ ვჭყოფილვიყავ, ველარცკი მოვიმხრობდი; მაგრამ სადაც სულ იმედი არა მქონდა იქ წავადექით ამ ციხეს, თითქო ფოთლოვანი უეცრად გარსშემოიცალა და წინ დავსხედაო. ამ შენობას სულ არა მოჭკლებია, ისევ თავისი ასის მწყრთის სიმაღლე აქეს, რვაკუთხედად მირს დიდრონი თლილი ქვა ჭმოსია და ამ სამირკეწლზედ დაფუძნებული ისეა მოყვანილი, რომ ეს მეწნიერი და ყოველს ზომაზედ სიმს-

ზოთი გარდამეტყებული სუტყი დანით არის ვეშმან
გათლილიო, კაცი იტყვის. უფრო მტკიცე და
უფრო დამაფიქრებელი არარა იქნებარა, როგორც
ეს მუწლებური კოშკი არის, ჯერეც რაფერი რომ
ხნიერებას დაუკლია, ასასწლოვანებით რომ ზედ
გადუვლიათ, და ვერცარაფერი განუვალს ცევრსა,
რომელსაც მუამი მუმოუმწეუდევია. დიდრონი
ხეები ზედ სამირკუწლზედ ამოსულად და წუწრით
მლივს უმდაბლესს სარკმელებსა ჰსწუდებიან. ამ
უდაბურებში, ამ მეუვალს ცეემი რომ ეს კოშკი
ასე უეცრათა ცემურება, მეუძლებელია კაცს ის
სიუმაწვლეში ვავონილი ზღაპარი არ მოაგონდეს,
სადაც გრძნეულის კოშკის ანბავია და იმ კოშკში
გრძნეულებით დამინებულის კელმწიფის ქალისა.

ეს რომ მადმუაზელ მარგერიტას მოვაგონე,—
მე დღევანდლამდის აქ ამის მეტი არა მინახავსრაო,
მიპასუხა და თუ თქვენ დამინებულის მეფის ასუ-
ლის გაღვიძებას განიზრახავთ, შეიძლება შევიდეთო.

—როგორც მახსოვს აქ ახლო-მახლო საქო-
ნელს ამოვებენ სოლიმე და მწყემსი უნდა იყოს
ვინმე, ბიჭი ან გოგო, რომელსაც ამისი გასაღე-
ბი აბარია. — ჩვენ ეს ცხენები აქ მივაბათ სადმე
და დავათვალიეროთ, ეგების ვიპოვოთ სადმე ან მე
მწყემსი ქალი, ან თქვენ მწყემსი კაცი და კარი.

გვალებინოთ.

ცხენები იქავე ერთს ჰაჭკარა შემოლობილში დავაბით და ჩვენ წავედით აქეთ-იქით მეცისხუანის საძებნელად; მაგრამ ვერც მე და ვერც მადმუაზელ მარგერიტამ ვერავინ ვიპოვნეთ. რაც ადრე კოშკში შესვლის სურვილი გვქონდა, ახლა რასაკვირველია უფრო მოგვემატა; აკრძალული ხომ მეტად კარგი ჰგონია ადამიანსა და ხიდი შევიარეთ თხრილზედ გადაკიდებული. კარს რომ მივადექით ძალიან გაგვკვირდა, რომ ღია დაგვხვდა და ვეამა რასაკვირველია. კედლის კურის მეტი აღარა დაგვეჭირდარა, შევალეთ და შევედით ბნელსა და ნანგრევით მოფენილს რაღაცაც სამყოფში; წინა კარი იქნებოდა საყარაული. უეჭველია. იქიდამ შევედით ერთს ვრცელს დარბაზში, სადაც ბუხრის ფიქალზედ ახლაც ცხადათ ჩნდა ჯვარმოსილთ დროების ნაქანდაკევი ნიშნები; ჩვენს წინ დიდი და განიერი სარკმელი იყო ღია და შიგ შუაგულ სარკმელში თლილის ქვის ჯვარი აღმართული; ამ დარბაზის მირობას ეს ანათებდა და ზევითკი თვალი ეკარგებოდა კაცს ბნელს სიმაღლეში. ჩვენის ფეხის ხმაზედ მთელი გუნდი უხილავი ფრინველი აფრინდა, საუკუნოებათ მცხოვრნი თავს გადმოგვაყარა. კედლებს თლილი ქვები აქვსთ კიდე

კიბეთ დაყოლებული, იმაზედ შევდექით და ამ ფან-
ჯარაში რომ გადვხედეთ, თხრილს გადავადექით,
გარშემო რომ ავლია და მეწლი გალავანის ნან-
გრევს. რომ შემოვედით კედელში დატანებულს
კიბეს მოვკარით თვალი და ახლა იმ კიბეზედ
შესვლა მოვჰნდა იმ ყმაწვილურის ანგარიშით,
რომ იქნება უცხო რამ სანახავი ვნახოთო, შევუ-
დექით ამ ალსავალს; მე წინ მივუძღოდი, მად-
მუაზელ მარგერიტა გაბედვით თან მომდევდა და
თავისს საცხენოსნო კაბის კალთებს იკრეფდა რო-
გორც შეეძლო. სულ ზევით რომ ავედით მარ-
თლათ საგანგებო რამ გადასახედავი გამოჩნდა.
მოწევნილი მწუხრი თავისის მქრქალის ჩრდილოე-
ბით საუცხოოთა ჰხატავდა ამ ფოთლოვანს ოკეა-
ანეს, შემოდგომისაგან ცოტათ შეფერადებულსა
წყვდიადს ჭაობებს, მწვანე ჭალაკებს და ცის
დაქანებას, სადაც რომ თვალით სახილველი
ქვეყანა ესაზღვრებოდა. ამ ჩინებულის. დამაფი-
ქრებელის და თვალშემოუწვდომელის სანახავის წინ
რომ ჩვენ ვიდექით, ვჰგრძნობდით, რომ უდა-
ბურობის მყუდროება, მწუხრის მდუმარება, და
დამალონებელი ფიქრი წარსულს დროებზედა,
ერთად შემოვიდა ჩვენს გულშიაც და ჩვენს
გონებაშიაცა, როგორც გრძნეულება რამე ძლიე-

ქრი, მაგრამ მეტად დამატკბობელი. მეტადრე ჩემ-თჳს ეს სიამოვნე როგორ უნდა ყოფილიყო გაძ-ლიერებული, რომ სატრფო სულიერი აქ მევე-ლებოდა, ამას ყველანი მიჴსუდებიან, ვისაცკი სიყვარული გამოუცდია. ასე ახლოს იმასთან ყოფნის ჟამი, ეს ჟამი რასაკვირველია უკანასკნე-ლიღა იყო ჩემთჳს და გამოუთქმელს სიამოვ-ნესთან გამოუთქმელათაც ვსწუხდი. მარგერიტა რა ფიქრში იყო არ ვიცი: ქუაზედ ჩამომჯდარი შორს იყურებოდა და გაჩუმებული იყო: ცოტათ მოსშირებულს იმისს ქმენას გარდა, მე სხუა არა მესმოდარა. —

რამდენს ხანს ვიყავით ასე, ვერ ვიტყჳ. დაბ-ლობში რომ ნისლი შესქელდა და ჭაერის სინათ-ლესაც რომ ყოველგან ჩრდილი გადაეფინა, მაშინ წამოდგა მარგერიტა.

— წავიდეთო, ჭსთქუა ნახევარ ხმითა და მერე თითქო ფარდა ჩამოეფარა დასანანებელს რასმე სა-ნახავსა, — გათავდაო, მწუხარებით დაატანა. დაადგა მერე კიბეს და მეც თან ჩამოვჰყე.

ჩამოვედით და დიდად გავჰკვირდით, რომ... და კარები დაკეტილი დავხუდა. უეჭუელია, ვი-ღაც პატარა მცუწლი არის, ჩუენ რომ მაღლა ვიყავით, მაშინ მოვიდოდა, ჩუენი აქ ყოფნისა რომ

არა იცოდარა, ვინც დაჭრილა და წინადადება თავის-
თვს. ეგერ გიცნობთ ამაზედ ახლა სწორედ გრძნე-
ულობით იგი ეს ცოტა ჩუენთვის დასმული
რამეუნდორდეს მოვიწადინე, რომ დამეწერა რო-
გორც მალი გრძნეული, რომელსაც მეგობრობი-
ლი გჭვრეტდით აქა; მაგრამ უძლეველი
ბედმა მეტად მაგრად იგი ქუაში ჩამჯდარი და
უნდა თავი დამიმტკიცებინა. ახლა მინა და ბინა ვარს
მივანდე; მაგრამ არცარაფერი იმისს მეგდო კი-
ქანცის და იმისს რკინით გადაჭედილის მუხის
ხარიხების გაწყობილდა. არა იყ სამი ქვეს ლოდი
ვჭვარი;—არცარაფერი ამან გვიშველა; მხოლოდ
მაშინ რაი ცოცხათ და ამ მეწისქვილისაგან ზევიდამ
რამდენიმე კირის ნაგლეჯი ჩამოცვივდა; მადმუა-
ზელ მარგერიტამაც დაიმალა, რადგან არა გამო-
დიოდა რა, და უფრო საფიქრებელიცკი იყო, რომ
არა ჩამოწოლილიყო. მაშინ ფანჯარას მივა-
ცანი; ვაჭკიტე, რაც შემეძლო, მაგრამ ხმა
არვინ გამოსცა. ათიოდე მინუტს ასე უსარგებლოდ
ვაჭკიოდი იქიდამ. მანამდინის ცოცხალდენი სინა-
თლე კიდევ იყო, დიდის დაწვრილებით დავათვა-
ლიერე ეს ჩუენი სამყოფი; მაგრამ ამ კარებს
გარდა, ვეძლით რომ იგი ჩუენთვის გადაქცეუ-
ლი, და ამ დიდს ფანჯარას გარდა, ძირიდამ რომ

ოც და ათის მწყრთის სიმაღლეზედ იყო გამოჭ-
რილი, სხვა გასავალი სრულიად ვერა ვჰპოვეთრა.
ღამემ მოატანა ამასობაში და ბნელში გავვა-
სჳა ჩუენცა და აქედამ სამიოდ ვერსზედ მდე-
ბარე სოფელიცა. მხოლოდ ახალი ამოსულის მთვა-
რის შუქი შემოდიოდა ამ ფანჯარაში და თეთრად
დასცემდა გამოწყეულს ქუების საფეხურებსა. მად-
მუაზელ მარგერიტა უფრო და უფრო ისეთს სიწ-
ყჳდიადეში გაეხჳა, რომ თითქმის სულ ვეღარა
ვჰხედავდი და აღარც ის მაძლევდა ხმასა, რომე-
ლსაც დასაჯერებელს რასმე ვეუბნებოდი, რომ
დამემშვიდებინა როგორმე იმისი გული ამ ახირე-
ბულს მდგომარეობაში. ის რომ სიბნელეში მდუ-
მარეთა და უმრავათ იყო, მე ფანჯარაში ქუაზედ
ჩამოვჯექ მთვარის სინათლეზედ. ხან და ხან კი-
დევ გადვძახებდი ხოლმე იმედ გადაწყუეტილი,
მაგრამ სწორე უნდა ვჰსთქუა, რამდენიც ჩემი
მეცადინეობა მიუქმდებოდა, იმდენათ ჩემს გულს
რაღაც რამ უცნაური სიხარული ედებოდა; ვჰხედავ-
დი, რომ ასე უეცრად გამიმართლდა ყოვლად
საუკუნო და ყოვლად შეუძლებელი ოცნება ცრუფი-
ალებისა: დაკეტილი ვიყავ ერთს უდაბურს
ადგილს და ერთს ვიწროს სადგომში მარტოთ
მარტო იმ ქალთან, მე რომ მიყვარს და ვეტრფი.

რამდენსამე საათის განმავლობაში აღარსად ვინმე იყო ჩუენთჳს ქუეყანაზედ ჩემსა და იმას გარდა; აღარავინ სულიერი იმისა და ჩემს გარდა. რა საამო-მფარუელობას დაუმტკიცებ მეთქი, ჩემს გულში ვანბობდი; რა მადლობასა და პატივისცემას შევიძენ იმისაგან; რა პატიოსნების მზრუნველობას ვიქო-ნიებ ამ სანატრელისათჳს მეთქი. თვალწინ წამო-ვიყენე მამისაგან დამშჳდებული, ჩემს კეთილმო-ბილურს პატიოსნებაზედ მონდობილი; უფიქრელად დამინებული და მე მდუმარე, გაფლიდებული, რომ არაფერმა შეაშფოთოს, არაფერმა დააკრთოს; დიდის სიხარულით ვანბობდი, ეს ბედნიერი ღამე თუ ამისს ზეციერს სიყუარულს არ მომანიჭებს, იმისაგან პატივისცემას მაინც დამიმკვიდრებს, ამიერითგან შეურყეველსა მეთქი.

ამ საამოს ფიქრმა რომ ვიყავი მთუარის შუქ-ზედ გამჯდარი, უეცრად გამომაღვიძა მარგერიტას ხმამ:

— უფალო მარკიზო დ/მანსი! ერთი შემატყობი-ნეთ, სხუანიც ბევრნი ყოფილან თქუენს გუარ-ში უსჳნდისონი და გაფლიდებულნი?

წამოვხტი მაშინვე და ისევ დავეშვ, გამო-ყრუებულივით შევჭყურებდი იმ ბნელს ადგილს, სადაც ემაწვლი ქალი მეუღლებოდა. მხოლოდ

ერთი ფიქრიღა მომივიდა მაშინ, საზარელი ფიქრი, რომელმა და მწუხარებამ გარეკა მეუღლეს ამ ქალისა, და, მან ჩემი თავი, გაგიჟებული მეგონა.

— მოიგონეთ! — შევსძახე უფიქრელად, რომ მეც არ მესმოდა რა ვსთქვი. ამ კადნიერებამ უფრო გაანრისხა რასაკვირველია.

— ოჰ! ღმერთო! რა საშინელებაა? — მოიძახის თავისთავ ხუმრობით, — რა საზიზღარი საქციელია, — ღალატ, საზიზღარი მეუღლე!

სიმართლეში თითქო ისაიდა ჩემს თავში. ჩამოვიდა ფიქრადი — რა უყო? რა მოსდის? ციგაიდ ვქსოვედი.

— თქვენი საქმეა ეს, შემომძახა ღიმის სიმწვისით; — თქვენა ხართ, რომ დაქორწინდით ის ქალი თუ ბიჭი გინდათ, — და გარეთ კარი დაახურეთ ამ წყეულის კომპანიას: სხვა დღეებრივი ფეხილ აქედამ.... ქმრისამ შეფუფუნებული... თავმოწონებული... და უნდა მოიტანოთ, თუ არ თქვენა... ეს არის სად თქვენი ანგარიში? მაგრამ, მე გარწმუნებთ, ეს ანგარიშიც ისე ჩაიძირებათ, როგორც სხვა უწინდელი ანგარიშები. მამ უყურ მე კარგათ ვერ მიცნობთ, თუ ამას ჰფიქრობთ, რომ მე ან სიცოცხლის მეუღლეს, ან მოვალეობას, ან სიკეთეს და თქვენ დაგნებდეთ

ცოლიათ? ან ეს თქვენი გარეგნული ოსტატობა რომ კიდევაც გამორთულებულით, მე რომ ისე დამშვიდებულებელი, — ვარგათვი ისეთე რომ აქვს თქვენს სიცოცხლეში ერთ მოსწრებით და ჩემი თავი რომ თქვენთვის დამუნჯებინა, — ან, თქვენთვის რომ უმეგობრო არის, — ჩემი მშობელ-გი, — თქვენ რა ფიცის კაცი უნდა იყოთ მამი-ნა, — აბა გნახოთ ერთი, რა მეგარე ცოლისასაყვარ უნდა იყოთ მეზღვრული, რომ ამისთანა ხიმ-დიდრე და ამისთანა ცოლი ინდომოთ? მადლობა-საც უნდა მეცდებოდე, რომ არ დავწყე თქვენს ნებას, ღმერთო! სისულელეა, უბედურებაა ეგ თქვენი სიტყვები, ამიტომ რომ თუ ერთხელ სიცოცხლეში და ქვეყანაში თავის მოკლით თქვენს ყელში ჩამავალ რაღაისმე, ისე საშინელი იქნე-ბით ჩემთვის, რომ დავამსხვრევ თქვენს გულს! რაც უნდა გაყინული იყოს, თუ გინდ ამ ქვე-ყანით მაგარი იყოს... მაინც გამოვადენ სისხლს .. მაინც გამოვადენ ცრემლებს.

ასეთი მე მოუბრუნდი ისეთის სიწყნარით, რო-გორც შეიძლებოდა.

— მადმუაზელ! ღვთის გულისათვის დამშვიდ-დით, თქვენს გონების გამოუბრუნდით. მაცოის-ნების გევედრებით, რომ ჩემი წყენა მეტი აღარ

შეიძლება. გევედრებით დაუფიქრდეთ თქვენს სიტ-ყვებსა. თქვენს ეჭვებს სრულიად არაფერი სა-ფუძველი არა აქვსრა. მე არას გზით არ შემეძ-ლო ეს ლალატი, რასაც თქვენა მწამებთ; ან რომ შემძლებოდა კიდეცა, როდის მომიცია მე თქვენთვის მიზეზი, რომ ჩემზედ ეგ გაიფიქროთ.

—როგორ თუ როდის მოგიციათ? რაც მე თქვენი ანბავი ვიცი, ყოველივე მაძლევს ამ მიზეზსა,—მომამასა გაჭელებულის წკეპლის ქნე-ვით.—ერთხელაც არის უნდა წამოგიმალოთ, რაც გულში მაქვს რამდენი ხანია. რისთვის მობ-მანდით ჩვენს სახლში საჯელ გამოცულილი, სიცრუის დამჩემებელი? რა გნებავდათ ჩვენგანა?... ჩვენ ჩვენთვის ვიყავით, მოსვენებულნი, ბედნი-ერნი, დედაჩემი და მე... თქვენ შემოიტანეთ ჩვენს სახლში ჭმუნვა, ალრეულება, მწუხარება რომ ადრე არა გვქონია. ჩემს ნებას ვეწიო, ჩემი დაქცეული ოჯახი წამოვაყენოთ,—ჩვენი გულის მონდობა თქვენ დაგვცყუეთ... ჩვენი მშვიდობი-ანი ოჯახი ფეხით თქვენ გადასთელეთ... ჩვენი გული, ჩვენი გრძნობა უწმინდესი, უპატიოსნესი და უწრფელესი, სათამაშოთ თქვენ გაიხადეთ... გული თქვენ შეგვმუსრეთ, თქვენ მოგვკალით უბრალონი... აჰა, რისთვის ინებეთ ჩვენთან მობ-

მანებას; აჰ, რა ჰქენით, ან ვინდოდათ გექნათ, სულ ერთია. გამოცდილით გეუბნებით, მომწყინდა ამდენი ამბავი; ახლა რომ თქუენ კეთილმობილურს პატიოსნებას შეჰფიცებით, იმ პატიოსნებას ამდენის უმსგავსობის ნება რომ მოუცია თქუენთჳსა,—მიზეზი მგონია მქონდეს, რომ არაფრათ მივიჩნიო და არცაფრათა მიმაჩნია ეგ თქუენი პატიოსნება....

გამოსული ვიყავ მოთმინებიდამ: დიდად გაჯავრებულმა ღონით წავტაცე ორივე ჴელი და რომ გავაჩუმე, უთხარი:

—მარგერიტა, საწყალო ქალო!... ყური დამიგდეთ კარგათ! მიყვარხართ, მართალია! ამისთანა მგზნებარე, ამისთანა უანგარიშო, წმინდა და საღმრთო სიყვარული, ჯერ არას ხორციელის გულში არც შესულა და არც შევა... მაგრამ თქუენ? თქუენცკი გიყვარვართ... გიყვარვართ, უბადრუკო, და თქუენვე მკლავთ... გული შეგიმუსრეთ, მოგკალით... ჩემს გულს რაღას უშუერებით?... მაგრამ ეს გული თქუენია და თქუენთჳს მომიცდია; პატიოსნებას რომ ახსენებთ... ისკი ჩემია და მე დავიფარავ... ამ ცოტას ხანში გაცნობებთ როგორიც არის... ამ პატიოსნებასა ვჰფიცავ.... კარგათ გაიგონეთ ეს ფიცი...

ამ ჩემს პატიოსნებასა გეფიცავ, რომ თუ მოვკვდე-
დი, დამიტირებთ თქვენ, და თუ გადავრჩი, არას
დროს. საიკუთრებელად მოუთმენარი მართალია,
მაგრამ ორივე მტყუილით დაიჯერეთ რომ მეყვა-
რებოდეთ, პატიოსნებასა გეფიცავ არას დროს
არ მეყვარებით, მანამდისინ თქვენ არ შეიქნებით
ჩემსავით ღარიბი, ან მე არ შევიქნები თქვენსა-
ვით მდიდარი. ახლა ილოცეთ, ილოცეთ და სას-
წაულს ევედრეთ ღმერთსა; დიდი არის.

ვსთქვ თუ არა ვჰკარ ქუდი, ქუჩაში უკუ-
ვარდე და მივედი მაშინვე საყდარშიდ, ვანდო-
ზავენ რომ კიბის მხედვისა იყო აშენებული.
ერთი ვაჟკაცური ფიქრი მქონდა და კიდეც აღვა-
სრულე სწორედ ჟამსა სისწრაფით: როგორც
ადრე ვსთქვ, რუსეთისა და მესხის სხვები მიდიოდნენ
ამოსულნი, წუწკით ამ ფანჯარას ჰსწუდებოდნენ.
ჩემი წვეტლა მოვჭავავეც, რომელიც უფრო ახლო
მომხვდა ის რუსი მოვიხედე, ჰკხრეხე ქუდი და
გადავჭრე თანა. ზევიდამ, — მაქსიმეო! საზარლად
მომაკივლა ქალმა. მე რომ რუსზედ ვეკიდე,
იმ რუსმა დაიწყო რამდენიც შეიძლებოდა, მერე
ლოწანი გაადინა, ჩავცვდა და მისაც დავეცი.

მე მეგონა, ოსროლში რომ ჩავარდი, ადვილი
ლამიანი იყო და იმან შეამსუბუქა ჩემი დაცემის

მალა, რადგან ჯერეთ მსობდი რომ ცოცხალი ვიყავ, მაგრამ დამარცხებულიცკი ვიყავ. ჩემმა ცალმა კბილ-მა კოლკის სამორკვლის ქიასა გაჭრა და ისე მე-ცენისა, რომ გული მეწიებ. ბაცხარნანს შეწუ-სებული ვევდე. მორიელიცის კბილმა გამომაფ-ხიზლა:

— მაქსიმე, მაქსიმე! — სასოწარკვეთილებით გადმოსძახოდა ქვევიდამ: — სიბრალულისათვის, წყალობისათვის, ღუთისმშობელისათვის, ხმა გამომეციო, მომიცვევით.

ავდექ მეჭიქედ, განცვიფრებით გადმოვდგარიყო, მთვარის სინათლით განათებული, თავისუფალი, თმა გაშლილი; ქალები ჯვარის სწრაფისათვის მომესვა და მეზნებოდეს თვალით დაბლა უფსკრულში ჩამომეფრინდა.

— ნუ გეშინიან მეთქი, ავმაღლე; — მე არა მი-მავსრა. ერთის ან ორის საათის მოთმინებაკი იქო-ნიეთ, რომ სასახლეში მივიდე და მერე ვიქირო ალაგ არის. დარწმუნებული იყავით, რომ თქვენს საიდუმლოს მე არ გავამჟღავნებ და თქვენს პატიო-სნებასაც ისე გამოვიხსნი ყოველის ეჭვისაგან, როგორც ჩემი გამოვიხსენ ეს არის.

დიდის გაჭირვებით ამოვედი ისრიალიდამ, ცხენი მოვნახე, გავაჭენე როგორც იყო, ჯიბის

ქალბატონით მარცხნივ მკლავი აიკარ, რომ ალერ
მიეყრდნობოდა და საშინლად მოკვდებოდა. მოიყვანის
დამშვიდ ეხლა ცხენი ერთ საათზე
მივარდნენ სახლიდან. დოკტორი ლოსბერნი ზარით
არისა მოისხვის. მეორე და თორმეტიდე მონსი
დამსხდარიყვნენ შეწუხებულნი და შეშფოთებულნი. მსა-
ხურები მოელი დოკტორისა.

— დოკტორო! ცისკრის წირვიდამ დაბრუნებისა,
გადმომეგდო და მეორეს ყმა მკლავი ნარჩომობი
მაქვს; არ იცნობთ, გამიმინდეთ!

ქალბატონი შეამჩნია თუ არა, მომაძახა მაშინვე:
როგორი ნარჩომობი? ნარჩომობი არა და კარგა მოუვ-
ლელი გქონიათ, საწყალო ყმაწვილო.

მალამ ლაპარაკმა იკივლა და მიმართა. — მაშ
ჩანს, სწორედ უბედურება არის ჩვენს თავს
ამაღამ.

გაოცებულმა გრძნობით და გაოცებით: — როგორ უბე-
დურება? რა მოხდა კიდევ.

— ღმერთო დიდებულო, მეგონა, ჩემს ქალს
არა ასეთი ეგონოს. სამი საათი იყო, ცისკრით წავი-
და; ახლა რვა საათია და ჯერაც არსად არის.

— მადლობელი, მარგარიტა! მე ვნახე....

— როგორ! სად? რა ლონი?... ოჰ! მომიყვე-
ვით, უფალო; შემობრალის გული მეტად შეწუხდა.

—წინ შემომეყარა გზაზედ, ხუთი საათი იქნებოდა. მგონია ელენის ცოლის სანახავად მიდიოდა; დიაღ! სწორეთ.

—ელენის სანახავათ? შენ ჩემო თავო! ცეცხში გზას დაჭკარგავდა ყოფილა. არიქა! ცხენები, იქეწნი ჭკრიდ!

ყეფ-მა ბეგლარიანცმა უბძანა მამინვე, ცხენები შეებათ. ყველამ დაბერა წამოგლა; მეც ცხენით გამოვყევით მეგობრ ყოსარი, მაგრამ მადამ ლარიკმა და დოკტორმა მიეიღეს დამიმალეს და გარეთათვე ისეთის, რადგან მართან საქმობი იყო ქეწმსაგების მოგზაურა ჩემთან. დოკტორმა მკლავი შემისვა და ჩაუყდა კარეტაში მადამ ლარიკს: მადამ ლარიკის განზრახვა იყო, რომ ელენის სოფელში უნდა მოეყვანა და ბეგლარიანს ცოლის არყ-მარე უნდა დაემოწმებინა.

აათი საათი სრულდი იყო, ალექსი შემოვიდა ჩემთან და მითხრა, გამოვეთ მალოდინებულით. მომიყვა იმის ამბავს და ყოველივე დაწვრილებით მიამბო, მხოლოდ იმას გარდა, რაც მარტო მე და ქალს უნდა გვცოდნოდა. ასლა დოკტორი შემოვიდა და იმანაც ისე მიამბო; მერე იქიდან მადამ ლარიკმა მწარა და დიდის სიამოვნით შემატყობინა რომ სრულიად ეჭვ არავის აქვსო, რომ მეც

იმასთანა ვჭიდაობდით. —

მთელი ღამე. სულ ბუხარში ვიყავ; ცეცხლის სიცხემ და მოსიზმრებამ აღარ მომასვენეს: წამ და უწინ კომკის ფანჯრიდამ მისს ვეჩვენოდი, სული მიხუთდებოდა ხოლმე და შეშფოთებული წამოვარდებოდი. ბოლოს გათენდა როგორც იყო და მეც დავმშვიდდი. დილას რვა საათზედ შემოვიდა ჩემთან მადმუაზელ პოროჭოვი და თვით მოამიჯდა, თავისის წინდის ჩხირების ხმარებით. ის იყო ჩემს ოთახში სტუმრების მიღება, ჩემ აგვამგონის სანახავათ რომ მოდიოდნენ. პანსიონის უკან მადამ ლაროკი შემოვიდა. ქალი რომ მოვაწოდე, კარგა ხანს უცქირა ჩემი ქალი და დივანაზე, რომ ორი მსხვილი ცრემლი გადმოუდინა ლოყებზედ. დავიჯერო მარიკულას ყოველივე ეთქვას დედისათვის?

მადმუაზელ პოროჭოვმ მიიწია, მოხუცებული ლაროკი გემინდელის აქეთ ძალიან ცუდად არისო, წუხელის დაცემია საბრალოს; დღეს ენაც ჩავარდნია და საწყალად არის იმისი საქმე. ამ მიზეზით ქორწილს ძალიან აჩქარებენ; კონცროვკის შეხდეგნილად (*) უფ. ლობუხნი არის ნარიყულამ

(*) ხომ გახსოვს, ჩემო თეომურაზ, კონც-

დაბარებული და სხვანი მოწმენიცა.

დღეს დილაზედ რამდენსამე საათის ფეხზედ ყოფნა შევიძლე; მაგრამ დოკტორი დემარეკი თუ მართალს ამბობს, ძალიან დამამძიმა, რომ მაცოცხლებს და კიდევა ვწერ, მე გამოსწორებული.

3. ოკტომბერი.

სწორეთ რაღასაც ბოროტს სულსა ვჭყევარ აგდებული, რომ ასე ასეერებულს განსაცდელში მჭყევს ხან ჩემი სინდისი, ხან ჩემი გული. ვნახოთ რომელი როგორ გაუძლებს გასაჭირს განსაცდელისას.

დღეს დილას რომ ლოდინებს მოელოდნენ და არსად გაჩნდა, მაშინ ლაროჩკამ მე შემომითვალა,

რაკეს რა მნიშვნელობა აქვს აქა. სასიძო, სასძლო და მოწმენი რომ კელს მოაწერენ კონტრაქტზედ, გათავდა საქმე; იმათი ქორწილიც ეს არის. ზოგან ამას პასტორისგან პირადულის გადაწერასაც მოაყოლებენ შინვე. საქმე ის არის რომ კონტრაქტში ყოველიფე პირობა იყოს გამოცხადებული, რომ ერთმა მეორემ მეორის საკუთრება არ გაუბნიოს. —

კონტრაქტის შედგენისას როგორი რას ვურჩევთოთ ხვალ უნდა გაიაგდეს ქმრის მოწერათ. მე რადგან გარეთ გამოსვლა რამდენსამე დღეს აღკრძალული მაქვს, მე შეუთვალე რაც რამ საოჯახო ქაღალდები გეგულებათ, თქვენს მამამთილს რომ აქვს შენახული, ის თუ არ გამომიგზავნეთ, ძალიან გამიძნელდება ჩემი აზრი მოკლესიტყვიანათ შეთქი. პატარახანს უკან ორი თუ სამი ხელი ქაღალდებით გატენილი უჯრა შემომიტანეს, ჩემთა გამოეტარებინათ უფ. ლაროკის კაბინეტიდამ იმის მიღმა, რადგან ასე დაკრძალული ჰქონდა იმას ეს ქაღალდები, რომ ხელი არავის ანდობდა. პირველი ქაღალდი რომ გავშალე და თვალი გადავავლე, ჩემი გვარი იყო ბევრგან ხსენებული და რასაკვირველია ყურები ვაცქვიტე. აჲ რა ეწერა ამ ქაღალდში:

«ჩემს შვილებს.»

«თქვენთვის რომ გვარი დამიტოვებია და მისაქმლებია, ეს ჩემი გვარი არ არის. მამაჩემს ერქვა სავაჟ. ერთის დიდის ადგილ-მამულის გამგებელათ იყო წმინდა ლუდვიკის კუნძულზედ, რომელიც მაშინ ფრანციის ეჭირა. ეს ადგილ-მამული ეკუთვნოდა დოფინელს მანსე დ'ოტრივეს. 1793-ში მამაჩემი

გარდაიცვალა ჲ თუმცა ქმარი ძალიან უმწიკლო მეფე, მაგრამ მაინც მამიჩემის მაგიერად მე დამაყენა. იმ წყეულის წლის დამლევს ანგლიის კუნძულები სულ ანგლიჩანებმა წაართვეს ფრანცუზებს, ჲ იმათი უფრო იღბლად დაიპყრეს, რომ იქაური ხალხიც იმათკენ იყო. მაშინ მარკიზი ლაკარბ-ამეფუსხე მასზე დროებითი ერთის ფრანციის ფრეგატის მმართებლათ იყო; ამ ხომალდს სახელად ეწოდებოდა თეტისი. რომელნიმე იქაური ადგილ-მამულის პატრონნი ფრანცუზები დათანხმდნენ, თავისი ყოველივე საცხოვრებელი ფულათ აქციეს, ჲ ამ ქვეყნიდამ თავი დაეღწიოთ, ნავები მოიმზადეს, რომ თეტისის მფარველობით ფრანციაში გამოსულიყვნენ. მაშინ ჩვენი საქმე ძალიან გაძნელებული იყო ჲ მეც ბძანება მომივიდა, გავყოლე როგორც შემეძლოს ყოველივე სადროებითოდ ჲ ჩვენ მოვემზადეთ. 14 ნოემბერს 1793 წელს. კარგა დაღამებული იყო რომ ნავში ჩავჯექი მარტო ჲ ქურდულად გამოვეთხოვე წმინდა ლუკიას, რომელიც სულ გავსილი იყო მაშინ ჩვენის მტრებითა. რაც ფული ამოვიღე ანგლიის ქაღალდებითა, თუ ოქროთი, ერთს მილიონზედ უმეტესი, თან მომქონდა. თვითონ მარკიზმა მანამდე იქაურის ზღვის ანბავი ძალიან

ფარეათ იცოდა და ანგლიჩნები ვერსად მოასწრებ-დნენ, ისე შევიდოდა ფრანსიელების ნავსადგურში; და რაკი იქ შევიდოდა მტერი ვეღარ მიაგნებდა. მეც იმ ღამეს იქ უნდა მისულიყავი, რომ იქი-დამ თან გამომყოლოდი და მოვსულიყავით როგორმე ჩვენს მშობელს ფრანციაში. მაგრამ გამიწყრა ღმერთი და ანგლიჩნებმა მომიგდეს ხელში. ამ ღალატის ბრალისთვის მიმაჩნეს: ამა-წამს ორში ერთი უნდა ამერჩიო: ან ახლავე თოფით დაგხვრიტეთ; ან ეგ მილიონი შენი იყოს და ითქვი სად იმალება მიგვასწავლეო. მაცდათ უმაწვილი ვიყავი; განსაცდელი მეტად დიდი იყო და შევცდი. ნახევარ საათს უკან ისევ ის დაჭერილის, ნავები რაც იყო სულ დაიჭირეს და მარკიზი მასვე მამიმყე დაკოდეს. გამოვიდა მას აქეთ ერთი წელიწადი, მეორე წელიწადი, რომ ჩემთვის მისი ალერსად იყო, სულ ტკბილად მეპყრობოდა, ვავიწყდი. რაც მე ასე მეცრიჯავს და მკლავს, ეს თუ მე მეზიზღებულის ანგლიჩნებს არ ვადეხვაზე, ჩემს სა-ქმის მერცხურნას და საიქიოს წარმომდგარს ალაის დასჭირდებარა მეოქი, ვჭხიქვ, და, ფრანციის მა-გიერად, ვვადელუჭაში ვაგდო, იქ საცელი გამო-ვიცულეე; რაც ჩემის მეხანათობით საჯოჯოხეთო გული მქონდა შემინებული, უმეტესი ნაწილი

დავკვირდეთ, ერთი კარგი საკუთარი, კარგათ დაბრძა-
ნებული გემი გავიხადე და მივაცვალე ჩემს ანგლი-
ჩანებს. ისეთი მეგობრულად წყალობას სულ იმათის სასხ-
ლოთა და ჩვენის საბრძოლოთ გრძელი ის ცხელასი,
რომლითაც ერთის წამის სულმოკლეობამ სულ
სვნილი გამოიყვანა და ჩემს ქვეყნის დომაც
მიელს ქვეყანაში გასაკვლევ, სუამალის იალქან-
მზე რომ მიფრიალებდა. თუმცა რაც ასლის სამ-
დიდრე მაქვს, თითქმის სამი წელი სასიქადულო
ჩხუბებში მაქვს ნამოვარი, მაგრამ ეს სამდიდრე
მაინც იქიდამ მეძლევა, როგორაც გეხსოვთ.

«მოსვე ცხუბილი რომ მოვედი ფრანციაში, მანე
დროგრიგების ანბავი მოვიკითხე და შევიტყე, რომ
მალიან შეძლებულნი იყვნენ; უსუათა ჭქონდათ
ქონებები; თავისი საცხოვრებლის ანგარიში არ
იცოდნენ. მეც გავხუმდი და აღარა გითხრა. მო-
მიკვდეთ, შვილებო; მანამდისინ ცოცხალი ვიყავ,
ვერ ვავედე რომ მე ბერი კაცი თქვენთან სირ-
ცხვილით გავწითლებულვიყავ; ჩემმა სიკუდილმა 17
კი უნდა აღგიხსნათ ეს საიდუმლო და თქვენ,
როგორაც თქვენმა წოდებულმა სვნილმა გამსი-
ლოთ, ისე მოიქეცით. მე თქვენთვის სათქმელი
აღარა მაქვსრა, ერთის გვდრების გარდა: აგრე იქ-
ნება, თუ გვან, დასაბოლოებელი ხსუბი მოუყვათ

ერისკაცი არის ქრისტიანი და იმისი გული მეზო-ბლის ანუგეშოსა. მეტად ევედრებიან ერთმსახურნი და არ იქნება, არ შეიძლება თუ ან ჩვენ არ დავაჭ-მეთ ისინი, ან იმათ არ დაგვჭამენ. თუ ეს ჩვენი ან ჩვენს მტრების სიცოცხლეში ასეა, ან ჩვენს მტრის მტრებისა, მე მგონია რომ ერთი დაიმა-ლებული სულიერი შეჭამენ მმართებლობის მთლიად ამ ბოროტით, რომ საერთოდ ერქვას ამ სულიმალის სავაჟი და მიმასწავლებელი ჭუავის ბრუვიანი გიმე. მაშინ ყოველის ხმალაზედ რომელსაც ნიშანში ამ კართაველების ნაპირი ექნება ამოჭრილი, ჩემი მშობლები საფლავში სია-მოვნით შეინძრევიან.

რომარ სავაჟ წოდებული ლოცვაი

რაც ამ საშინელს აღსარების კითხვაში მე ამბა-ვი მომაგონდა, მონაამბში გაგონილი, ყოველივე ამის ჭეშმარიტებას ამოწმებდა. მამიჩემისაგან ორჯერ მაინც გამიგონია პაპიჩემის ამბავი, სასი-ქადულოდ რომ იყო ჩემთვის ხსენება იმისი, მაგ-რამ ჩვენს ოჯახშიკი ყველას ისე ეგონა, რომ ეს რომარ სავაჟი მსხვერპლად იყო პაპისჩემის ერთგულებისა და არა მოღალატეც იმისი, არა გამ-

ცუში იფქლისა და დამკვიდრება.

ახლა მესმის, რატომ შემომწყრებოდა სოლომე ისე საკვირველად ეს ბერიკაცი და რატომ ჩაფიქრებოდა სოლომე მე რომ დამინახავდა. მამაჩემი მეცნოდა სოლომე. ბაბაჩემს იკრძალ მარკოზისა ჭაბუსარ გასამცდურებლათა,— და უეჭველად ეს მიზეზება განაწყენებოდა ბერიკაცის სხენებაში ამ საზარელს მეწლის საქმეს.

რა რომ ეს მეფოცეცი, მეც დიდად დაფიქრდი. ჩემის მზრით ცოცხალი რასიმე ვულისკელებას თუ ვუჭვრეტდი კიდევ ამ უბედურის მოხუცებულზედ, რადგან იგივე დიდი მეცოდა დიდის მწუხარებით და დიდის სულის ცვანტელეც ვამოისყიდა. ახლა იმის სიავეს მიზეზის უფრო მეჭვეროდი და სიბერებდის ვამოუთქმელის ანგელოზნების სიმულილის, რომ მარცხ იმათი ხსნება თითქო შეკვდარს ვაცოცხლებდა სოლომეა დიუმანებელის ვულისწყრომათ. მაგრამ რა უნდა მექნა ახლა, ეს სამინელი სიდუმლო რომ მეიცოდე? პირველი ჩემი ფიქრი ეს იყო, რომ ჩემსა და მარეკოზის მეა ცოდვილი ზღუდე უნდა დარღვეცულიყო ახლა, რადგან იმისი საცხოვრებელი ორათავე თანასწორად უნდა ვვრტყმით; მერე ვიფხ ამ ქვეყანაზედ იმ ღვთის წარმომადგენელი,

რომელსაც ამ საცხოვრებელის წყარო გვეუთვნოდა, სიმართლითაკი ეს საიდუმლო ანბავი ჩვენთან მოსა-ხმარებელი არ იყო; თუმცა მე ამას შეცყობაში ბრალი სრულიად არამაქვსრა და იქნება ვალიცა მქონდეს ვეცადო, რომ ვიხილავაც მოწყობილი არის იმათ მოუვიდეს; მაგრამ რა გამოვიდა? იმ დრო-მდის აუცილებელი სომ მაინც არ აგვცილდება, განუხსნელი ნასკვი სომ გამოისკვნის და სასიამოვ-ნო ლოდი სიმართლით დევდება ჩვენს საუკუნოს, ჩვენს სახლებას და ჩვენს გულს უიმედოსა; მერე მაშინ უნდა დამემართოს ეს, რომელსაც მემიძლია, რომ საქმე ერთის ლექსით გამოვიცრიალო. იქნება თვიან ამ უბედურმა ქალებმაცა ჭსოვლიან, როდესაც ამ ანბავს შეიტყობენ და სირცხვილისაგან გაწითლ-დებიან; იქნება გაწითლების საყვედური მომმა-ხონ,—თქვენ რომ იცოდით, რაცრომ ჩვენ არ შეგვატყობინეთ!

მაშ კარგი! თუ ასეა, ვერც დღეს, ვერც ხვალე, ვერც ვერას დროს, სირცხვილი ვერ შეჰყრება იმათ კეთილშობილურის შუბლსა რაკი ჩვენზედ არის ასეთა დამოკიდებული. ჩვენს ბედნიერებას იმათის დამდა-ბლების ფასად მე არ ვიციდი. ეს საიდუმლო, ჩვენს გარდა რომ ალარავინ იცის და თვიან

დღეს უენო ბერიკაციც რომ ვერ გასცემს,— აღარ არსებობს: აჰა! ცეცხლმა დანთქა ყოველივე ძველი და სასიყვარელი იმისი.

უფიქრელად არ მიმიცია ეს ქაღალდი ცეცხლისათვის. კარგათ ვიცი რაც ვქენი. ანდერძი იყო შეუსრულებელი მაგრამ მე შევცვალე და დავარღვიე.— ესეც მართალია, რომ მარტო ჩემი საქმე არ იყო აქ. და მეგავის საპატრონებელი, იმისი წილიც იყო აქ, გამორჩეულობისაგან გამომხსნილი და ასეთი ჩემის ძველით უფრო ღრმათ ჩაჭდეულ ჩემი და სიცოცხლისავემი. ესეც კარგათ ვიცი ეს; მაგრამ თორი წმინდა და პატიოსანი ხელი, კარგათ აღზრდილნი და თავმომწონენი, ხომ მაინც არ შეიმუსრებიან და არ გასცრუცდებიან, იმან თავადისწინ რომ ფარდა აეხადა იმათთვის უცნაურს დამნაშავობასა? მე ამ მოქმედებაში, ისეთს სამართალს გეჰყვებდი, რომელიც ყოველს სამწიგნობროს სამართალს გარდამეტება... თუ დავმავდე, პასუხიც მე ვაგო... დამნაშავე ამ საქმეში, აღარ შემიძლია...

4. ოქტომბერი.

უფ. ლობჟანე წუხელის მოვიდა, და მეც მნახა. როგორღაც ცუდს გუნებაზედ იყო. ქორწილის მასხარა რაოდენიმე მოწყვეტილი ლექსი:

— —ძალიან კარგი საქმეა ეს საქმე; კარგათ უანგარიშნიათ; ამას გარიგებას ამ შემთხვევაში ვერავინ დაიწუნებს. ახლა ღამე ნებისა, ემიწვლოთ; უნდა წავიდე, გზა გაუწმინდოთ წინ და წინვე მოსალაპარაკებელს პირობებს, ქორწილის ეტლს რასირუსი არა შეუდეესრა და მშვიდობიანათ მივიდეს სადაც მიდის.

დღეს პირველს საათზედ უნდა შეეყრილიყვნენ ეს ზალაში, რომ ჩაცმულებით ქალის მოწერის წესი სახალხოთ გადესადათ. ამ დღესასწაულს მე ვერ დავესწრებოდი; ჩემმა მკლავის ტკივილმა განმარინა ამ სასჯელსა. ჩემს პატარა ელენესა ვსწერდი, რომელსაც ახლა უფრო უნდა მეესწორო ჩემი სული, და ამ დროს, სამი საათი რომ სრულდებოდა, კარი შემოაღეს და შემოვიდნენ ჩემთან მადმუაზელ პორშონე და უფ. ლობეპენი. ლობეპენი სმირად ყოფილა აქ და რასაკვირველია ჩემს პატივსაცემელს მეუღლეს კარგათ იცნობს. დიდიხნითგანვე ყოფილა ამათში რაღაც უბიწო და ველიადი დამოკიდებულება, რომ ხან და ხან დოკტორს დემარესაც ეჭკვს ახლებული სიტყვა გადაუკრავს. მშიშედ თავის დაკურის და ვაერმელიბულის სალამის ვაშელის შემდგომ, დასხდნენ როგორც იყო და ორითავ როგორღაც ნაცარებით

დამიწყეს ცქერა.—ახლა? გაათავეთ მეთქი, ვჰკითხე!

—გავათავეთო, ორთავემ ერთ ხმაზე მიპასუხეს.

—როგორ? კარგათ მორჩით?

—ძალიან კარგათ,—მითხრა მადმუაზელ პორჭომ.

—უკეთესი აღარ შეიძლება. დაატანა უფ. ლობეპენმა, პაუზასისას გაჩუმდა და ჰკითხა მერე:—ბევრალალანი დაჭნნაბის გზას გაუყენით.

—და მადმუაზელ ჭელუნიც თან გავუყოლეთ, მითხრა მადმუაზელ პორჭომ.

დიდად გავიოცე:—ღმერთო დიდებულო! რა იყო, რა მოხდა აგრეთ?

—ჩემო საყვარელო,—მითხრა უფ. ლობეპენმა,—ეს განზრახვა, როგორც წუხელის გითხარით, ძალიან კარგათ ჰქონდათ დაწყობილი და, უეჭუელია, ამ კაცმისს ბედნიერებაც შეუდგებოდა, ცოლის მერთვა რომ ცალიერი ვაჭრობა ყოფილიყო. მაგრამ აგრე არ არის. რა რომ გარიგება-ში მე მიმიწოდეს, და მე დამისწრეს, ჩემი ვალი იყო, რომ მარტო შეძლებაკი არ მეანგარიშნა იმათი, ცოლცა იმათი გულის პასუხიც შემეტყო და იმათი ხასიათიც გამეგო რამე. ჩემის გამოკვლევით ისე გამოდიოდა, რომ ეს გარიგება არავის-

თვის არ იყო მოსაწონი, არც ჩემს ჩინებულ შეერთობის მადამ ლარიოკისათვის, არც სასურველის დანიშნულისათვის და არცარავის იმათის სარწმუნო შეერთობისათვის, არავისათვის ერთის სიტყვით, თუ არ მარტო საქმროსათვის; და ეს სწორე უნდა მოგახსენოთ, იმას მაგიერს არას დავსდევდი. მართალია, — თვით ამათს, მადმუაზელ პორჭოეს სიტყვას ვამბობ, — მართალია ჟანტილომი არის...

— ჯენტლმენი, (*) თუ თქვენი ნებაც იქნება და არა ჟანტილომი, სიტყვა გააწყვეტინა მადმუაზელ პორჭოემ.

— ჯენტლმენი, ჯენტლმენი; მაგრამ ისეთი

(*) ჟანტილომი არის ფრანცუზული ლექსი; ჯენტლმენი ინგლისური. ამასაც და იმასაც ორთავე ერთი მნიშვნელობა აქვთ: კეთილშობილი კაცი, აზნაური; მაგრამ ეს არის რომ ფრანცუზულად მართლა კეთილშობილსა ჰქვა და ინგლისურადკი უფრო ხშირად ისეთს კაცს ეტყვიან, რომელსაც კეთილშობილება არ ეკუთვნის. ამ მიზეზით ფრანცუზებს ჯენტლმენი უფრო დასაცინებლად მიაჩნიათ, საკიცხავათ და სადაც ჟანტილომი იტქმის, იქვე სწორეთ კეთილშობილება იგულისხმება. პორჭოემაც ამ მიზეზით გააწყვეტინა სიტყვა ლობეპენსა.

ჭრიშის ღუსლიემუნი არის, რომ არ მომწონს მე.

— არც მე, ჰსთქუა ბორჭომ.

— მაშ, ქეწვანას რომ შეატყო რომ ამ ქორ-წილისათვის, თითქო ქმრისათვის ემზადებოდნენ, მაგიერადიკ ისეთი ღონისძიება მომეცა რამე ბაწოსწვდომიდა და გადუწყვიტე, რომ თუ ბირობის შეწყობისა ქალუბისაგან არ მოიწყენებოდა, თუთან ბევრეთასნისათვს აგზავნებოდა ყელი. ეს ჩემი შეუძლია ამით უფრო იყო განწირული, რომ მასამელსან მე აქ მოვდიოდი უფ. ბევალეან გერგეთ უცნობი მადამ ლაროშის გამოყუდებისთვ-სათვის და ჩემის აქაურის ამხანაგის ალექსანდ მოურიდებლობისათვის, რომ ამ საქმედამ თავისთვს უზომო რამ სარგებლობა დაემკვიდრებინა. რაც ბირობისათვის ქალალდები იყო საჭირო, იმ ქალაღ-დებს ვერ გიმოვუბდი, რომ იმათის მალით ადრევე მიუცემული ბირობის მალა შემძლობისა როგორ-მე და იქამდის მივედ, რომ როგორც კონცრაკ-ტი მე მაშინ მქონდა მომზადებული, კიცი თანასწ-არ უნდა გამზადეთ, თუ კი ცოლცა იდესი ბა-ცონსწმბა გულში გაჩნდა რამე ანსუვნილისი სულ ჩაყრუებული არა ჰქონდა. მაგრამ როგორი კაცი იყო რა ვიცოდი? მაშა საღამე ალაორესისათვს უნდა მიგვეწყობინა თავი. უნდა ვამოვიტყუეთ,

რომ გული აუთრთოლებელი არ შემორჩენია, რომელსაც კონსტანტინეს სხვა მალულად კითხვა დაეწყო იმდენს სახლში.—

—მე რაღა? არ მეგონა, რომ ერთი წვეთიღა სისხლი ნელად შეარხებდა მარღვეწებში,—ჰსოფლია მადიმანზედ ბოროტეულ. ბოროგელი ნაწილი თქვენის კონსტანტინესა ისეთი რამ საზარგებელი იყო მკითხველისთვის, რომ აქ საშინელი ალერსა არის რა მეთქი. სწორედ ასე მეგონა.

—უმეტესად, ეგრე იფიქრებდით, მადმუაზელ; მაგრამ რომელიცეებთ ხოლმე ჩვენს მკითხველობაში. ძველი წერილში გამწარებდით, აქაც ბოლოს იყო, რომ უნდა გამწარებულიყო. ბევრს იცინებდი, ბეგალლანისათვის და ამაურის ჩვენს ამსახვებისათვის რომ გვეყურებინათ გვერდ რომ უჯდა, რომელსაც ჩვენ მოწყობილება გადაუსხნა. ჯერ ჩუმათ მეჭსედეს ერთმანეთისა, მერე რაღაც წასჩურჩულეს, წამოდგნენ, სადაც მე ვიჯექ, იმ სტოლის მოუახლოვდნენ და მდაბლის ხმით მკითხეს,—გაგვმარტყეთ, რას ჰნიშნავს ეგა, ვერ გავიგეთ.

—ვისხოვთ, უფალნო, ხმამაღლა ილაპარაკოთ; აქ დასამალავი არა არისრა და რა გნებავთ მეთქი?

მიუღმა საზოგადოებამ ყური რასაკვირველია

ჩვენ მოვკვდით, ბევრალიანმა იმავე მდაბლის ხმით შეატყობინა, სულ ეჭვობით არის ჩემზედ ეგ კონსტანტინე გაგზილით.

—როგორ ეჭვობით მეფე? ჰკითხა როგორც შეშფოთებით ისე მალიან: რა გინდათ ბრძანოთ მაგი-თი? ვის რას წამებით აქა, მაგით ლაპარაკის, მე, თუ მაგ ჩემს ამხანაგს?

—სსუ! ჩუმად! ნუ აყვირდებით. ჰკითხეს მაშინ ჩემმა ამხანაგმა მალის გადმოსხმულის ხმით; ვნახოთ ერთი ბრძანება ასე იყო, რომ მეფისას გამგებლობა უნდა გადაეცემოდა...

—მეფისას გამგებლობა? ჩემო უფალო! მე-რე საქ ქნეულის, რომ აქ სიტყვა იყო ხელმწ მეფისას გამგებლობის?

—კარგია ასე, ჩემო ამხანაგო, რა დროს ხროვები არის?

—რაო? ხროვებით? ნება მიბოძეთ, გითხრა თქვენს უწყებას, დარწმუნებით, რომ მე ლექსი ხოლოდ გამოთქმის თქვენის ლექსი-კონიდამ და სიტყვა აღორძინდ ასეთი.

მამ ქალის და ვგენ მოარეთ და ეს არის: ჯერ შეშფოთებით ეჭვობით იყო, ჩაბრუნებულა ბევრალიანმა.

—როგორ მე, უფალო? მამ მიბძანეთ ერთი,

რისთჳს გარით აქ მყოფიალნი; კონტრაკტის გაჭ-წერით, თუ ანდერძის? იქნება გაგიწყდებოდეთ უფალო, რომ მაღალ ლაროკი ჯერ ცოცხალია-ისევა; უფალი ლაროკიც ცოცხალია, ამით მამამ-თილი; ცოლის ირიაკი თქუენ, უფალო, მემკჳდ-რეობას სხვა არ გაქვთ... ჯერ არა უფალო, ჯერ არა; ცოცა უნდა მოითმინოთ, რას უბრალოებით რომ არ გიცა!

ეს რომა ესმოდა, მადემუაზელ მარგერიტა წა-მოდგა. — კმარა მაგიერნი ლაპარაკი! უფ. ლობე-პენ: ეგ კონტრაკტი ცეცხლში ჩავდეთ. დედა-ჩემო, უბძანეთ სხუ ქრები მოუბრუნოს უფალსა, — სოქუა და გავიდა ზალაში, რომელიც იყო გასრი-სხებული. მაღალ ლაროკიც თან გაჰყვა. მე კონტ-რაკტი მამინვე ცეცხლში შევაგდე.

— მოვიდა ბეჭალისი ჩემთან და დიდის დამუ-ქრებით მითხრა, აქ რაღაც რომ მოხერხება არის და მეგონები რაც არისო.

— რათ მოწყენდებით უფალო, თქვენ მე მოგა-ხსენებო. ემანჯელ ქალი ცოცხალი თავის მოუტეხრება აქუს და გულით ჭსურდა მეტყოდა: რომ მოსარულოდენ, მე მეცრფიან, თუ მარტო ჩემს მზითევსაო. ახლა მიტყვი და ვთავდი. მორ-ჩილით უფალო!

— ვაჟიკო მეცა და ქალები მოეხმარნენ. სიხარულით ფეხზე შემომეხვივნენ და კოცნით დამახრჩვეს. უფ. ბეჟანიშვილი და ოქროპირი ჩემი ამხანაგი მამიჩემის წამომადგნენ. როგორ სასტიკი ეს სისა გამოვარდა, მოსამსახურეები ეზოდან ამოცვივდნენ, რამდენი ცუდ გაცემა იმის შეწყალებს, ანგარიში ხელ აქვს. ხშირად ძალიან მადლიერი ჭკუისნი ფეხებიდა გარსმო, ჭიქებიდან ჭიქაფების. ამ ყმაწვილის ქალის ზოგი ერთი სხვა კიდევ სახლს დაებრუნა კიდევა და იმანაც განთავისუფლება მოითხოვა. რაცა იქმ-ნდა, ისეთის ყვავილით დაითხოვეს, რომ ცხო-ვრების არსად გაუგონიათ... აბა, ასეთი ყმაწვილო! იქიდან რას იტყვით ამაზედ? ცხოვრება ხომ არ მოგვწყინდა? რატომ აგრეთვე ფერმა გადაგ-ვარით...

მართალია ამ ამბავმა ისე შემარცხვინა სიამოვ-ნიერ და შეუხსენებელიც, რომ ცოცხალი გაწყდა გული არ შემიწყველა.

უფ. ლორთქიფანი რადგან სწორედ წასვლის აპირებს, ამ საღამოზედ ჩემთან მოვიდა კიდევა და გამო-მეთხოვა. აქედამაც და იქიდამაც ცოცხალნი ისე შეხვედრილნი გავიხარებით რაღაც და მერე მიიღო; ჰო, მართალი, ჩემო საყვარელო ძველო მაქსიმე! აქაურის ამბავს შე იქიდან არასა მკითხავ;

მაგრამ, ვინიცის, იქნება ქალის გამართვა ან რჩევა დაგჭირდეთ რამიმე და გითხოვთ მაშინ მე არ დამივიწყოთ.

მართლათაც შეუძლებელი იყო უკეთესი სანდო გული მეპოვა სადმე და არა დაუმალყრა, ყოველივე უამბე, რამდენიმე ფურცელი თჳთქმის ამ ჟურნალიდამაც წაუკითხე, მხოლოდ ერთის საქმეს გარდა, რომელსაც ვერც ერთს სულდგმულს ვერ ვანდობ: მოხუცებული ლაროკის ანდერძისა სულ არა გამიმხელიარა.

ჩემი აღსარება რომ გავათავე, ლობიენმა თავისი სქელი წარბები უფრო წინ წამოიწია და მითხრა: —ახლა საჭირო აღარ არის, თავიმართლით ჩემო საყვარელო მაქსიმე, რომ როდესაც აქეთა გვზავნიდით, თქვენსა და მადმუაზელ მარგერიტას შეუღლებასა ვფიქრობდი. საქმეც ისე მოდიოდა, როგორც მსურდა. ჩემის ფიქრით რომ ერთმანერთის ღირსნი სართ, ვერ დაუსხლტოდებოდით ისე ერთმანერთს, რომ თვით თქვენზე არ გეგრძნოთ ეს. მაგრამ ამ ასირებულმა ელვენის ციხის ანბავმა სულ ერთიანათ ჩამიშალა ანგარიში, უნდა გამოგიტყდეთ. აბა რა საქციელია, ლუიზის გულისათვის! ჯერ ფანჯრიდამ გადახტომა, იმ განზრახვით, ეგების კისერი მოვიტეხო,—ერთი

მითხარით, ეს არა გმართდა? რომ თქუენი პატიოსნება დაგემცირებინათ? ამ ყოვლად საქებარს საქმესთან ის რაღა საჭირო იყო, რომ შეჭვიცეთ ამ საცოდავს ქალისა; არას გზით არ შეგირთავ თუ არ ისეთს შემთხვევაში, რომელიც ყოვლად შეუძლებელია, რომ მოგეცეთ როდისმე. თავი მომწონს, გამოცდილი კაცი ვარ და შეძლებაცა მაქუს, მაგრამ ათასი რომ დავიტრაბახო მაინც არ შემიძლია, რომ ხუთასი თუმანი წლის შემოსავალი ან თქუენ გამოგიჩინოთ სადმე, ან მადმუაზელ ლაროკს წავართვა როგორმე.

— მაშ რას მირჩევთ, უფალო? როგორც ჩემს სჳნიდისს, თქუენც ისე გენდობით. მითხარით, მირჩიეთ. დავივიწყო ის ჩემი აღთქმა, უგუნური, მაგრამ გულით ნათქუამი, უკანასკნელი მიზეზი რომ არის თქუენის სურვილის დამაბრკოლებელი, თუ რა ვქნა?

ლობჟენი წამოდგა. წარბებ შეჭმუხვნილმა რამდენჯერმე გაიარ გამოიარა აჩქარებულის ფეხით; მერე წინ დამიდგა, ყელი—ყელს მომკიდა და მითხრა: — შვილო მაქსიმე! შვილივით მიყვარხართ მართალია; მაგრამ გულიც რომ მოგიკუდეს და იმასთან თჳთან მეც რომ მომიკუდეს, მე ჩემს სარწმუნოებას ვერა ვჰგმობ და ჩემს სჳნი-

დისს ვერ ვადავდეგთ. მაგონებს რომ გადაწყვეტი-ლის კვეთა ის შეიძლება გიყვეთ, და დამოკიდებული არის ღმერთს. არ უნდა ვსძლოთ ფიცი, თუ მაგრამ არ დაუფიქრებივართ. რომ სიყვარულით თავისა ჩვენ-ეთმიყვანეს, ან დამბარა ვერსად დაუბრკოლებიათ,— ჯვარ სულ არ უნდა ვიფიქროთ და თუ ვიფიქროთ, ეპირის ღმერთს არ უნდა ვემდუროთ. ეს არის ჩემი აზრი და ჩემი კანონი.

—ჩემიც ეგ არის. მაშ სხვაგ შენც იქმნებიან მოვდივარ.

—არა, მაქსიმე! რამდენსამე ხან ჯვარ ისევ ივავით. სასწაულის ჩვენს დროში მე არავიცირა; მაგრამ ლმერთი მწამს და ვიცი რომ საიდუმლოების და სიმართლისათვის არ წაგვწყმდეს... ზოგი იმისს განგებისაც ვცადოთ... მართალია, მხოლოდ მოთ-მინებას ვითხოვ იქმნებიან, მაგრამ ყოველთვის მოველი, რომ ჩემს მეგობრობას ბაგრატს ქსოვით და მხნეთ იქნებით. ერთს თითქმის თუ ჩემი აზრი არა მოვიგონებიათ, მაშინ იქმნეს ნება იყოს, წამოდით.

ვადამეხვა და გამომეთხოვა. დავრჩი მარტო, სწორედის დამძვლებული, სულით შემოწუხებული.

25. ოქტომბერი.

ორი დღეა, რაც გარეთ გამოსვლა მოვახერხე და სასკოლეში შევედი. ელეგნის ცოსკში რომ ყრომანერის გაუჭმორდით, მასაქეთ ჯერ არ მენახა მადმუაზელ მარეერიტა. მარტო იყო ზალაში, შე რომ შევედი. რომ დამინახა, ფეხზედ ადგომა დააპირა, მაგრამ მოაგონდა რომ ჩვეულებათ არა ჰქონდა, — დარჩა ისევ და თითქო სახეზედ ცეცხლი მოედოო, ისე აენთო. გადამდები იყო ეს სიწითლე, ამიტომ რომ მეც ისე გავწითლდი.

— როგორ ბძანდებით, უფალო? — ჴელი მომაწოდა და ისეთის ხმით მკითხა ეს, ტკბილათ, მოწიწებით და ნარნარებითა, რომ ცოტას გამიწყდა, კინაღამ მუხლზედ არ დავემხე და ჴელზედ არ ვაკოცე; მაგრამ შევიმაგრე თავი როგორც იყო და ისევ ცივის ზდილობით მადლობა განუცხადე. დაღონებით შემომხედა მაშინ, მერე უიმედობის სახით ძირს დაუშვა თავისი მსხვილი თვალები და მიჰყო ჴელი ისევ თავისს ჴელსაქმეს.

თითქმის იმავ წამს პაპასთან გაისმის დღეის დაბარებით. საწუხროთ იყო ბეროკაცის საქმე. აღარც ხმა ჰქონდა, აღარც მომრაობა: დამბლისაგან იყო ერთიანათ დამბერებული; სიცოცხლე მხოლოდ სუნ-

იქყამიდა გაეგონოდა. ეხლა აღარავის ჰქონდა რომ მოცასწებული იყო იმისი აღსასრული. მაგრამ მეტად მშვიდად ჰფლობდა სიცოცხლეს იმისს გულისა, რომ ადვილად განმორჩებოდა. დოკტორმა წინასწარვე ჰსთქვა, სულთა ბრძოლა გაგრძელდებული იქნება. მაინც, რა რომ იმისი საქმე ასე დამთავრდა, იმ დღეს აქეთ მადამ ლაპარაკი და იმისი ქალი, აღარა ჰშორდებოდნენ და იმ გულმტკივნეულობით უვლიდნენ, სამწუხაროა რომ არის და დიდება სავსეობა იმათის სულისა. გულმოწყინილმა ვერარ გაუძლო თავისს დაღალულობას; ჩვენ უცხოობით, დოკტორმა და მე; ამაღამ იქნები დასხენი და იქნები მარტოკა ჩვენ უთხრა ლამეხით. რომ აღარ მეძლოთ, გავიყვანეთ და დავრჩით მე და დოკტორი. დოკტორიც მაინც დაღალული იყო და მაისრა, ცოტას ხანს თვალს მოვატყუებ იქითა ოთახში. — მე აღარავისი ვამოხადეგე ვარ აქა; საქმე გათავებული არის. ხომ ჰხედავთ, თვითონ ქმარიც აღარა აქვს საბრალო ეფროსინეს!.. .. უკანასკნელს მიღში არის ახლა, ლოცვა-ვედრებაში... გამოიღვიძებს თუ არა, აღსასრულიც ის იქნება. მაშ შეიძლება ჩვენც მოსვენებით ვიყოთ. თუ გულიღება შეამჩნიოთ რამე, დამიძახეთ, მაგრამ სულსალამდის არა მეგონია მოჰ-

წლეს რამე. უძლურობამ გამოიარა, ეს არის თვი-
მივედი,—ერთი მშვიდი დამოქნარა და გვედე.
მეწყება მე აშ დოკუმენტის ლაშარაკი და შეყენე-
რი სითამამე აშ მოვლენათა წინაშე. მართან გარ-
ბი გაცი არის ეს დოკუმენტი, მაგრამ გაცი ს-
ბჭეელის წინაშე შესამამის მოწინეობით და ბაგი-
ვისცემით უნდა იყოს; მაგრამ ჯოროცხვი არ უნდა
უცუროდეს. ისწრება, იმ უმაღლეს ნაწილისა-
თვისაც უნდა ჰფიქრობდეს, საიდუმლოს რომ ჰშორდება
განთავისუფლებული.

მაგრამ რომ დაგრჩი, გადაღებულს ეყოთთ
მოუკვეთ: წინ ლამაზი დედიდე ბავშის სამო-
ზეე და მინდოდა წიგნი შეკითხვა; ფიქრი ბედი
მოვიმთმე თავიდამ, რომ საოცარი რამ იყო ეს
შემთხვევა: აქ ბოლოსწერის დროიცეს, ადგილის
ხნისას, ამდენის განსაცდელის გამომცდელის, უკა-
ნასკნელის ძილის მოწმით და მდგარეულთა ეს
უხვიერ, მჯლის მჯლი იმ გაცისა, რომელიც
ამისმა გაცემამ დალუპა. მერე აქ აღვილისა და
აქ ყამის მდუმარებაში უნდოლოდ მაგონდებოდა
მრავალფერი მღვიძარა და სისხლის ლური აქ სუ-
ლიერისაგან ასეთი რომ საუკუნეობით მიმართ
მიდიოდა. მინდოდა იმისი საქმეების მომგონებე-
ლი ნიშანი მენახა რამე ასეთნაირის იმისს სახის

მეტყველებაში, მაგრამ საფლავის წინასწარი მდუ-მარებასა და მშვიდობას გარდა, სხვას ვერას ვჰხე-დავდი. ხან და ხან ახლოს მივიდოდი და დავჰხე-დავდი ხოლმე, სუნთქვა აქვსღა კიდევა თუ არა მეთქი.

შუაღამის დროს რაღაცამ შეუპოვარმა უძრაობამ შემიპყრა და მიმაძინა თავით ჴელის გულზედ და-სვენებული. რამდენს ხანს ვიყავი ასე, არ ვიცი, მაგრამ ერთი რაღაც შრიალი მომესმა და თვალი რომ გავახილე, სულ მგლები შემოერტყოლდა. ბერიკაცი თითქმის წამომდგარიყო თავისს ქუე-შსაგებში, მე შემომჩერებოდა გაოცებული და თვალებში ისეთი სიცოცხლე და ისეთი ღონიერება უნათებდა, რომ აქამდისინ მე იმაში არსად მინა-ხავს. ჩემი თვალი რომ მოჰხედა იმის თვალს, ბერიკაცი აირთოლდა, ჴელები გულზედ შეიკრიფა, და მითხრა ისეთის საკვირველის ხმითა, რომ ჩემი გულის ძგერა შეაყენა:

—უფალო მარკიზო, მომიტევე!

მინდოდა ავმდგარიყავ, მინდოდა მეთქვა რამე; მაგრამ არიქნა; გაქვავებული ვიყავ.

—უფალო მარკიზო! მომიტევეთ ღვთის გუ-ლისათვის, —მითხრა განმეორებით.

ძლივს მოვასწრე მაშინ ადგომა და მისვლა

ამასთან. რამდენიც მე დაუსწროვდი, იმდენი იმან უკან დაიწია. თითქო მაშინ მჴრიდებოდა. ავიღე ხელი, იმისს საზარლათ გამოჭყეტილის თვალების წინ დაუშვ და უთხარი:

—მშვიდობით იყავით; გულით მომიტევებია მეთქი.

უკვე არცკი გამეთავებინა ეს სიტყვა, რომ იმისი გაცრეცილი ფერი გაბრწყინდა სისარულითა და სიტკბოებით. მაშინვე ორი ცრემლი გადმოვარდა იმისს გამშრალის თვალებიდამ. ერთი ხელი ჩემსკენ მოიღო, მაგრამ შეიკეცა იმავ წამს და თითქო ტყვია მოხვედა გულშიო, თვალები გადმოუბრუნდა.—ოჰ! ანგელოზნებოო! ჰსთქვა და დაეცა ბალიშზედ უძრავი.

ვიკივლე და ვინც ახლო-მახლოს იყვნენ, ყველანი შემოცვივდნენ; გარს შემოეხვივნენ ლოცვით და ტირილით. მე გამოვედ სულ შეწუხებული და შერყეული ამ საიდუმლო სურათისაგან, რომელიც ჩემსა და მიცვალებულს შუა უნდა დარჩეს სამარადისოდ.

რა რომ ეს მოხდა, ახლა უმეტესი ტვირთი დამედვა ზრუნვისა და ჩემის თანამდებობისა, ამდენს სანს აქ ყოფნა არ გამემტყუნება ჩემის სვინიდისის წინაშე. ყოვლად შეუძლებელია ვავიწყო რამე,

რათ უნდოდა უფ. ლობუჟესს, რომ აქედამ გასდე-ლა დამყევანებინა. რა ანგარიში უნდა ჰქონდეს? რადგან არ იფიქრა, რომ უსარგებლო მწუხარების გარ-და ისეთი საქმე დამსაქმა. ამითი, რომ აღარც პატრონსნებას შეეფერება, აღარც ღირსებას ჩემსას? რა გამოკეთებრა მას აქეთ? თუ მყოქმის, ახლა-უფრო მეთქმის, იმისთვის სართ აქა, რომ ჩუფნი გული და გრძნობა სათამამოთ გაისადოთ? ჩემი პირველი ნახვა მადმუაზელ მარგერიტასი, ავათ-მყოფობის შემდეგომ, ძალიან საკმაო უნდა ყო-ფილიყო ჩემთვის, რომ ბოლოს მომელო ამ სწო-რეთ საკვირველის მდგომარეობისათვის. ვსთქვათ ბერიკაცის სიკვდილმა შემაყენა კიდევ რამდენსა-მე ხანს. ახლა რაღას უყურებ?...

26. ოკტომბერი. ქალაქი რენნი.

გათავდა ყოველივე.—ღმერთო! რა მაგარი ყოფილა ის ჯაჭვ, რა მაგრათ მქონდა გული დაბ-მული, რომ დაწყვეტამ ისიც შემიმუსრა.

გუშინ საღამოს, ცხრა საათზედ, ჩემს ფანჯა-რაში გადაკიდებული რომ ვიყურებოდი, ერთი სინათლე დავინახე ჩემსკენ მომავალი იმ გზით, რომლითაც სახლიდამ სულ არავის უვლია. პატა-რახანს უკან კარი დამირეკეს და შემოვიდა მად-

მუაზელ პირქვე დაქანცული...

—ბიძაშვილო, საქმე მაქვს თქვენთანა.

—მობძანდით. უბედურება ხომ არ არის კიდევ!

—არა; მაგრამ თქვენზე განსჯით. შვილო, ამ ერთს კვირაში ორჯელ თუ სამჯერ საღამოთი სასახლეში იყავით, არა შეგიმჩნევიათ რა ქალებისათვის ახალი, საოცარი?

—სრულიად არა.

—სახეზედ მაინც არ შეგიმჩნევიათ რაღაც ნაირი ისეთი გულის დამშვიდება, რომ უწინ არა ჰსჩნევიათ.

—იქნება, დიალ! იმათი მგლოვარება თუ არ ვასსენეთ, მართლა როგორღაც მეტად დამშვიდებულნი არიან, თითქო ბედნიერნი ვართო.

—ეგ არის, ეგ არის. სხუა იმათი ახალი ჩვეულება, რაც ამ ორს კვირაზე ყოველ დღე რომ იქა ვარ, მე მინახავს, თქვენც რომ გენახათ, მაშინ უფრო გაიკვირვებდით. მადამ ლაროკმა თავისს ბრაზერონზედ კელი აიღო, თავისს ცალა-გრიანს კრესლაზედაც და ყოველს თავის კრელორს უვნებელს ჩვეულებაზედ. ასლა ასეთს დროსა დგება დილაზედ, რომ ზღაპარიაო, კაცი იცყვს და ისა და იმისი ქალი ორივე კელსაქმეს

მოუსხდებიან სოლიმე. თოთავე როგორღაც მეტის მეტად მეჭუჭყრებით ქელსაქმე და კოისუღლობენ, ნეტა რას იმოგნის ერთი ქალი, რომ ასე ქელ-საქმობდეს. ერთის სიტყვით, რაღაც გამოცანა იყო იქა, თავს ვიმტვრევდი და ვერ გამოვიცან, ბოლოს შევიტყე და გჭსთქვ ჩვენს ოცნებაში, რაც უნდა ჭქონდეთ გულში უფალს მაქსიმეს, ეს უთუ-თოთ უნდა შევატყობინო მეოქი.

—მაღამ თბრი მოვიდა ამ საღამოს საიდუმ-ლოთ ჩემთან; ვერ გადამიწვა, თუმცაკი არაფერად მეპრიანება იმისი გადაწყვეტა; მერე თავისებურად წუწუნს მომიყვა, რომ სასიენებელი არ არის და ბოლოს მითხრა, ღუთის გულისათვს უმეწლეთ რამე იმ ქალებსა, თორემ დაილუპნენ ეს-ეს არიო-სო. აჲ რა მიანბო: ეს ქალები მმართებლობისა-გან ნებას თურმე ითხოვენ რომ ყოველი თავის საცხოვრებელი ერის სასულიერის საზოგადოობას შესწიროს რენწში და ამითი მადმუაზელ მარგე-რიტა გაასწოროს თქუენთან, რომ ისიც ისეთი ლა-რიბი იყოს, როგორც თქუენა ხართ. თქუენი გამდიდრება რომ არ შეეძლოთ, გალარიბება გა-ნუზრახავთ. არ შემოლებოდა ჩემო ბიძაშვილო არ შემეტყობინებინა თქუენთვს. ეს განზრახვა იმათის გულწრფელობისა და სულის სიწმინდის

25. ოქტომბერი.

ორი დღეა, რაც გარეთ გამოსვლა მოვახერხე და სასახლეებში შეველი. ელენეს ცოლში რომ ყრი-მანერის გაუშორდით, მასაქეთ ვერ არ მენახა მა-მეუღლე მარტყერიცა. მარტო იყო ზალაში, მე რომ შეველ. რომ დამინახა, ფეხზედ ადგომა დააპირა, მაგრამ მოაგონდა რომ ჩვეულებათ არა ჰქონდა,—დარჩა ისევ და თითქო სასეზედ ცეცხ-ლი მოედოთ, ისე აენთო. ლადამდები იყო ეს სიწითლე, ამიტომ რომ მეც ისე გავწი-თლდი.

—როგორ ბძანდებით, უფალო?—კელი მო-მაწოდა და ისეთის ხმით მკითხა ეს, ტკბილათ, მოწიწებით და ხარხარებით, რომ ტოტას გამიწ-ყდა, კინაღამ მუხლზედ არ დავეშვ და კელზედ არ ვაკოცე; მაგრამ შევიმაგრე თავი როგორც იყო და ისევ ტივის ზდილობით მადლობა გადუ-ცხადე. დალოცებით შემომხედა მამან, მერე უიმე-დობის სახით მირჩ დაუშვა თავისი მსხვილი თვა-ლები და მიჭყო კელი ისევ თავისს კელსაქმეს.

თითქმის იმავ წამს პაპასთან გაისმის დედის დაბარებით. საწყნარათ იყო ბეროვაცის საქმე. აღარც სმა ჰქონდა, აღარც მომდრაობა: დამლოსავან იყო ერთიანათ დაპყრობილი; სიტყოუსლო მსოლოდ ხუნ-

იქიმილს ეცდებოდა. ეჭვ აღარავის ჰქონდა რომ მოწყალებული იყო იმისი აღსასრული მაგრამ მეტად მხიარულ ჰგონებდა სიცოცხლე იმისს გულსა, რომ ადვილად განმორჩებიან. დოკტორმა წინასწარვე ჰსთქვა, სულით ბოლოს გაურბილებული იქნებაო. მაინც, რა რომ იმისი საქმე ასე დამძიმდა, იმ დღეს აქეთ მადამ ლორენცო და იმისი ქალი, აგრეთ ჰშორდებოდნენ და იმ გულმეცნიერულობით უვლიდნენ, სათნოება რომ არის და დიდება საკუთარი იმათის სქესისა. გუშინწინ-ლამ ვერ გაუძლო თავისს დაღალულობას; ჩვენ უთხარით, დოკტორმა და მე; ამაღამ თქვენ დაისვენეთ და თქვენ მაგიერად ჩვენ ვუთევთ ღამესო. რომ აღარ შეგლოთ, გადასწყვიტეს და დავრჩით მე და დოკტორი. დოკტორიც მალიან დაღალული იყო და მითხრა, ცოტას ხანს თვალს მოვატყუებ ერთსა ოთახშიო. — მე აღარაფრის გამოსადეგი ვარ აქ; საქმე გათავებული არის. ხომ ჰხედავთ, თვითონ ქმნარც აღარა აქვს სახსარი ყურისგდებისა!.. უგონოცებულს მიდამი არის ახლა, ლეთარგიაში... გამოიღვიძებს თუ არა, აღსასრულიც ის იქნება. მამ შეიძლება ჩვენც მოსვენებით ვიყოთ. თუ ცვლილება შეამჩნიოთ რამე, დამიძახეთ, მაგრამ სულადამდინ არა მგონია მოჰ-

წესს რამე. უმეტესად გამოთქმა, ეს არის თავი-მიგდეო,—ერთი მშვიდი დამოქმარა და გვგონე. მეწყობა მე ამ დოკოკორის ლიბარაკი და მკურნა-რი სითამამე ამ მომავალდეგის წინაშე მარიან გამო-გი კაცი არის ეს დოკუმენტი, მაგრამ კაცი სა-ბუნებრივის წინაშე მესამის მოწინეებით და მაკვი-გონებით უნდა იყოს; მაგრამ კორექცია არ უნდა უყურებდეს. ისინი, ვი უყვდეს ნაწილის-თვისაც უნდა ჰქონდეს, როგორც რომ ჰმორცება განთავისუფლებული.

მაგრამ რომ დაგვჩრა, გაღადღებულის ვულიოთ მოყვრული წინ ლამაზი დგვიდგი მაგარის სცოლ-ზედ და მისდოდა წიგნი მეკვიას; ვიქრი ვილორ მოვიმორე თავდამ, რომ საოცარი რამ იყო ეს შემოსვწეა: ამ ბოლოსულის ბუროვცს, ამდგოის ხნისას, ამდენის განსაცდელის გამომდელის, უკა-ნასკნელის ძილის მოწმით და მღვარეწლით მ უზღვარ, მკლის მკლი იმ კაცისა, რომლიც ამისმა გაცემად დილება. მერე ამ ადგილის და ამ ქამის მდუმარებაში უნებლიეთ მაგონდებოდა მრავალფეროვანი მთვრის და სისხლის ლურჯა ამ სუ-ლიერისაგან ასეთი რომ სიყუყუნობათ მიმართა მიდიოდა. მისდოდა იმის სამშვენის მომაგონებე-ლი ნიშანი მენახა რამე ასეთანდელის იმისს სახის

მეცუწლებაში, მაგრამ სათლავის წინაწარი მდუ-მარებასა და მშვიდობას გარდა, სხვას ვერასა ვჭხე-დავდი. ხან და ხან ასული მივიდოდი და დავჭხე-დავდი ხოლმე, სუნთქვა აქვსლა კიდევა თუ არა მეთქი.

შუაღამის დროს რაღამაც შეუპოვარმა უძრაობამ შემიპყრა და მიმამინა თავით ქმრის გულზედ და-სუწყნებული. რამდენს ხანს ვიყავი ასე, არ ვიცი, მაგრამ ერთი რაღაც მწარე მომესმა და თვალი რომ გავახილე, სულ მწვენი შემომრთოლდა. ბერიკაცი თურქის წამომდგარიყო თავისს ქვეშ-მსაგებში, მე შემომცქეროდა გაოცებული და თვალებში ისეთი სიცოცხლე და ისეთი ღონიერება უხსადებდა, რომ აქამდისინ მე იმაში არსად მინა-ხავს. ჩემი თვალი რომ მოჰხვდა იმის თვალს, ბერიკაცი აირთოლდა, ფეხები გულზედ შეიკრიფა, და მითხრა ისეთის საკვირველის ხმით, რომ ჩემი გულის ძგერა შეაყენა:

— უფალო მარკიზო, მომიტევეთ!

მინდოდა ავმდგარვიყავ, მინდოდა მეთქვა რა-მე; მაგრამ არ იქნა; გაქვავებული ვიყავ.

— უფალო მარკიზო! მომიტევეთ ღვთის გუ-ლისათვის, — მითხრა განმეორებით.

ძლივს მოვასწარ მაშინ ადგომა და მისვლა

ამხიან. რამდენიც მე დაუახლოვდი, იმდენი იმან
უკან დაიწია. თითქო შიშით მკრთოდებოდა. ავილე
ქვლი, იმისს სამწარეთ გამოცქვრილის თვალების
წინ დაუმჯ და უთხარი:

—მშვიდობით იყავით; გულით მომიტევებია
მეთქი.

ჯერ არცკი გამეთავებინა ეს სიტყვა, რომ
იმისი გაცრეცილი ფერი გაბრწყინდა სიხარულითა და
სიქაბუკით. მაშინვე ორი ცრემლი გადმოვარდა
იმისს გამშრალის თვალებიდამ. ერთი კიდევ ჩემ-
სკენ მოიდო, მაგრამ შეიკავა იმავ წამს და
თითქო ცეცხლი მოეჭიდა გულშიო, თვალები გად-
მოუბრუნდა. —ოჰ! ანგელოზნებო! სთქვა და და-
ეცა ბალიშზედ უძრავი.

ვიკივლე და ვინც ახლო_მახლოს იყვნენ, ყვე-
ლანი შემოცვივდნენ; გარს შემოესხნენ ლოცვითა
და ტირილით. მე გამოველ სულ შეწუხებული და
შერყეული ამ საიდუმლო საუბრისაგან, რომელიც
ჩემსა და მიცვალებულს შუა უნდა დარჩეს სამა-
რადისოდ.

რა რომ ეს მოხდა, ახლა უმეტესი ცხრით
დამედვა ზრუნვისა და ჩემის თანამდებობისა, ამდენს
ხანს აქ ყოფნა არ გამემტყუნება ჩემის სჯნიდისის
წინაშე. ყოვლად შეუძლებელია გავიგო რამე,

რათ უნდოდა უფ. ლობანოვსნ, რომ აქედამ გასვ-ლა დამეყვანებინა. რა ანგარიში უნდა ჰქონდეს? რაცრომ არ იფიქრა, რომ უსარგებლოთ მწუხარების გარე-და ისეთი საქმე დამსაქმა. ამითი, რომ აღარც ნაცვიოსნებას შეეფერება, აღარც ღირსებას ჩემსას? რა გამიკეთებია მას აქეთ? თუ მეთქმის, ახლა უფრო მეთქმის, იმისთჳსა საოთ აქა, რომ ჩუენი გული და გრძნობა სათამაშოთ გაისაღოთ? ჩემი პირველი ნახვა მადმუაზელ მარგერიტასი, ავათ-მყოფობის შემდგომ, ძალიან საკმაო უნდა ყო-ფილიყო ჩემთჳს, რომ ბოლო მოეღო ამ სწო-რეთ საკვირვის მდგომარეობისათჳს. ვსთქუათ ბერიკაცის სიკუდილმა შემაყენა კიდევ რამდენსა-მე ხანს. ახლა რაღას უყურებ?...

26. ოკტომბერი. ქალაქი რენნი.

გათავდა ყოველივე. — ღმერთო! რა მაგარი ძერო ის ჯაჭვ, რა მაგრათა მქონდა გული დაბ-მული, რომ დაწყვეტამ ისიც შემიმუსრა.

გუშინ საღამოს, ცხრა საათზედ, ჩემს ფანჯა-რაში გადაკიდებული რომ ვიყურებოდი, ერთი სინათლე დავინახე ჩემსკენ მომავალი იმ გზით, რომლითაც სახლიდამა სულ არავის უვლია. ნაცა-რახანს უკან კარი დამირეკეს და შემოვიდა მად-

მუაზელ პორჭოე დაქანცული...

—ბიმამპულო, საქმე მაქუს თქუჱნთანა.

—მობძანდით. უბედურება ხომ არ არის კო-დეჳ!

—არა; მაგრამ თქუჱნვე განსჯით. მჳულო, ამ ერის კჳრაში ორჯელ თუ სამჯერ სალამოთი სასახლეში იყავით, არა შეგიმჩნევიათრა ქალებისათჳს ახალი, საოცარი?

—სრულიად არა.

—სახეზედ მაინც არ შეგიმჩნევიათ რაღაც ნაირი ისეთი გულის დამშჳდება, რომ უწინ არა ჰსჩნევიათ.

—იქნება, დიაღ! იმათი მღლოვარება თუ არ ვასსენეთ, მართლა როგორღაც მეტად დამშჳდებულნი არიან, თითქო ბედნიერნი ვართო.

—ეგ არის, ეგ არის. ხსოჳა იმათი ახალი ჩუჱულება, რაც ამ ორს კჳრაზე ყოველ დღე რომ იქა ვარ, მე მინახავს, თქუჱნც რომ გენახათ, მაშინ უფრო გაიკჳრვებდით. მადამ ლაროკმა თავისს ბრაზეროზედ ქული აიღო, თავისს ცჳალავრიანს კრესლაზედაც და ყოველს თავის კრეოლურს უვნებელს ჩუჱულებაზედ. ახლა ასეთს დროსა დგება დილაზედ, რომ ზღაპარიაო, კაცი იცყჳს და ისა და იმისი ქალი ორივე ქულსაქმეს

მოუსვენებას სოლომე. თორიავე როგორღაც მეტის მეტად მეჭმუნვარებით ფილსაქმე და კითხულობს, ნეტა რას იშოვნის ერთი ქალი, რომ ასე ფილ- საქმობდეს. ერთის სიტყვით, რაღაც გამოცანა იყო იქა, თავს ვიმტვრევდი და ვერ გამოვიცან, ბოლოს შევიტყე და ვჭსოქვ ჩვენს ოცნებაში, რაც უნდა ჰქონდეთ გულში უფალს მაქსიმეს, ეს უთუ- ოთ უნდა შევატყობინო მეთქი.

— მადამ ობრი მოვიდა ამ საქმის საიდუმ- ლოთ ჩემთან; ვერ გადასწყვა, თუმცაკი არაფრად შეარიანება იმისი გადაწყვეტა; მერე თავისებურად წუწუნს მოუყვა, რომ სასიყვარული არ არის და ბოლოს მითხრა, ღვთის გულისათვის უშველეთ რამე იმ ქალებსა, თორემ დაიღუპნენ ეს-ეს არი- სო. აჰ რა მითხრა: ეს ქალები მმართებლობისა- გან ნებას თურმე ითხოვენ რომ ყოველი თავის საცხოვრებელი ერის სასულიერო საზოგადოობას შესწიროს რენში და ამით მადმუაზელ მარგე- რიტა გაასწოროს თქვენთან, რომ ისიც ისეთი და- რიბი იყოს, როგორც თქვენა ხართ. თქვენი გამდიდრება რომ არ შეუძლიათ, გალარიბება გა- ნუზრახავთ. არ შეიძლება ჩემო ბიძაშვილო არ შემეტყობინებინა თქვენთვის. ეს განზრახვა იმათის გულწრფელობისა და სულის სიწმინდის

შესაფერიც რომ არის და იმათის გაბრიყვებულობ თავისაცა. მომიტევეთ, მაგრამ ესეც უნდა გკითხო-ქეა, თქვენი გულით, რომ როგორც იქნება მოყვა-ლეთ ეს ფიქრი, ან თვითონ რა საშინელს სისა-წყლში უნდა იყურებნენ ეს ჩვენი მეგობრები, ან თქვენ რა მოუთმოთმებელი ბასუხის ეგება უნდა ცუდად დაგედვას სჯნიდისზედა, — ამას თქვენც კარგად მიჭირებდით. რომ შეგეძლოთ, ჩემო საყვარელო, და მარეგროვეს მერიდებად ახლავე თანხმა გახდებოდეთ, უკეთესი არა იქნებოდარა; მაგრამ არცკი თქვენი აღთქმა არის ისეთი გალი რომ იმისი გეცვლის მაკოსნება არ დაიძლიერო-დეს. რაც უნდა უსაფუძვლო იყოს მიზეზი, რაკი ერთხელ აღთქმას დასდებს კაცი, უნდა მოკვდეს და უსათუოდკი აღასრულოს. მაშ ახლა ამ საქმეს ხორულიად აღარა გაუწყობდარა; ერთის ლონისძიების გარდა: ახლავე უნდა გაჭმორდეთ აქაურობას და გადუწყვეტლოთ ამ ქალებს ყოველი იმედი თქვენის აქ ყოფნისაგან რომ გამოელიან, რაკი თქვენ აქ აღარ იქნებით, მაშინ მე უფრო გამიადვილდება ჭკუაზედ მოყვანა ამ ყმაწვილებისა.

— მე მზათა ვარ: ახლავე წავალ.

— დიალ კარგი და მადლობასიც მე რომ ამ ჩვენს ვიკურებით, ჩემო სასურველო მეგობარო,

მეც პატიოსნების გზის ერთმორწმუნეები საზოგადოებას; ჩვენ მოვალეობაში იქნება მხოლოდ ლოცვით დამ-ტკბობილი უცხოსნეულის ჩვენს ღვთისა; იქნება იმედით, რომ განმანათლეთ ყოველი ლოცვისა და ნათესაობის სიყვარული, ამიერ სახლი რომ არავინ განმეცდეს. იქნება რომ იუდეამ გამოვიდეთ, მეტად გასაჭირია ჩვენი ეს მისწრაფება; მაგრამ არის გამოცდილება.— მერე წამოდგა ზეზე და მიუტანა რამდენსამე სახლს განსვენებულს:— ჩვენს სახლში მივიდნი ყმაწვილს ბავშვს კი ავად ჭკუით-ნიან,— დასოფლეთ და ისე გამოვიდოდნენ. მშვ-დობით, შენდა საყვარელო! ღმერთმან დაგიმა-ლოს და გაკურთხოს.— ეს ართართლებულს ქვეს გაკოცა და დაანება მამის თავი.

სიმართლით მოგიმზადე, რაც რომ იან წასვლე-ბი მეტყველებდნენ; მერე რომ ცნობდ სურვილი მოვს-წავლე მაგამ ლოცვას. გულს მოუბოდნენ ვჭხო-ნილ ამ გაწმენდისათვის თავი დაუტევებინათ; კარგათ არ იცოდნენ, რა საშინელება მოუწყობდა იმისს ადლესასწაულებს და ჩვენს ძმათ მე ერთის მონა-წილეობას უარს ვჭყოფდი. პირობას ვაძლევდი,— კარგათ იცოდნენ როგორ იყო ჩემი პირობა,— რომ არას დროს არ ვჭთასწავლებდი ჩემს გაბედ-ნიერებას. თუკი იმათ გულარიდებაზედ იქნებოდა

დამფარებული. იქნება უფრო ადვილი დამიდგომის შვილი, ბოროტს იმედით გამოვეცხადე, რომ ამ ასეთი სანში იყოს შე მოვედი შვილი სამწუხარის და იმედი მაქვს მე აქ მოვიცილო ახალი ბედი შვილი.

მივედიოდი, ფიქრობდი რომ დამიწყებული იყვნენ, გამოვესალმე ჩემს სადგომს, ჩემს ქოხსა, — სადაც ამდენი მწუხარება გამივლია და ამდენი სიხარული, — და ჩემთვის მცირე სასიხარულო გზით ვიარე, რომლისაც გასაღები მე მქონდა მონდობილი. ქუჩებით შევიპარე ბინაში დერეფნები და ჩუმად კარი შევაღე. ამ ეზოს ნათელი წინ ას და იმის დღეს აქ ყოფილან: იმათგან დამიყენი სადმე სანუკვარი ჩემი ასე სიყვარულის, ამათი ქალისქმის ქალიშვილი აქ იყვა ასეთი ხმამაღლით ქალისქმის ვერავებით... ეჰ! საწყალო ჩემო გულო! — ვაგონებდი სასე ას მეგობრებს, ამიტომ გული და ვიცოდი რომელიც ბავშვის ემაწყვილა... ოჰ! ღმერთო? რა დიდი მადლობა!

ღამე ბნელი იყო ბავშვის ქალიშვილი მიყვარდა რომელიც იყო და დიდს დიდხანს იქიდან გახსნის კარისკენ რუსის მაგიდასა. სახლი სამალე ბარიდან მივალ. სიცილით მორცხვად ვიმყოფები! მაგრამ რომ მოვისმინე თავი, იმ

თქუენთანვე მოვდივარ ახლა. უკანასკნელად ყმაწვილკაცობის ოცნებავ; ოცნებავ ციურო, მშვიდობით!

მარიკა.

მეორეს დილაზე რვისას გზისკენ წასვლა დავაპირე, ერთი ფოსტის კარეტა მეშოვნა იმ ცოლკაცის ეზოში, სადაც მე ვიყავ ჩამომხდარი, ჲ ვინ არის ესა მეთქი, რომ ვიკითხე, ალექსი გადმოხტა კარეტიდამ. პირის სახე მაშინვე გაუცვივდა მე რომ დამინახა.

— ვმადლობ შენ ღმერთო! რომ ისევ აქ მოგასწარით, უფალო! წიგნი მაქვს თქუენთანა.

ამოიღო უბიდამ წიგნი ჲ რომ დავხედე, ლობიანის ხელი ვიცან. წუხელის რომ წამოველ ცოლის ნანა უკან, ან იქნება მაშინაც, ის აქ მოსულა ჲ ორიოდ სიტყუისა მწერს, მადლობელი პოეტი მარიამ ავად არის, თქუენა გკითხულობს ჲ რაც შეგეძლოთ მალე დამეხმარეთ. შეგეხმევინე მაშინვე ცხენები, ალექსი დიდის გახარებით ჩემთან ჩავიდა ჲ იქითვე გავსწიეთ. გზაზედ ვეკითხე, რა მოხდა, რა ანბავი არის, შემატყობინეთ მეთქი.

— რა მოხდა, უფალო, ჲ ეს მოხდა, რომ

25. ოქტომბერი.

ორი დღეა, რაც ვერეთ გამოსვლა მოვასწრეთ და სასახლეში შევედი. ელვინის ციხეში რომ ერთ-მანეთის გავშორდით, მასაქეთ ჯერ არ მენახა მად-მუაზელ მარგერიტა. მარტო იყო ზალაში, მე რომ შევედი. რომ დამინახა, ფეხზედ ადგომა დააპირა, მაგრამ მოაგონდა რომ ჩვეულებათ არა ჰქონდა,—დარჩა ისევ და თითქო სასეზედ ცეცხ-ლი მოედო, ისე აენთო. გადამღები იყო ეს სიწითლე, ამიტომ რომ მეც ისე გავწი-თლდი.

—როგორ ბძანდებით, უფალო?—კელი მო-მაწოდა და ისეთის ხმით მკითხა ეს, ცხებილათ, მოწიწებით და ნარნარებითა, რომ ცოტას გამიწ-ყდა, კინაღამ მუხლზედ არ დავემხე და კელზედ არ ვაკოცე; მაგრამ შევიმაგრე თავი როგორც იყო და ისევ ცივის ზრდილობით მადლობა განუ-ცხადე. დალონებით შემომხედა მამან, მერე უიმე-დობის სახით მიერს დაუშვა თავისი მსხვილი თვა-ლები და მიჰყო კელი ისევ თავისს კელსაქმეს.

თითქმის იმავ წამს ჰაჰასთან გაისმეს დედის დაბარებით. საწუხრათ იყო ბეროვაცის საქმე, აღარც სმა ჰქონდა, აღარც მოძრაობა: დამბლისაგან იყო ერთიანათ დაპყრობილი; სიცოცხლე მხოლოდ სუნ-

იქეამილი ეცეულობდა. მეც ალარაგის ჰქონდა რომ მოცესხებული იყო იმისი ალისხილული მაგრამ მეცად მდიდრად ჰგლობდა სიცოცხლე იმისს გულსა, რომ ადვილად განშორდებოდეთ. დოკტორმა წინასწარეგე ჰსთქვა, სულითა ბრძნება გაუმჯობესებული იქნებით. მაინც, რა რომ იმისი საქმე ასე დამშვიდა, იმ დღეს აქეთ მეტად ლიბერალი და იმისი ქალი, ალარა ჰმორიდებოდნენ და იმ გულმეცნიერებით უყვარდნენ, სათნოება რომ არის და ღირსება საუკეთესო იმათის სქესისა. გუმინწინ-ლამ ველერ გურდლეს თავისს დაღალულობას; ჩვენ უცხოთ, დოკტორმა და მე; ამაღამ იქეცნ დისვეცვით და იქეცნ მაგიერად ჩვენ უთუოდ ლამესით. რომ ალარ მეცლით, გეთას ჩემის და დავრჩით მე და დოკტორი. დოკტორიც ძალიან დაღალული იყო და მაისრა, ცოცხს სანს თვალს მოგაკვეთ აქათ თავსდით. — მე ალარიფრის გამობსაღმე ვარ აქ; საქმე გათავებული არის. სომ ჰსიდაგი, თვით ქმნის ქმნაც ალარა აქეს საბრალო ყოფაცის!.. უკანასკნელს ძილში არის ასლა, ლეთარგიაში... გამოიღვიძებს თუ არა, ალისხილულიც ის იქნება. მამ ძლიერება ჩვენც მოსვენებით ვიყოთ. თუ ცვლილება შემეცნით რამე, დამიძახეთ, მაგრამ სხვადასხვა არა მგონია მოხ-

ჩდეს რამე. უმთავრესად გამოთქვა, ეს არის თავი-მოვლენა,—ერთი მშვიდი დამოქმედი და ეგევე. მეწყინა მე ამ დოკტორის ლაპარაკი და მეუბნე-რი სითამამე ამ მოთამაშეების წინაშე. მაგრამ კარ-გი კაცი არის ეს დოკტორი, მაგრამ კაცი სა-ზოგადოების წინაშე მესამის მოწიწებით და მაგ-ვისცემით უნდა იყოს; მაგრამ კოლეგა არ უნდა უყურებდეს. ასწრებს, ამ უფლების ნაწილისა-თვისაც უნდა ჰფიქრობდეს, სადაც რომ ჰმართებს განთავისუფლებული.

მაგრამ რომ დავიწყე, გადავხედე ქვეითი მოუგზავნი; წინ ლამაზი დიდიდი ბაღჩის სუფრა-ზედ და მინდოდა წიგნი მეკითხა; ვიფიქრე ვეღარ მოვიმარჯვე თავიდამ, რომ საოცარი რამ იყო ეს მემართება: ამ ბრძოლის ბურთაობს, ადგილის ხნისას, ამდენის განსაცდელის გამომცდელს, უცხ-ნაცნობის ძილის მოწმეთ და მოვარეწოსათ ? უზიდავს, ძველის ძველი იმ კაცისა, რომელიც ამისმა გაცემამ დალევა. მერე ამ ადგილებს და ამ ჟამის მდუმარებაში უნებლიეთ მაგონდებოდა მოკავშირე ძმობა და სისხლის ღვრა ამ სუ-ლიერისაგან ასეთი რომ საუკუნოებით შემორჩა მიდიოდა. მინდოდა იმის საქმეების მოსაგონებე-ლი ნიშანი მენახა რამე ახლანდელის იმისს სახის

მეტუწლებაში, მაგრამ საფლავის წინასწარი მდუ-მარებასა და მშვიდობას გარდა, სხუას ვერასა ვხე-დავდი. სან და სან ასულის მივიდოდი და დავხე-დავდი ხოლმე, სუნთქვა აქუსლა კიდევა თუ არა მეთქი.

მყალამის დროს რაღაცამაც შეუშფოთარმა უმრაობამ შემიპყრა და მიმაძინა თავით ქალის გულზედ და-სუენებული. რამდენს ხანს ვიყავი ასე, არ ვიცი, მაგრამ ერთი რაღაც მძიმე მომესმა და თვალი რომ გავახილე, სულ მუხლები შემიჟრჟოლდა. ბერიკაცი თითქმის წამომდგარიყო თავისს ქუე-შაგებში, მე შემომჩერებოდა განცვიფრებული და თვალებში ისეთი სიცოცხლე და ისეთი ღონიერება უნათებდა, რომ აქამდისინ მე იმაში არსად მინა-ხავს. ჩემი თვალი რომ მოჰხუდა იმის თვალს, ბერიკაცი ათრთოლდა, ხელები გულზედ შეიკრიფა და მითხრა ისეთის საკუირველის ხმითა, რომ ჩემი გულის ძგერა შეაყენა:

— უფალო მარკიზო, მომიტევეთ!

მინდოდა ავმდგარიყავ, მინდოდა მეთქუა რა-მე; მაგრამ არ იქნა; გაქვავებული ვიყავ.

— უფალო მარკიზო! მომიტევეთ ღუთის გუ-ლისათვის, — მითხრა განმეორებით.

ძლივს მოვასწრე მაშინ ადგომა და მისვლა

იმასთან. რამდენიც მე დაუახლოვდი, იმდენი იმან უკან დაიწია. თითქო შიშით მერიდებოდა. ავიღე ხელი, იმისს საზარლათ გამოცვლილის თვალების წინ დაუქნ და უთხარი:

— მშვიდობით იყავით; გულით მომიტევებია მეთქი.

ჯერ არცკი გამეთავებინა ეს სიტყვა, რომ იმისი გაცრეცილი ფერი გაიწმინდა სისარულითა და სიამოვნით. მაშინვე ორი ცრემლი გადმოვარდა იმისს გამშრალის თვალებიდამ. ერთი ხელი ჩემსკენ მოიღო, მაგრამ შეიკეცა იმავ წამს და თითქო ტყვია მოჰხვდა გულშიო, თვალები გადმოუბრუნდა. — ოჰ! ანგელოზნებოო! ჰსთქუა და დაეცა ბალიშზედ უძრავი.

ვიკივლე და ვინც ახლო-მახლოს იყვნენ, ყვე-ლანი შემოცვივდნენ; გარს შემოეხვივნენ ლოცვით და ტირილით. მე გამოვედი სულ შეწუხებული და შერყეული ამ საიდუმლო საუბრისაგან, რომელიც ჩემსა და მიცვალებულს შუა უნდა დარჩეს სამა-რადისოდ.

რა რომ ეს მოხდა, ახლა უმეტესი ტვირთი დამედვა ზრუნვისა და ჩემის თანამდებობისა, ამდენს ხანს აქ ყოფნა არ გამემტყუნება ჩემის სჯნიდისის წინაშე. ყოვლად შეუძლებელია გავიგო რამე,

რათ უნდოდა უფ. ლობეჰენს, რომ აქედამ გასვლა დამეყვანებინა. რა ანგარიში უნდა ჰქონდეს? რატომ არ იფიქრა, რომ უსარგებლო მწუხარების გარდა ისეთი საქმე დამსაქმა. ამითი, რომ აღარც პატიოსნებას მეეფერება, აღარც ღირსებას ჩემსას? რა გამიკეთებია მას აქეთ? თუ მეთქმის, ახლა უფრო მეთქმის, იმისთვის ხართ აქა, რომ ჩუენი გული და გრძნობა სათამაშოთ გავიხადოთო? ჩემი პირველი ნახვა მადმუაზელ მარგერიტასი, ავათმყოფობის შემდეგომ, ძალიან საკმაო უნდა ყოფილიყო ჩემთვის, რომ ბოლო მომეღო ამ სწორეთ საკვირველის მდგომარეობისათვის. ვსთქვათ ბერიკაცის სიკუდილმა შემაყენა კიდევ რამდენსამე ხანს. ახლა რაღას უყურებ?...

26. ოკტომბერი. ქალაქი რენნი.

გათავდა ყოველივე.—ღმერთო! რა მაგარი იყო ის ჯაჭვ, რა მაგრათ მქონდა გული დაბმული, რომ დაწყუეტამ ისიც შემომხსნა.

გუშინ საღამოს, ცხრა საათზედ, ჩემს ფანჯარაში გადაკიდებული რომ ვიყურებოდი, ერთი ხისათლე დავინახე ჩემსკენ მომავალი იმეზით, რომლითაც სახლიდამ სულ არავის უშვლია. პატარახანს უკან კარი დამირეკეს და შემოვიდა მად-

შუაზედ პირქვე დაქანცულნი...

—ბიძაშჳლო, საქმე მაქვს თქვენთანა.

—მობძანდით. უბედურება ხომ არ არის კი-დევ!

—არა; მაგრამ თქვენზე განსვლით. შჳლო, ამ ერის კჳრაში ორჯელ თუ სამჯერ სალამოთი სასახლეში იყავით, არა შეგიმჩნევიათრა ქალებისა-თჳს ახალი, საოცარი?

—სრულიად არა.

—სახეზედ მაინც არ შეგიმჩნევიათ რაღაც ნაირი ისეთი გულის დამშჳდება, რომ უწინ არა ჰსჩნევიათ.

—იქნება, დიაღ! იმათი მგლოვარება თუ არ გასსენეთ, მართლა როგორღაც მეტად დამშჳდე-ბულნი არიან, თითქო ბედნიერნი ვართო.

—ეგ არის, ეგ არის. სხუა იმათი ახალი ჩუეულება, რაც ამ ორს კჳრაზე ყოველ დღე რომ იქა ვარ, მე მინახავს, თქვენც რომ გენახათ, მაშინ უფრო გაიკჳრვებდით. მადამ ლარიკმა თა-ვისს ბრაზეროზედ ხელი აიღო, თავისს ცალა-ვრიანს კრესლაზედაც და ყოველს თავის კრეო-ლურს უვნებელს ჩუეულებაზედ. ახლა ასეთს დროსა დგება დილაზედ, რომ ზღაპარიაო, კაცი იტყჳს და ისა და იმისი ქალი ორივე ხელსაქმეს

მოუსხდებიან სოლომე. ორთავე როგორღაც მეტის მეტად მეჭეჭერებით ქალსაქმე და კისკისობენ, ნეტა რას იგონის ერთი ქალი, რომ ასე ქალ-საქმობდესო. ერთის სიტყვით, რაღაც გამოცანა იყო იქა, თავს ვიმტვრევდი და ვერ გამოვიცან, ბოლოს მეკითხე და გვეხოთქვ ჩვენს ოცნებაში, რაც უნდა ჰქონდეთ გულში უგალს მაქსიმეს, ეს უთუ-თო უნდა შევატყობინო მეთქი.

—მადამ ობრი მოვიდა ამ საღამოს საიდუმ-ლოთ ჩვენთან; ვერ გადამეტყა, თუმცაკი არაფერად მეპარიანება იმისი გადასუფეცა; მერე თავისებურად წუწუნს მოჰყვა, რომ სასიენებელი არ არის და ბოლოს მითხრა, ღვთის გულისათვს უშუწლეთ რამე იმ ქალებსა, თორემ დაიღუპნენ ესეს არი-სო. აჲ რა მიანბო: ეს ქალები მმართებლობისა-გან ნებას თურმე ითხოვენ რომ ყოველი თავის საცხოვრებელი ერთის სასულიეროს საზოგადოებას შესწირონ რენში და ამით მადმაზელ მარგე-რიტა გაასწორონ თქვენთან, რომ ისიც ისეთი ღა-რიბი იყოს, როგორც თქვენა ხართ. თქვენი გამდიდრება რომ არ შეუძლიათ, გაღარიბება გა-ნუზრახავთ. არ შეიძლებოდა ჩვენ ბიძაშვილო არ შემეტყობინებინა თქვენთვს. ეს განზრახვა იმათის გულწრფელობისა და სულის სიწმინდის

შესთვალოც რომ არის და იმათის გაბრიყვებულის
თავისაც. მომიტევეთ, მაგრამ ესეც უნდა გკით-
ხეთ, თქვენი გულით, რომ როიაც იქნება მოუმა-
ლოთ ეს ფიქრი, ან ოვთას რა სამონელს სისა-
წყლში უნდა შეუდგნენ ეს ჩვენი მეგობრები, ან
თქვენ რა მოუფიქრებელი ბასუხის ეგება უნდა
ცხვრით დაუდევს ხენიდისშიცა, — ამას თქვენც
კარგათ მიხვდებით. რომ შეეძლოთ, ჩემო
საყვარელო, და მარჯვედ შურთალზედ ახლავე
თავისმა გასდებოდეთ, უკეთესი არა იქნებოდარა;
მაგრამ არცვი თქვენი ალოქმა არის ისეთი გალი
რომ იმისი გაცესის მაცოთხნება არ დაირღვე-
დეს. რაც უნდა უსაფუძვლო იყოს მიზეზი, რაკი
ერისელ ალოქმას დასდებს კაცი, უნდა მოკვდეს და
უსათუოდკი ასასრულოს. მამ ახლა ამ საქმეს
სრულიად ალარა გაუწყობარა, ერთის ლონისძიების
გარდა: ახლავე უნდა გაჭმორდეთ აქაურობას და
გადუწევეთ ამ ქალებს ყოველი იმედი თქვენის
აქ ყოფნისაგან რომ გამოელიან, რაკი თქვენ
აქ აღარ იქნებით, მაშინ მე უფრო გამიადვილდება
ტკუასზედ მოყვანა ამ ყმაწვილებისა.

— მე მზათა ვარ: ამალამვე წავალ.

— დიაღ კარგი და მადლობელი მე რომ ამ
რჩევას გაძლევთ, ჩემო სახურველო მეგობარო,

მეც პატიოსნების ვალს ვუმორჩილები საზოგადოს;
ჩემს მოგზაურობაში იქიდგან შევიტყვე თვით და მი-
ცემული უცხოეთის ჩემის დღეობის; იქიდგან
ეგების, რომ განმასხვავეთ ყოველი ღირსებები
და ნაკლოვანების სიყვარული, ამისი ვსთხოვ რომ
არარ განმიწყრეთ. იქიდგან რომ თვალით ვიხილე,
მხოლოდ გადაწყვეტია ჩემთან ეს მისცემდეს; მაგრამ
არის განმეორებით. — შენი წამოვლა ზეზეც და
მიიღეს რამდენჯერმე სხვა გაზეთების: — ჩემს
სახლში მეორედ უმეტეს ვეჩვენე კი არარ ჭკუა-
ნას, — დაუძლურებულ და ისე გამოვიყვანეთ. შეხ-
ვედრით, შენო საყვარელო! ღმერთმან დაგიფარ-
ოს და გაგიმარჯვოს. — ეს პატივისცემით ქვეყნის
მამული და დიდება მამის თავი.

საწყალი მოგიყვანე, რაც რამ თან წამოვიღე-
ბი შეგიყვარდეს; შენი რამდენიმე სურათი მიგზ-
ავნე მადლობით. ვერ შევიტყვე ეხლა-
ხან ამ განმარტებით თავი დაიჭიროს; გარდა
არ ივიწყებს, რა საშინელება შეუდგება იმის
ადგილს და ჩემის მამის მე ყოველი მოხა-
წილების უარს ვჭვრეტდე. პირობის ვამტკიცე, —
გარდა იქიდგან როგორ იყო ჩემი პირობა, —
რომ არის ღირს არ ვჭვრეტებიყავ ჩემს ვაჟკა-
ცობას. თუკი იმის განაპირებაზედ იქნებოდა

დამცირებული. იქნება უფრო ადვილად დამეფერებინა მეთქი, ვინაიდან იმედს გამოუცხადე, რომ ამ ძვირი სანმში თვალს მე მოვკლე მეთქი სამდურ-ლის და იმედი მაქვს მე კი მეურვეობისა აღსრულება მეთქი.

მხოლოდ მისას, ფეხქვეშ რომ დამაწყებული იყვნენ, გამოვეცხადე ჩემს საყვარელს, ჩემს კოცნას, — სა-დაც ადგილი მოეცემოდა გამოვეთხოვე და ადგილი სა-ფლავისა, — და ჩემთა მკვდარ სასაფლაოში ერთის კარიდამ, რომელსაც გასავლელ მე მქონდა მისა-ლოცავი. ქვემოდგომ მკვლავი ბნელი დაფარვენდა და ფიცის კარის მკვდარ. ამ ერთის ხაით წინ ის და იმისი დღე არც ყოფილიყო იმათგან და-მეფერო სამი საწყალი ერთ ისეთ სიტყვისადმი, იმათ ქრისტეს კლდეთ აქ იდეა ძვირდ ხარე-ცხებულის ქრისტეს ფერხთბით... ეჰ! საწყალო ჩემო გულო! — ვაჟინაცვალე საიდუმლო შეცოდება, ამიტომ ჩემი გული და გული რომელიც ბოლოს ემსწავლება... ოჰ! ღმერთო? რა დიდი მოწყალე!

დამე ბნელი ადრე რბოდა, ბოლოს ქრისტეს მიწის რომელიც იყო და დიდს დიდებულ იქიდამ ფარულს კარებამ რყვნის მამობისა. საწყალი სა-მარხვე ბრძოლა მკვდარ. სიბრძნეზე მარცხენაზე ღამეუღობა! მაშ რომ მივასწავლი თავი, იქვ

თქუენთანვე მოვედით ასლა. უკანასკნელო ყმა-წვილკაცობის ოცნებავ, ოცნებაო ციურო, მშვი-დობით!

მარიკო.

მეორეს დილაზედ რვისის ეზოსკენ წასვლა დავაპირე, ერთი ფოსტის კარეტა შემოიჭრა იმ ცოლკეცორის ეზოში, სადაც მე ვიყავ ჩამომხდარი, და ვინ არის ესა მეთქი, რომ ვიკითხე, ალექსი გადმოხტა კარეტიდამ. პირის სახე მაშინვე გაუ-ცივდა მე: რომ დამინახა.

— გამარჯობა შენ ღმერთმა! რომ ისევ აქ მო-გასწარით, უფალო! წიგნი გაგზავნე თქუენთანა.

ამოიღო უბიდამ წიგნი და რომ დავხედე, ლიზეტისი ხელი ვიცან. წერილის რომ წამოვედ-ცოცას ხანს უკან, ან იქნება მაშინაც, ის აქ მო-სულა და ორიოდ სიტყვისა მწერს, მადლობელ პორტენე მალიან ავად არის, თქუენა ვკითხულობს და რაც შეგეძლოთ მოსვლა დამშვიდებით. შეგაშე-ვინე მამინვე ცხენები, ალუნიც დიდის გაჭირვე-ბით ჩემთან ჩავიხე და იქითვე გავსწიეთ. გზა-ზედ ვჭკვიანე, რა მოხდა, რა ამბავი არის, შემა-ფერობისთ მეთქი.

— რა მოჭხდა, უფალო, და ეს მოჭხდა, რომ

ყურადღება ლოპიერებმა მისისცემის წიგნი მოუყუდა მადმუაზელ პაოლინას. თქუენი საქმე გადმოგცა და რახაც საყვედურებისა ლოდინით, სულ უფრო ლოდინით თქუენ დაგიხსნათ. როგორც მე მეგონა მისწერა თქუენს მამიდასაო რომ საქმე აქ გადაწყვეტილია. სამწუხაროდ რომ როგორც ქალაქში ვიცოდი, თქუენ გადაგიწყვეტიათ და ამ ქალაქებში ერთი ისეთი როგორც სახელი გიმიგნიათ რომ ამ საქმის გამოუცხადებლობა საქმე. მართალი არის ეს თუ არა რა მოგახსენოთ; მაგრამ თუ მართალია, საწყალი არის მეფე, გინდ ჩემ გეხვეწები, რომ ამ პატიოსან ქალს როგორც საბრალო უყვარს თავში და არავინ ემტერა მეფე... უწინდელზე ასეთა უფრო მაგრად უყვარს ქალი... ჯერ ეს, რომ ეს ამბავი მოუყვარა თუ არა, წაიქცა მაშინვე და ეხლა არის სული ამოუვიდა ვვეგონი; პატარასანს უკან გამოაბრუნეს როგორც იყო და მოჭერეს. მაშინვე თავისებურად სიბრალულზე ლაპარაკსა, ხან რა გაავლოა, ხან რა მომძახა, ხან რა მოუმატა, ვინ იცის. არიქნა, არ მოისვენა, მანამდისინ როცა პრესები ჭქონდა, იქვე არ გადმოუწევს და ისე თავაზიანად არ დაიძრეს. სამი თუ ოთხი საათი სულ ამ ამბავში იყო; მერე მაიმინა და რომ გამოიღვიძა, არიქნა უფალი მომ-

ფუძარეთი, უფალი მარკიზით (ამ სიტყვაზედ ალუენმა დიდის პატივისცემით თავი დამიკრა) და გამომართვეს კიდეცა. თქვენი მცირე ჩემი საქმე იქნებოდა, აქ რომ არ მოეწყვიფეთო. მე მგონია, ისევ ამ საბოლოოზედ უნდა მოლაპარაკება თქვენთანა.

ვერ მალიან გამიკვირდა მე ეს ამბავი; მერე მომაგონდა, რომ არც ალუენის ნათქვამი უნდა ყოფილიყო უსაფუძვლო. ადრევეაც ვცხადქვ, რომ ისპანიურმა პორტუგების საქმე ორნაირი ცვლილება გამოიარა: ჯერ მადმუაზელ პორტუგის წამოედავა ერთი კასტილიელი მდიდარი ოჯახი, შემკვდრეობა ჩვენ ფუძკუოფნით, და მერე, საქმე რომ იმათკენა წყდებოდა, ახლა იმათ აუცდეს დავა, რომელშიაც ჩემს მეგობარს მონაწილეობა სრულიად არარა ჰქონია: მმართებლობა წაედავა იმათ, ეს საცხოვრებელი კანონით ბეითალმანი არის და ხელმწიფეს ეკუთვნისო. საქმე რომ ამ მდგომარეობაში იყო და ჩვენს მხრივამ რომ იმედი სრულიად არარა შეიძლებოდარა, მადმუაზელ პორტუგის მაინც არის გაცდენილებით და მე გარწყვდემეწლის ქაღალდებს თითქო ამის საქმე ისევ წარმოებაში ყოფილიყოსთ. ამ ქაღალდების ჩხრეკაში რომ ვიყავი, სწორედ ორი თვეზე იქნება მას აქეთ

ერთი საჰრეელი ქაღალდი მოიძებნა ჯიბეში და ამისი პირი:

«ჩუენ ფილიპე მესუთე, წყალობითა ღმრთისათა მეფე კასტილიის, ლეონის, არაგონის, ორთა სიცილიათა, იერუსალიმის, ნავარრის, გრანადის, ტოლედოის, ვალენსიის, გალიციის, მაიორკის, სევილიის, სარდინის, კორდოვის, კორსიკის, მურსიის, საენის, ალგარვის, ალგეზირის, გიბრალტარის, კანარის კუნძულების, აღმოსავლეთის და დასავლეთის ინდოეთების, ოკეანის კუნძულების და დედამიწების, მთავარ-დუკი ავსტრიის, დუკი ბურგონიის, ბრაბანტის და მილანის, გრაფი ჰაბსბურგის, ფლანდრიის, ტიროლის და ბარსელონის, ხელმწიფე და მპყრობელი ბისკაიის და მოლინისა, და სხუათა.

«შენ ჟერვე-იოანე-იოსეფე, უფალს პორჭიე ვაუელს, გრაფს დე ტორრეს-ნუევას და სხუა. რომელი მგზავრობაში თან მახლდი ჩემთა ქუეყნებთა შინა და სამაგალითო ერთგულებით მემსახურე, აღვითქუამ წყალობასა ამას რომელ, უკეთუ შთამომავლობა შენი სწორე კანონიერი გარდავიდა და საკუთარი შენის სისხლის მემკვიდრე აქ არავინ დაშთა, ყოველი საცხოვრებელი სახლისა შენისა მიეცეს, თუნდა გვარვანისა ჩემისა

დასავლისადცა, შთამომავლობისა სწორის და კა-ნონიერისა იმ პორჭოლ-გეგლთ შენთ ნათესავთა, რომელნიც ამ ჟამად ფრანციაში იმყოფებიან, ანუ მერმის იქნებიან.

ყოვლადმპყრობელისა და შეერთებულისა წყალობის ნებისა ძალს აღვისრულებ და გამოვაცხადებ ყოველთა ჩემდა ერთგულად, მეფისა მომდევნოთ ჩვენთა მეფო-ბრად სარწმუნოებითა და სამეფო სახელითა ჩვენითა.

დაიწერა ესკურიალს. 10 აპრილს 1716. წელსა.

ი..ო ე..ლ რე..ი.

ეს ქაღალდი ისპანიურიდამ იყო ნათარგმნი, და ისპანიური ნამდვილიც მალე გიპოვნე. მაგრამ უნდა ალვარო, დიდი ეჭვ მქონდა, რომ ამდენს ხნის წერილის ძალით ახლანდელს ისპანის მმარ-თველობას ამოდენის სიმდიდრის გაცემა ენებებინა. მე თითქმის ამასაც ვფიქრობდი, თუნდ რომ ინებებდეს კიდეც, იქნება სამართლით ვეღარცა ალასრულოთ მეფე. ამ იჭვნეულებაში რომ ვი-ყავ, მადმუაზელ პორჭოესიაკს სულ არა შემო-წმებინებითა ამ ქაღალდისა; და ლობუჟენსკი მაშინვე გაუგზავნე. მასაქეთ სულ აღარსად გამ-ხსენებია ეს საქმე. ახლა ცხადათ ჩხჩანს, რომ

უმეცარი ვიყავი ისპანიის მმართებლობის პატიო-სნებაზედ: რომელსაც უმაღლესს განჩინებას ეს სიმდიდრე საზინის სასარგებლოდ დაუდვა, მაშინ იმავე უმაღლესს ბძანებას კოროლის ფილიპპე მეხუთის ნება აღუსრულებია და ვითარცა მპოვ-ნისა, ამ აღთქმისამებრ, ღირსებით გარდაუვალი კანონიერის მემკვიდრისათვის.

ცხრა საათი იყო, რომ მადმუაზელ პორჟოეს ღარიბის სახლის კარს მივადექ, სადაც ეს თვით-ქმის მეფური სიმდიდრე უნდა შემოსულიყო. პა-ტარა ბოგო დაგესხედა მეკარელი. იმავ წამს ლით-ბეპენის სმაც მოესმა; — მოვიდათ. მივამრუნე; ბე-როკაცმა ლონივრად ჴელი ჩამომართვა და სხვა არ გამოშვა, ისე შემოუყვანა მადმუაზელ პორეჟოეს ოთასში. მკურნალი და მღვდელი განუშორებელნი იდგნენ ფანჯარასთან. მადამ ლაროკი სკამზედ და-ჩოქილი იყო კრავატის წინა; იმისს ქალს, ფეხ-ზედ მდგომარეს ბალიშები ეჭირა, რომელზედაც მისუსტებული იწვა ჩემი მოხუცებული მეგობარი. ავათმყოფმა რომ დამინახა, ცოცხალ გამიღიმა და თითქო სიხარულმა შეამხნევა. უკანასკნელობით ერთი ჴელი გამომიწოდა; ამ ჴელს დავეკონე, მუხლებ-ზედ დავეცი და თავი ვერ შევიმაგრე ტირი-ლისგან. — ჩემო შვილო, ჩემო სასურველო შვილო!

ჭკოქუა და მეცნიერი უფ. ლომბერგი. — მაშინ ლომბერგმა გარდაგვცა რომელიც ქრისტიანი იყო, რომელსაც უწყოდა თურმე უთხოვდა ავადმყოფს და ასრე ჩემთან წარვიდა შემდგომ:

«მშვიდობით, ამ ჩემის საყვარის ქვეყნით ნაწერს ანდერძით შემკვიდრება ყოველის ჩემის ქონებისა და საცხოვრებელის გვიარცა იხსანისა, ავრეთვე ფრანცუსის შინა, ჟორჟამაღა ყველალის მექსიკასა ჯიბოს მართის ოდით, მარკიზ მასხე დარჩომისათვის. ვეთიმობილისათვის ეგულოთა და მამამთავრობითა. ესე არის ჩემი ჩემი უკანასკნელი.

ყოვლისუნდა იოანნა, ეროვნობა დე პორტოფ-ეგელ »

გაცხადებული რომ ესე წამოვდექ და ლომბერრაკი რომ დავაბრუე მადმუაზელ პორტოფუმ მარყორიკას ქალი გამოართვა და მე ჩამოუვალი. ჩემმა საყვარელმ თავი დაიღო მაშინ და რამდენიმე სიტყვა უთხრა უთხრა ავადმყოფს. მე სათქმელი უყვარა მოვისურვა, იყვე მუხლმოდრეკ დავემხე და ვეგულოადი ლოცვა ვიწყე ღმერთის მიმართ. ამ დროს მარკეროვამ ქალი გამომცა და ქსწყისხომიამსის მკურნალის. მოსცვავდნენ ყველანი; მეც ავდექი. მადმუაზელ პორტოფე დაუმძა როგორღაც

გაბრწყინებულის თვალით მალვით მაყურებელი და იწყო მოწყვეტილი ლაპარაკი თითქო მძინარემა: ღმერთო, ღმერთო სასიქადო!... ვჰხედავ... მალე!... დიდ!... ქარი... ოქროს სხივი.... დიდი მინდორი... ყვავილებს შუა... თეთრი ანგელოზნი... სამოთხის წინაშე... დახრილნი... თეთრით მოსილნი... ფრთებს აშრიალებენ... ღმერთო! ცხოველნი არიან...

ეს უკანასკნელი ლექსი ვაუქრა ბაგეებზედ და გაჩუმდა მომაკვდავი: თვალები დახუჭა, თითქო მიიძინაო; უეცრად უკეთესი რაღაც სიამოვნება გადაეფინა სახეზედ და სრულიად გამოსცვალა.

ამ წყნარი სიკვდილი, დამშვენებული ამ წყნარის სიცოცხლის, დამშვიდებული არის ბავშვისათვის.....

ნასყვარი ჩუმი ახალი საცხოვრებელი ელის დაუმკვიდრე. მარტოობა ცუდი არის ასეთ ჩუმ.. ვჭვრეტ ამ წიგნს სამარადისოდ... მაქვს რა ჩასაწერი..

დასასრული.

ფანტაზია

(თ. ნიკოლოზ ბარათოვის ლექსიდან.)

ვჰპოვე ტაძარი, შესაფერი, უდაბნოს მდგარი,
შენ ენით მარად უქრობელი, წმინდა ლამპარი,
ანგელოზთაგან იკურიდა შენ დავითის ქნარი
და განისმოდა ციურთ დასთა გალობის ზარი.
მწირი სოფლის, დამაშვრალი მისითა ღელვით,
შენ ვემიებდი განსვენებას წრფელითა ზრახვით
და გულსა მოკლულს კაცი სიავით და ბედის ბრუნვით,
ლამპარი წმინდა განმიცხოვლდა ციურის სხივით.
შენ გუნდრუკის წილ შევსწირავდი წმინდას სიყვარულს,
რომლის საკუთრად დავსდებდი მე ჩემს გულსა და სულს:
ამა სიამით, ნეტარებით, ესრედ აღვსებულს,

მეგონა ვჰხედავ სასუფეველს, აქ დაშენებულს.
 მაგრამ საწუთო განა ვისმე დიდ-ხანს ახარებს?
განქრა ტაძარი და უდაბნო ჩემდა მდუმარებს...
მას აქეთ ჩემს გულს ნეტარება არასა დარებს,
მის ნაცვლად სევდა და წყვდიადი მუნ ისადგურებს.
 მოისპო მსწრაფლად მისი ნაშთი და მისი კვალი!
განა თუ დრომან დაჰკრა თჳსი მას ავი თვალი?
არა, მოჰსმაველა მას სოფელი, ცრუ და მუხთალი,—
დაშთა მე მხოლოდ მის ლამპრისგან ცეც-
 ხლი დამქრალი.
 ვერღა აღმიგო სიყვარულმა კვალად ტაძარი!
ვერსად აღვანთე დაშთობილი მისი ლამპარი!
ესრედ დამიხშო უკუღმართმან ნუგეშის კარი
და დავალ ობლად, ისევ მწირი, მიუსაფარი...

1841 წელსა.

მოხუცებულის მოგონება.

სიყრმისა ჟამნი განქრნენ ვით წამნი,
 სიკუდილსა ვუცდი;
წარვიდნენ წელნი ტკბილ-სანატრელნი,
 ვაჰ, მოვხუცდი!

შეკრთა სხეული, იწაყრა გული
ერთს დროს მხურვალე;
დამრჩა ნუგეშად, მხოლოდღა ცრემლი,
ყოვლად ვიცვალე!
ერთს დროს სიყვარულს ცხადს, ხან დაფარულს
შენცა ვუმღერდი!
ის დრო ნეტარი ესლა სად არი?
ვაჰ, დავბერდი!
ერთხელ ვმონებდი და ვთაყვანებდი
შენც მაგსა თვალებს!
მარად ვიცნობდი და მარად ვგრძნობდი
მე იმათ ძალებს!
სიზმარებრ ჩქარა დრომ გაიარა,
განქრა ყოველი!
ხალისი მანვე თან წაიტანა,
ვაჰ, რას ველი?
ჩემსკენაც რბოდენ, შენც მეტრფოდენ
უმაწვილნი ქალნი
და წითლდებოდენ, როს შეხვდებოდენ
მას ჩემნი თვალნი.
სად არს სურვილი და ჟამი ისი,
მათ რომ წიგნს ვსწერდი?

მოვიდა როცა განქრა დრო იგი!
ვაჲ დავბერდი!
მეც ვჰყვაოდი, მეც ვსხიოსნობდი
ცისკრის შვენებით;
ბულბულთ ყელსული ვჰქონდა დიდებული,
შიგ ვსწავლობდი სიამოვნებით!
სიყრმისა ჟამნი განქრნენ ვით წამნი
სიკეთილის ფიქრნი;
წარვიდნენ წელნი ტკბილ-სანატრელნი,
ვაჲ მოვხუცდი!
ხშირად ვხედავდი და თორმეტმედი
კესტური ლხინი ვარდმოსკვეს თასით!
ყანწ-აზარფეშამ მისთა სუფრის ქეიფმა
მშვენა ვაკლილი, ვქიუნისდიოთ სარისით
მაწვევდნენ სასმსა სიცხეთ «ვაჲმოს!»
რა ვდავჭკრავდი მეც ალავერდით
ხეჩას ვეტყოდი იმავ სასმით.
დღეს მომძმალი? ვაჲ დავბერდი!
მამინ ამა დროს, ცუდს, არ სანატრის
არ მოველოდი!
სიკვდილის კარსა, მივადექ მწარსა,
ცოლს მსჯელობს ლოდი!
ოჲ. სიმწარევ! რათ მომიმძუე?
დროვ! რა მიყავი?

მოველი სიკუდილს, საფლავს განთხრილს,
კუბოს და სუდარს ვაჲ და ვაჲ!!!

თ. აკ. წერეთელი.

ღენერალ-ფელდმარშალსა,

თ ა ვ ა დ ს ა ა. ი. ბ ა რ ი ა ტ ი ნ ს კ ი ს.

(მობძანებასა ზედა მისის ბრწყინვალებისა სანკტ-პეტერბურგით) (*).

მოველ დიდებით, მოველ სასურველს,
შენსა სამწყსოსა, მეფისგან მომლხენილს!
მოველებით გმირსა მძლიერსა,
ვით მთავარსა ივერიელსა!

ოდეს მეფემან გყო მთავრად ჩუენდა,
დრო გვასრულებდა განსვენებასა;
საქმე წინათვე გამოაჩნდა,
გული გვითხრობდა მეუდროებასა!

(*) ამ ლექსის დაბეჭვდა გადმოვაქეს გაზეთით «Кавказъ.»

რედ.

და როს შენ, გმირო, აღმართე ჯვარი
თან წაიმძღვარე შენი მხედარი,
ძენის შევჭვრეტდით გამარჯვებისა,
მტრისა დათრგუნვას, დამარცხებასა!

მსწრაფლ აღსდგი მთაო, ვით მგზავრდენო
მუნით დასცქეროდი, განზრახვით ბრძენო;
და რა შემოჰკარ უძლეველს ფრთასა,
ძრწოდნენ, ისმენდნენ გოდების ხმასა!

ძლიერებითა დასჭლეწე მთანი,
ბორცვნი, ლელენი თვით უძლეველნი!
კავკასი მოსწოდა, ელვოდა შენ ცა,
გვემაში იგი შენს წინ დაეცა!

დაღმით თავ-ქვეს, გაეიბერა ჯვლი,
რათაგანც განიპო შენ კრეცხსობილი.
შენ გაუცვებდა სახელს მეფობისას,
შეეთხოვდა ნუგეშს თჳს სიცოცხლისას!

გამარჯვებული და დიდებული,
როს მხიარული გიხილეთ შენა,
მაშინ განცხრომა და სიხარული
საქართველოსა აღმოეცენა!

შემდეგ შენ, გმირო, ვით თავ-მამწონე,
ოდეს გასცილეს პეტრეს ქალაქს, —
არვინა გეგონა მოთანასწორე
და დაედევნეს პირველს ალაგს..

ქრისტეს ცხებულმა, ჩვენმა პატრონმა,
დიდის რუსეთის იმპერატორმა,
ჯილდოთ დიდის გამარჯვებისა,
ღირსება გიძღვნა ფელდ-მარშლობისა..

აღტყინებულის სიხარულითა,
შენის სილვისათვს მოწყურებულნი,
მოგეგებებით წრფელის გულითა,
შენგან მარადის ნეტარებულნი!

კურთხეულ-იყოს იმპერატორი,
კურთხეულ-იყოს მისი მხედარი!
კურთხეულ-იყოს სახელი შენი,
შენთვის გალობს წმიდა ტაძარი!..

დიმიტრი ბერიძე.

21 ფებერვალს, 1860 წელსა.

ჯანღი.

ჯანღო, მიწიდამ ადექი, ადი,
საქართველოსკენ მისწრაფლად გადადი;
იქ ნახე როგორც გაწითლებულნი,
ვარსა უსხდან ქვევრსა ქართველნი:
ყანწი, ჯიხვები რიგზედ ტრიალით,
ჴელს გარდასცემენ, ტკბილის სიმღერით.
მათ უთხარ: კმარა! დრომ მოაწია,
თქუენმა ვარსკულავმა აღმოიწია.
დასდეთ ყანწები, გამოდით კარსა,
თაყვანი ეცით ბედის ვარსკვლავსა.

თ. გიორგი ორბელიანი.

წელსა **1860**, თებერვლის **10** დღესა.
ლა. პრეობრაჟენსკი.

განდევილი.

ვისურვე წასვლა უდაბურს ალაგს,
სად ვიგულვებდი მცირესა ჭალაგს,
რომ ვანმექსარა ბუნების ნიჭით,

ლექსები

შველი უფიქროდ ხელის ბიძგით
ვ'ველ ჵ გზასე წნელი რომ ქარსა,
ხედავ მენ მოსთქვამს, ეძებს ველთ ფოსტი..
ცეცხლის ბუქუქელს, მის მქარეს ელსა —
არ ამორთველდა მწუხარეს თვალსა;
თუხად ხაწოლად ლოდი თავით
ეძვა მოხელი ხავსით მაგით,
ცარიელს ალავს ბალანსეული,
ემალა, ხედავ ზედ იგი ეული.
ვერით ეძვა სოფრით სილი მის ცეცხლ
ჭურჭელი თისის სასმელი წყლის.
სასელის მდარეწლის წყნელით იავას
იწყა ზედ ციცა, ჭხოქემდა არავს;
მის ზღაპრისათვის მიეგდო ეური,
რომელიც იყო მის მოქეს ეული.
მოსწუქი რაცლა მმაეს მდუმარებას
მოეცა ლურიდა მწარ მდელარებას.
უკვად მეცხმასე: «მამაო რასა
სწუხ ჵ მეხნივი ცრემლით დენით ცასა?
ნუთუ გწყევა უბედურება
ჵ ვაქეს მისგამო ეგ მწუხარება?»
მოქეა სიბრალოთ მწარის სმით,
თან ცრემლნი ლეჯარა, ასე მოსთქმიდა:
«ეპარისდა ცა ჵ მასთან ეოველი

უბედურების ჩემზედ მოთველი:
პირველ მიმტაცა დედა და მამა,
შემდეგ და, ძმანი სიკუდილმან ბიძამა.
მათ შემდეგ მიმცა ვლოვას უსრულსა.
ქმუნვათ, ვაებათ, ღრმასა უფსკრულსა.
წარსულთ დროთ ჩემთა მკლამს მოგონება
და ნათესავთა მსწრაფლ მომორვება,
რა დრო გიამბო მე შექცევისა?
სად მქონდა ჟამი შვებით ქცევისა:
სად მამა იყო ფანდურის მცემი,
სად მღერდა ზედან დედა მას ჩემი;
სად მსხდომნი მწვანეს მოვსთქვამდით სუფრულს,
სად განვიყოფდით სიამეს სოფლურს.
ყოველს ღრუბელმან შავმან მამორა,
შავსა მიწასთან სრულიად მასწორა.
აწ ჩემზედ მრისხობს ცისა ვრიალი,
რომლით ვშობილვარ ოხერ-ტიალი!....

გიორგი სო—მე ანდრონიკოვი.

ნოემბრის 20-სა დღეს 1859 წელს.

ხუმრობა მეგობარს.

ოდესმე ვარდი თეთრათ შლილი,
იყო სიმწითრით ნელ-შესამილი,
და სიმშვენითა სრულიად ქმნილი;
ეპყრა სტოლზედა იგი ერთ-ქალსა
უწყალოდ მისსა მიმომხრესელსა.—
თავს უჯდა ყრმასა თვისი მიჯნური,
საცრფოთა ვარდები არ დასამშური;
ქალსა უთხრობდა ვარდის დედოფლად,
როგორც უჭსამდა მას ყრმას სამუწლად.
პირ-და-პირ მჯდომსა თვისს მეგობარსა
ყრმა სთხოვდა ვარდსა ქებისა თქმასა:
სიბრალით ყრმაკი მას ვერ ხედავდა,
შეუბრალებლად რომ ვარდს ქსთარქუნავდა;—
როს მას ყნოსავდა—
ულვაშ სხვლეცითა,
ქელით სრესითა
ვარდის პატრონის მუნვე მზერითა.

იოსებ ხაყვარელიძე.

ჩყნ წელსა.

ლექსები.

(რუსულიდამ.)

როს სიყვარულით აღტაცებული
შესცდება ქალი,
და ვაჲ ფიქრით, აწრიოს მძიმით
დასნსჯის რა ბრალი
კაცთ ღალატობას და მზაკვრობას,
რაღა აქვს კვალი?
რაღა რჩენია სანუგეშოთ მას უბედურსა?
რით ამოსოცოს, რა უშველოს ლაქს მოდებულსა?
ერთიღა ბიჯი დარჩენია იმართლოს თავი,
იმა ნაბიჯით უჩვენოს კაცთ ყოველი ავი,
მათ ბუნებაში დანერგილი, კეთილთ საგლოვათ,
უმაწვლოთა ქალთა უმანკობის მოსაწამლავათ.
ისი ნაბიჯი.... საფლავათა არის წოდებული,
სად არა ესმის მაცთურთ ენა, არს მოსვენებული.

თ. რ. ბარათოვი.

1857 წ.
ჩ.ჩ.ნი.

მახვილ-გონიერება და ყრმაწვილობა

ბუბერნსკის მოლოტკისა.

(წერილი რედაქტორთან გაზეთის «Русская беседа»:)

წავიკითხე თუ არა ეს სტატია, მაშინვე მოვინდომე ამის ქართულენაზედ გადმოთარგმნა, მაგრამ მაქამდისინ სხვა და სხვა მიზეზები ნებას არ მაძლევდნენ. ამისთვის დაგვიანებაზედ დიდს ბოდიშს ვიხდი თქვენთან, თუმცა იმედი მაქვს რომ მაპატიებთ, რადგანაც ნათქვამია: «Лучше поздно, чѣмъ никогда.» უნდა მოვახსენოთ, რომ პ. იაკუშკინი, მთხზველი ამ სტატიისა, «Русской бесѣды-ს» გაზეთის რედაქციისაგან იყო გაგზავნილი სხვა და სხვა ადგილს რუსეთის იმპე-

რიაში, რომ აღწერა ცხოვრება, ჩვეულება რუსე-ბისა, მეგობრობა იმათი ანდაზები, ზღაპრები და სხ... და რადგანაც აღსრულება ამ გვარ საქმისა დიდს გაუმჯობესებოდა, თუ საერული ჩინოვნიკურის განსამართლით დაწერო, რომელსაც მდაბალი ხალხი როგორღაცა ბუნებითად ერიდება, ამისთვის უ. ია-კუშკინმა, სამართლიად, იფიქრა თურმე ვერსავა-ცემს ან მეწვრილმანის ნამდვილს რუსულს განსა-მისს ჩივილებამ და ისე გიგელით. რა წარმო-დგა აქამდე მიოკუგთ იმის სუდაგიდამ, რომელიც იყო ბეჭდილად დაბეჭდილი «Русская Бесѣда»-ში და ისთოვნისამბო ამ გაზეთის რედა-ქციის იყო გადაბეჭდილი სხვა და სხვა გაზე-თებში და ჟურნალებში, როგორც ნამდვილი მოშ-ხდარი ამბავი და ამისთვის, რასაკვირველია, დირსი შენიშვნისა. ჭეშმარიტად, ამ გვარი ამბავი დირ-სია შენიშვნისა და სასაცილოთ განცვიფრებისა, რომ ამით მაინც მიეცეს სამძღვარი ზოგიერთის პო-ლიციის ჩინოვნიკების ბოროტ-მოქმედებასა.— იქნება გამოჩნდეს წინააღმდეგნი ამისნი და ჰსთ-ქუან გიდეცა,—ოჰ! დროებავ, ოჰ! ზნეობავ, უიუროთ საჭიროა არის ამისთანა პოლიციის მოქ-მედებაო, იმათთვის ვიცევ, რომ ისინი მომმენი არიან ჰუმპულისა, ჰსკოვის პოლიცმეისტერისა,

კანონები რომ დაუმტკიცნა და თავისი ნება რომ სასიამოვნო ბუნებითი უთამამებდა. დამტკიცების მეფის საქმით არ არის. დამტკიცება უ. თავისუფლების ნამდვილი საქმე არის. დიდი, დიდი მეფდაწერე გამომძახებლები ისეთი მიწნი, როგორც ეგ. ჭეშმარიტი არის ამ სწავლაში ნაწერები. სამწუხაროდ ჩვენდა უნდა ვჭაშფოთ, რომ იმათ სიმართლე მოდენ მეუღლესებებს და მეფესამონებს, მაგრამ სასულიერო თქმა, ჭირი, წყრო, . გარყვნიენით, მოსწრაფეს ბოროტებისა, დასვრეთენ მათსა და როგის და გაწმენდილი ხვანიძისი აგი იზმ თავის ცოსფერსა, სადაც ეყვარება ეწინამდეგებოდა.—

სასულიერო თქმა მაშინ არის სასარგებლო საზოხისათვის, როდესაც არც ეგითი დამოკიდე და არც ბოროტი. მაგრამ ამ მეშინატებიან ანგლიისა. რით არის ის ხსნა ქრისტიანებზედ უფრო დაწინაურებული განათლების გზაზედ? იმით, რომ ბოროტი მოქმედება არა დაიწყებს იქ მეფის მეწლად ინგლისის გზებისა და ქვეყნიერებისაგან. მეტადრე გაზეთი ეგიპტე არის ამ მეშინატების გამოცხადებული. იქნება ჭაშფოთ რომ ანგლიჩნების თავისთით ქრისტიანი არ უყვარდეთ, როდესაც თავიანთ ნაკლულოვანებას არა ჭვრეტენ, არა. მაგალის სავალალო განსაზღვრა ჩვენის ეკლესიის

ყოფაქცევითა და კეთილის განზრახვითა. ღმერთმა ინებოს რომ ჩუენც ისე გვიყვარდეს ჩუენი მამული, როგორც ანგლიჩნებს—ანგლია უყვართ. უფ. იაკუშკინის სტატიაში კეთილის განზრახვისა და მამულის სარგებლობის მეტს ვერას ვპოვებთ და მოვალენი ვართ, ვაქოთ და ვადიდოთ და მადლობა შევსწიროთ ღმერთსა, რომ მოვესწარით ამ შვენიერს დროებასა. შეგვძლია შევსძახოთ: ბრავო, ბრავო ლიტერატურავ, ბარაქალა მწიგნობრობავ! არ ვიცი ვინ იქნება, რომ ამას წინადღეებს უფალს ჭკუენლის გარდა, რომელმაც თვითანაცკე ინება პოლიციმეისტერულის კალმით... თავისგამართლება. საკმაოა ვსთქუა, რომ დიდ სასარგებლო იქნებოდა ჭკუმყენლისათვის რომ გაჩუმებულიყო და ასე სასაცილოთ მეიდანზედ არ გამობანებულიყო როგორათაც დამნაშავე პასუხის საგებელთა:(ის. № 20 Русскаго Вѣстника 1859 г.) მაგრამ, ნათქვამია: რასაც კაცი თავის თავს უზამს, მტერი იმას ვერ უზამსო. თუ მოვასწრით, გავცნობებთ იმასს თავის მართლებასაც და სხუა იმისი პასუხის დარღუევასაც;—ახლა კი იაკუშკინის ანბავი გადმოვიღოთ.

აჰ, რას იწერება უფ. იაკუშკინი.—

მოგზაურობა ჩვენი პსკოვის გუბერნიაში არ იყო გამარჯვებული. დაწვრილებით გიამბობთ რაც გადაიხდა. წყნარსა და დიდებულზედ რაც მე გამოვეწყვეთ ალონის ვიყავ; იქიდან უკან გამო-ვედით. რაც საქმე მოხდა, მე შევატყობინე ამას ალექ-წყრომ; სხვის ამაყობა.—

ტალახის ცვა (ყოველგვარი პსკოვის.) და სხვა და სხვა ადგილები იზბორსკის და პეჩორის მასწავლებლად რომ მოვიარე, მოვედ, აპრილის 22-სა, ისკოვში, და მინდოდა სწორედ დღეს იქ დავრჩენილიყავი, მაგრამ ცოტა გაცივებული ვიყავი და ამას გარდა მინდოდა ჩემი ნაწერი ქა-ღალდები გადმეწერა და წიგნში მომეყვანა.

ჩემი მასპინძლები, იმდენ გასაოცრად ყოვე-ლიანი და იმისი ცოლი ძალიან მეგობ-რნენ და მინდოდა განმეორებინა ისინი მო-მაგდებულის შორმისაგან; ალის დავსვი და იქიდან მე წავედი პოლოცკში ჩემის პატრონის გამო-ხატვისადმი.

ეს იყო მეათის მარტის საღამოზედ.

პოლოცკში დიდი კათოლიკი ნაციონა-ლური მიიდა, პატრონის გამოსაცხადებლად პირველს ჩასვლაში უნდა წავსულიყავი.

—მოვიდოდი დავიმარხე და ეს ჩემი პატრონი.

წიგნში ჩამისწერით მეთქი, უთხარი გოლისაც ჩინოვნიკსა, პირველის ჩასვლის კანცელარიაში რომ შევედი.

ჩინოვნიკმა გამომართვა პასპორტი, დაჰხედა, მერე შემომხედა,—და, ეტყობოდა, ჩემმა ტანისამოსმა გააკვირვა: რუსული ტანისამოსი მეცვა, სოფლური.

—ლუთერანსკი სეკრეტარი იაკუშკინი თქვენა ხართ? მკითხა იმან ეჭვიანად.

—დიახ ჰსწორეთ.

—პრისტავს უნდა გაუჩვენო ეს თქვენი წერილით, მითხრა.

—თქვენი ნებაა მეთქი, მე მივედ.

შევიდა მაშინ ეს უფალი პრისუტსტვიაში, პრისტავთან, პატარა ხანს უკან გამოვიდა და მეც იქ შემიყვანა.

პრისტავი პრისუტსტვიის სტოლის იქით იჯდა. თეთრპერანგა და სალათით მოსილი, გულ-გადაღეღილი. მათ კეთილშობილებას ეტყობოდა რომ არც თავაზიანი ლაპარაკი უნდოდა ეგონისებინა ჩემთვის და არც გაუზდელობა ეკადრებინა, არც თქვენობით გასცა და არც შენობითაო. დიახ კეთილ გონიერებით დაუწყვა ნაცვალ-სახელი და ასე მკითხა: რაო, რა საქმეა?

ჩემი პასპორტი ჯიბეში ეჭირა და რა საქმეც მქონდა კარგათ იცოდა; თითონ დამიბარა პრისუტ-სტვიაში, და რათ, რა საქმეთ, რომ მკითხა, ცოტა გამეცინა და მოვახსენე:

— ვიხოვთ ეგ პასპორტი წიგნში ჩამაწერი-ნოთ მეთქი.

— გუბერნსკი სეკრეტარი? გაჯავრებით წამოს-თქვა, როგორ შეიძლება მაგნაირის ტანის სამო-ხით გუბერნსკი სეკრეტარი დაიარებოდეს?

— ჩემი საქმისათვის ეს ტანისამოსი არის მეთქი საჭირო. მიუგე რაც შეიძლებოდა თავაზიანათ.

— მერე რა საქმე მაგისთანა, რომ ჩინოვნიკს გლეხკაცურათ ჩაცმას აიძულებს?

ამოვიღე და მივეც «Русская бесѣда»-ს რედაქტორის წიგნი, რომლიდამაც დაწვრილები-თა ჰსჩანდა ჩემი საქმეები და საჭიროება ჩემთვს გლეხკაცურის ტანისამოსისა.

რომ წაიკითხა, გაკვირვებული ქაღალდებიათ, უთხრა ერთს სხვა კაცსა, რომელიც იქვე ახლოს იჯდა. იმ უფალმა ჩაჰხედა ჩემს ქაღალდებსა, თავი გაიქნია და არა ჰსთქვა რა.

მომიბრუნდა მერე მე და მე მითხრა ახლა პრისუტსვამა, — გაკვირვებულია ეს ქაღალდებით, სხვს მაგიერად არის კელი მოწერილი.

— თუ აგრე გეგონიათ, მაშ მე უნდა დამიჭიროთ.

— ნუ ლაპარაკობ! ისეთის გაჯავრებით შემოუძახა პრისტავმა, რომ მინებმა წკრიალი შეჰქნეს.

— მე უნდა გითხრათ უფალო, რომ პრისტავი არ იყოთ, მე ხმასაც არ გამოგცემდით და, რადგან პრისტავი ბძანდებით, მე ვალი მაქვს პასუხი მოგცეთ და თქვენც უნდა მომისმინოთ.

— როგორა? აქ მობძანდით, მოწყალეო ქალ-ბატონო აქა, კანცელარიაში და გნახოთ! — მე კანცელარიაში გამიყვანა; თითონ ისევ პრისტავის ოთახში შებრუნდა. კანცელარიის ჩინოვნიკებმა გაიგეს თუ არა ჩემი პრისტავთან ამისთანა ლაპარაკი, დიდ ცოდად მიყურებდნენ და დაბლის ხმით, მაგრამ ისე რომ მეც გამეგო, ქალებების სიყალბეზედ ლაპარაკობდნენ.

— უნდა ნამდვილიც იყოს, ჩასთქვა ერთმა, პოლიციას მაინც შეუძლია დაიჭიროს, რადგანც ეჭვ არისო.

— არა გნებავსთ თქვენ, ცოტა გაისეირნოთ და ამ უფ. ქვაცალის წაჰყევით პოლიციაში, მითხრა პრისტავმა, დაცინებით, ნახევარ საათს შემდეგ რომ კანცელარიაში შემოვიდა.

მინდოდა, თუ არ მინდოდა, უნდა გავჰყოლოდი, სადაც მიბძანებდნენ, — და ყოვლის უარის უთ-

შემდეგ წიგნი გვარჯალინის ბოლოვიაში.

—რისთვის დაგიჭირებსო? ჰკითხა გვარჯალინიძემ, რომ მივედით.

—არ ვიცი შენი ყმაწვილო.

—ფილოსოფიური კანონისამებრ რათ გიქნია?

ამასაც ავიღე მიწყნი და ვაჩვენე წიგნი «Русской бесѣды»ს რედაქციისა.

—საქმე ყოველთ გამოგიმეცნიერე, მიიხრა გვარჯალინიძემ, წიგნი რომ წაიკითხა.

—როგორ თუ საქმე? ვკითხე მე. არა მეგონა, რომ მეცნიერებათა მოღვაწის დღეს გაცის დაჭერა უმიზეზოთ, ერთის მხოლოდ სურვილით.

გვარჯალინიძემ აღარა მიიხრა. შევნიშნე რომ ამისთანა ბედნიერს ასრულებდა. ეს რომ შევამჩნიე, მეც ვაჩუმდი. ვსცდილობდი საწინააღმდეგოს არ მიმეცა ჩემი თავი, უფუნურება იქნებოდა და მიზეზს ამით შემიკრებდნენ.

—დღეურნი სად არის? ვკითხე გვარჯალინიძეს, როდესაც ბოლოვიაში შევედით.

—შინ წავიდა მოსასვენებლად, უთხრა სალდათმა დესატნიკმა მალოროსიელმა.

—უნდოდა დაუძახეთ!

მოვიდა უნტერ-ოფიცერი, როგორც შეუმოწმდა დიდ ხიდების ბოლო ბოლოვიაში, რომელსაც

სალდათები უყურებენ ნიკოლოზ ქვეითების ქვეით-
სეველს; [illegible] აქას როგორც წინმძღოლი და
დაძახება თავი.

— აქ თავისი მობინადრე, მისი ქვეითები-
მა, და დამასხა [illegible] ოთხი, ან როგორც
აქ ანთებენ, საშუალოები გულითადმოთქმით.

— გავიგოთ დამაკვირდით, უთხარ მე ქვეითებს
[illegible] თუ არა საშუალოებში: [illegible] მოლოც-
მეისრის [illegible]: — კვლავ [illegible].

— [illegible], [illegible] იმას, არ მესმის:
[illegible] არის, [illegible] მა-
რაის [illegible] გაუგზავნით.

— მაშ აქ უნდა დავიდგა?

— დიახ!

— არ მესმის აქაური [illegible] მაინც მა-
სიგრძე? [illegible] [illegible] მოისმინეს და
წავიკითხავ.

— დიდის სიამოვნებით: სამოგზაუროდ. [illegible]
და იკითხეთ.

— [illegible] არ ვიცოდი? [illegible] მეტი ქვეით-
სეველმა, რომ [illegible] და [illegible] გამხედვები
რომ შეგმოდგა.

— დიდათ [illegible], [illegible] არ მინდა მეტი.

— მოითმინეთ, [illegible] ნიკოლოზ ქვეითები-

ჩი: კარგი რჩი ვგაქცხლ. იქნება გული არა გქონდეს, მე გულს არა გიხსნი. თქვენ თუ არ მოიგონებთ, ჩემთჳს სულ ერთია, ფანჯრიდამ უნდა გადავვარდეთ.

მეცხვეწოდა რომ ამისთანა გულითადის და ნაცნობის ნაცნობისგან ყარს გაუშვებოდი, მაგრამ მაინც ყური უთხარი.

— ნამიროსის მოსწყვა შეიძლება აქა მოქვჭკიანე ფიცისვეს.

— რაცხვამ არა; მოსწყეთ რამდენიც ენებავდეთ! მომიცა იმან, მხოლოდ ცეცხლის შეშანი: მაგრამ სადღაც დაგაყენებ აქა.

— არა, ნუ შესწუხდებით, არ მოვსწყვე.

— მოსწიეთ, მოსწიეთ, — სადღაცა მაინც უნდა დავიწყოთ აქა და მოსწყვით თუ არა სულ ერთია.

ფეღონსვე ვავიდა. მე ნოვაკიდე ცეცხლი ნაძირობს და გაზვიოდეს მეჭდუვ ქალი. დღესასწავოისულობდი, მაგრამ არ იქნა, ძალიან მერე მოვასწრო. მე რომ დავანახე ვიცოდი ისე იყო გაკვირვებული, რომ იმაზედ არამცთუ წილი, ჯდომაც ვასწავლე იყო; და ამასთან სადღაცა რომ კარგებთან იწვა, ისიც კარგათ მაცვლობინებდა თავისს აქ ყოფნასა.

— არა ეძინათო? მკითხა სადღაცამა მეჯლამეშ

რომ მოაკვდნა.

—აქ ძილი როგორ შეიძლება მეთქი მე უთხარი.

—აქ? აქ კიდევ შეიძლება, აი, იქ ტყვე-ების საპყრობილე რომ არის, იქვე სწორეთ არ შეიძლება; სული უგუბდება იქ კაცს, იქიდამ გარეთ ალაგის უშუქობით; ისეთი სუნი სცრიალებს იქა, რომ იქ კაცს არ ეშინოდესთ ჩაიხუტე უცა სალდათმა და ამოუშვა კიდევ სულინდა.

მე დავიწყე იმათ გაწყობის მინდვრის და რა მომეფიქრებდა, რომ მე ამ საპყრობილეში ვიქ-ნებოდი როდისმე. სადაც ახლა ვიყავი, იქაც მხა-მე სული სტრიალებდა და ფანჯრის გვერდა მოდი-წადინე. რადგან კარგათ არ ვიცოდი პოლიციის წესდებას, არ მინდოდა სალდათი გამეღვიძებინა და ფრთხილად მივედი ფანჯარასთან.

—სად მიხვალ, მე მამამალლოთ, მომამახსა სალდათმა: ფანჯრიდამ გინდა გადახტე? მაცალე მე შენა!!!.

გარწმუნებდი რომ არც მინდოდა და არც შე-მეძლო მეორე ეტაჟიდამ გადახტომა, მაგრამ სალდათმა არ დამიჯერა და თავისებურათ ლრიალებდა.

ამ ლრიალზედ შემოვიდა უფ. ფედოსეევი.

—თქვენ აქ ყოფნა არა გნებავსთ! მიითხრა

ფილოსოფობა: გინდოდამ გადასწყვიტა გეუბნები? მაშ აქეთ წადი, ჩამიშვი! წადიდიან და იმ ნაცნობ ოთხ-ჩანს საზღვრობალში შიმოდა.

მე როგორც მოვუსმინე, დიდისთვის სა-ვერში დავდევი და დასწავლებელი უფროს უბრა-ლოს სასწავლებ გონება სახელმწ; მან მებრძოლი უნდა ვიყო ცოდნის და უმიწდიულობის; მაგრამ ამისათანა ცოდნის, ამისთანა უმიწდიულობა მე რომ საზღვრობალში გნახე, ღმერთმა გამიწყრა. არ მე-მეძლო მოვიდე ლამე დავმჯდარიყავ სადმე: თავსა... თავსაც არა ჭდება, სარდალი, საკმაო დიდი, გუშინდელი, არ ვიცი რისთვის, თავს, ნიადაგ და ნაფუძ საქმე; ერთი ფანჯარა ჭქონდა, ერთი ჩარექის სიმაღლე და ერთი ადამის სიგანე... ეს სარდაფი არას დროს არ გაიღებოდა!

—რისთვის დაგიჭირეს მეთქი ვკითხე, 18-ს წლის ბიჭმა, როგორც მეორეს დღეს შევიტყე რადგან ღამით საზღვრობალში ხანჯლით არა იყო.

—არ ვიცი, მმაო! უთხარი მე.

—ეგეთი გადაგიყენებიათ?

—არა, ღმერთმა დამიფარავს... შენ რისთვის-თვის ხარ აქ? ვკითხე მე.

—ბიჭონს გავქცე; დავითურწორი და ქუჩაში მეტეხის ციხე. ... ... დამჭირეს

ვარ; აბანოში მაინც გამიშვან.

ამ ბიჭისათვის აბანო ძალიან საჭირო იყო: იმისს თავში სულ ფუთფუთით ირყოდნენ.

— მაშ რა გეშველება? ვჰკითხე მე.

— ბატონთან წამიყვანენ, ის მაშინვე ნახევარ-თავს მომაპარსვინებს, საპნით კარგათ გამორეცხვინებს და მერე თავს დამახურებს.

— ადრევაც დაგმართვა?

— ეს მეორე არის… ერთი ზღაპარი არა-ფცირა, საყვარელო? არ მყმარება.

მე მოუყევ დაბადებიდამ ანბავსა.

— მე ვატყობ რომ წიგნიდამ ანბობ, მითხრა ერთმა სხვა ელესკაცმა, რომელიც მეორე მხრი-დგან მოვიდა ჩვენთან და ეტყობოდა რომ აქა-მდისინ იქ ჰსმენებოდა.

— უთუოთ გცოდნიათ, იქნება კიდეც წაგეკი-თხოსთ მეთქი? ვკითხე მე.

— მღუდლები კითხულობენ ხოლმე, მითხ-რა იმან მთქნარებით; ერთი მითხარი სულიერო კაცო, რისთვის დაგიჭირეს?

— მე მუჟიკი არავარ და მუჟიკური ტანისამო-სი რათ გაცვია ამისთვის დამიჭირეს მეთქი.

— როგორ თუ მუჟიკი?

— სწორეთ, გლეხურის ტანისამოსისათვის.

— ელესი რაღა ჰქონდაო? ისკი კაცი არ არის თუ! ამ კითხვაზედ პასუხი არ ვიცოდი რა მეთქვა და ამისთვის არა უთხარი.

— ელეს-კაცო, კაცო! დარწმუნებით ჰსთქვა ჩემმა ძალმა ამხანაგმა, ვგიამზე ერთი წიგნებში რა წავიკითხამთ! მითხრა ისევ იმან პატარასანს უკან.

მე დავიწყე კიდევ ისტორია მუწლის ალოქმიდამ. მივედი იოსების ისტორიამდინ.

— აა, საყვარელო მეგობარო, მითხრა ელეს-კაცმა: იოსებ მშვენიერისა?

— დიაღ, იოსებ მშვენიერისა....

— ჰოა, აბა! — მომაცანა ქებით სახით.

— იგი იოსებ საპყრობილეში, სადაც ისხდნენ კიდევ სახამზო უხუცესი და მელპურე უხუცესი...

— ჰსწორეთ ისე როგორც ჩუწნა ვართ აქა სულიერო მეგობარო განა? მოჰყევი და გვამბე, ფესზედ რასა დგესარ? მოჰყევი!

უარი უთხარი მე; მომეწყინა ლაპარაკი და ვჰკითხე ელეს-კაცსა: შენ რისთვისარ დაჭერილი მეთქი.

— აა გამიგონეთ, სულიერო მეგობარო, მე ცუხი მეჭკიოდა; წავედი, სულიერო მეგობარო, მკითხავებთან, და მკითხავებმა რაღაც ბალახი

მომეცეს და მიიხრეს: დიდე საყვარელო მეგობარ
ცუხებზედა. რა ვიდე, ისე დამიხვდა ცუხები
რაიმ არ იქმნის!... მივედი ქალაქისაკენ,—
ქალაქარი მოიდე მოწყენე იყო... საცოდავი
გავი სარ მეხარ, წადი და მენ იითან დაიწყე
მენი თავით მეხამე წყლისადზედ დავთიქერი,
ქუჩაში წავიქეცი; წამიყვანა მე არხიბამ... აქაურმა
დესაცნოვმა... გაიყნდა. მეიცე დღეს ბოლოვე-
მეობხვერთან წამიყვანეს: «არა დაითყენი?....
მემომძახა. ეხრე იყო, მენი ჭირიმე მეოქა
«წაიყვანეთ, ჩახვით!» წამიყვანეს და ჩამსვეს: აქ
საყვარელო მეგობარო, სახედიელოა, ღმერთმა
ნუ ქნას სამოქალაქო სამსჯავრო ანუ სასამართლო
გიჩუქენოს, გრიის ლუქსით არ მეიმლება... ბოლო-
ცოდამ წამიყვანეს სამოქალაქო სამსჯავროში,
ორი კვრა იქ დამიჭირეს, მერე ზასყდაცელოან
გამიზავნეს... უნდა გიითხრა საყვარელო მეგობა-
რო, რომ ზასყდარცელოან ყოფნა არ არის ცუდი:
დერეფანში გამოსვალ, ჩიბუხს მოსწევ და ჭზისარ
მენიკს.. ზასყდაცელი გამოვლის, მემოგმასხიბს,
წაიღოე შენი მეჭამეო, როგორც მოგესხნება ეფუკან,
«ჟივისერ, ან გსოვბივარ.» ამას შენი არ უჭამია,
აჭამეა!» აჲ, საყვარელო მეგობარო, სეითოდე-
ლუ იქ დამიჭირეს, მერე ისევ ქალაქანიან

გამეგზავნეს; ქალბატონმა თქუა: წაიყვანეთ, მე არ მინდა და მიმიყვანეს ისევ ზასედატელთან; იმან სუდშივე გამეგზავნა, სუდმა პოლიციაში და პოლიციამ აქ. აქედამ ბოლოს გამომიშჳეს.

—ეხლა რისათჳს ხარ დაჭერილი? ვჰკითხე მე.

—გამიგონე საყვარელო მეგობარო, მე ერთს მუშაკთან ვმუშაობდი... აქედამ ხუთი ვერსტი თუ იქნება... ყანას უმკიდი: იმ ცელსკაცმა დუქანში წამიყვანა; რაც მერგებოდა ფულები სულ მომცა, და თავის ფულით მასმევდა, ცოტაკი არ დავლიეთ, სულიერო მეგობარო!... მივლოდი შინა და იქ ურემს ქუეშ შევძვერი: მაგრამ მიპოვეს და აქ მომათრიეს; ოთხიოდე აბაზი მქონდა ისიც დამეკარგა!

—მადლობა ღმერთსა მეთქი, ვსთქჳ.

—რაზედაო; ოთხი აბაზი რომ დამეკარგა იმაზედა თუ?

—იმ ოთხ აბაზით კიდევ დაითურებოდი და კიდევ დაგიჭერდნენ.

—მაშ რას ვიქმოდი!! დავითრობოდი მა რა?.. ვჰსთქუათ დამიჭერდნენ კიდევა. \ამ ბედისა ვარ მე: როცაკი დავითვრები, მაშინვე დამიჭერენ.\

—ერთს კჳრას კიდევ დაგიჭერდნენ.

—არა! ერთის კაცით ვერ გადარჩები: ღმერ-თმა ქნას, ერთ თავზე მორჩეს: ისიც ვინ იცის.

—მაშ ასეთა რა ეშმაკლება შენა?

—რა შემეშლება და აქედამ სუდში გამგზავ-ნიან, მერე ზასედატელთან, ზასედატელი ქალბა-ტონთან გამგზავნის, ქალბატონი კიდევ ისპრავ-«წაიყვანეთ», მე არა მინდაო» წამიყვანენ ისევ ზა-სედატელთან, იქიდამ სუდში, სუდიდამ პოლიციაში, აქ პოლკოვნიკი მნახამს, პოლიცმეისტერი; ერთს შემომაგინებს ძაღლის შვილო და გამომაგდებენ... მე არაფრისა არ მეშინია. ცოცხას ხანს შეშე-მე არაფრისა არ მეშინია. თუ ვევა სოლმე ჯდომა აქა, სუნისაკი აღარ მეშინია!...

აშასობაში გათენდა, ცხრა საათზედ მოვიდა პოლიციაში ჩასტის პრისტავი.

—ვინმენ ნაკი სეკრეტარი იაკუშკინი რომელი არის აქ? პრისტავი იძახის, დაიძახა ვიღამაც ასალმა შემოსულმა და ზევით ამიყვანეს.

—როგორ გაბედეთ, რომ ორდენების ჯვრე-ბით დადიოდით? მკითხა სიტკბოებით პრისტავმა.

—როგორ თუ ჯვრებითა მეთქი, ვჭკვიანე მე ვაკვრევებით.

—ეს უმაწვილი ორდენებით უნახამთ და ვი-თომც არცკი იცის! ჰსთქვა პრისტავმა.

—ვის უნახავარ?

—აჲ ამასაო, მითხრა და ქელი მიიშვირა ერთს პოლიციის ჩინოვნიკზედ, რომელიც იქვე იდგა.

—დიაღ, მე გნახეთ ვუმაწყინა. სობოროდამ მოსვლოდით, წამომიდგა ჩინოვნიკი, და გული სავსე ვქონდათ ჯავრებითა.... კიდეცა ვჰკითხე, ვერა ხედამთ როგორი ყოფილა მგელი!

—ყოვლად შეუძლებელი არის, რომ მე ამ პსკოვში ან ორდენებით, ან უორდენოთ ვენახე სადმე. ვუმაწყინა, ვუმაწყინა მე იზბორსკში ვიყავ იქაურს ბლაღოჩინთან.

—შეგიცდომთ მავასა! ჰკითხე, ღიმილით პრისტავმა.

—მე ვთხოვთ შეიცდომოთ.

—როგორ იყო, მოწყალეო ქალმწიფევ, ფანჯრიდამ ვადასცემდის რომ აპირებდით?—შეკითხა პრისტავმა.

არ მახსოვს პასუხი მივეცი რამე ამაზედ თუ არა, მგონია არა.

მოვიდა პოლიცმეისტერი, პირველს შეხედვაზედ მეცნობოდა რომ ისეთი კაცი იყო, რომელნიცა იცყოპან, მალიან კეთილი კაცია: მართლები, ზდილი და მხიარული.

—პსკოვის ვუბერნიაში რისთვის ხართო, შეკი-

დას იმან, რომელსაც პრისუტსტვიაში შემოვარდნენ.

პასუხის მაგიერათ, Русская бесѣда-ს რედაქტორის წიგნი ვაჩვენე.

—სად გისწავლიათ?

ესეც უთხარი.

—ჰოო!... აჰა, თქვენი ქაღალდები, წაიღეთ!! სადა ხართ ჩამომხტარი? მკითხა პოლიციმეისტერმა.

—იეგორ ვასილიევიჩ ვასილიევთან.

—რიაზსკი დილიჟანების კონტორაში!?... ვიცი, მშვდობით, შეგიძლიათ წახვდეთ, სადაც გნებავთ.

—ნება მიბოძეთ, პოლკოვნიკო,—დავიწყე მე, რადგან ესრეთის მოწყალებით ცოტა დაჩაგრული ვიყავი; თუ დამნაშავე ვარ რამეში, უნდა დავისაჯო; ჩემთვის თქვენი მოწყალება საჭირო არ არის,—თუ არა და, თუ მთელი ღამე უბრალოთ ვიყავ დაჭერილი, მაშინ ჩემი დამჭერი უნდა დაისაჯოს!

—რათა? მკითხა პოლიციმეისტერმა.

—როგორ თუ რათა? ვკითხე გაკვირვებით. მთელი ღამე აქ... საპყრობილეში რომ მეგდე, რა ეჭვ იყო ჩემზედ შემოტანილი?...

—ჰო, არა! მითხრა პოლიციმეისტერმა, ეჭვ რომ ყოფილიყო რამე მე არ გაგიშვებდი! ჩვენში ეგ არაფერია, ჩვენ ჩინოვნიკებსაც... ხშირად

დავიჭერთ სოლომე!

— თქვენი ჩინოვნიკები იქნება არ იწყენდნენ.

— ახლა რა ცნებავით? მკითხა პოლიციმეისტერმა.

— მე ვითხოვ პოლკოვნიკი მოიწვიოთ და იმას გამოუცხადოთ ეს შემთხვევა.

— მე! გუბერნატორთან! დაიძახა პოლიციმეისტერმა.

გუბერნატორი მამინ პსკოვში თურმე არ იმყოფებოდა და კვარტალნი ნადზირატელმა ერთს ვილაცა ნაჩალნიკთანა წამიყვანა, გუბერნიის გამგებელთან. ნაჩალნიკი მან არ დაგვხვდა. რამდენსამე ხანს უკან მოვიდა იქ პოლიციმეისტერი.

— მისი აღმატებულება მობძანდებათ საჩქაროთ წამოიძახა დეჟურნი ჩინოვნიკმა, როგორც რომ ფანჯრიდამ გადაიხედა.

პოლიციმეისტერი მიეგება პირველს შემოსავალს ოთახში და დაუწყო რაღაცა ლაპარაკი მისს აღმატებულებას.

მისი აღმატებულება შემობძანდა.

სპრავკები უნდა მოვითხოვოთ მალით არსან-გელსკიდამ, იქაურის სუდიდამო, ჰსთქვა მე რომ შემომხედა.

— თქვენო აღმატებულებავ! შემიბრალეთ, მეთქი, მოვახსენე რადგან მომაგონდა ჩვენი ამხა-

ნაცის ლაპარაკი, რა მალე რიგდება საქმეები პოლიციაში და სუდში: იქ დიდხანს გასწევს მეთქი.

— საკმაო დიდხანს გასწევს და თქუენ მანამდისინ პოლიციაში იჯდებით...

წამიყვანეს ისევ საკეთილშობილოში. შემდეგ ათის მინუტისა შემოვიდა პოლიცმეისტერი, დამიწყო ლაპარაკი, მიწოდა «ჩემო საყვარელო» და გავიდა.

— ის რომ გავიდა შემოვიდა ერთი მოხუცებული კვარტალნი.

— შენ რას ჰფიქრობ? როგორ გაბედე რომ თჳთ პოლკოვნიკთან (*) გუბერნსკის სეკრეტარმა გლეხკაცურის ტანისამოსით შემოსვედი! მე შენ ციმბირში ამოგაყოფინებ თავსა. მე პოდპორუჩიკი ვარ ჴელმწიფისა, თუმცა ცუდათ მაცვა, მაგრამ კეთილშობილურად მაინცა...

სრულებით არა ვჰგრძნობდი სიწყენათ ამ კვარტალნის ყვირილსა და მუქარასა და არც მინდოდა იმასთან გავსწორებულიყავი, ამისთჳს პასუხი არა მივეცი რა, თუმცა ითქმის ერთი საათამდისინ ამ ღრიალში და ამ მუქარაში იყო. სასიამოვნოთ ესა მქონდა, რომ ეს უფალი არ ამლევდა ნებასა

(*) ამ სარისხში პოდპოლკოვნიკებსაც ხშირად ეძახიან პოლკოვნიკად.

კარების დაკეტვისასა, და მოჩივრები რომ მოდიო-დნენ პოლიციაში შემომსედავდნენ ხოლმე, რო-გორც საკვირველსა რასმე.

იყო შუადღის შემდეგ მეოთხე საათი, ჰერიკი არა მშიოდა, მაგრამ მეორეთ უარი ვეღარ უთ-ხარი ფედოსეევს სადილისა.

—ჩემო საყვარელო, მითხრა პოლიცმეისტერ-მა, მეორე დღეს, ჩემთან რომ საკეთილშობილო-ში შემოვიდა. რისთჳს ჰზისარ აქა?

—თქუენ გებძანებინათ და ვზივარ დაჭერილი.

—წადით, კარგია, ახლავე წადით!

გამიღეს კარი და წამოვედი, მამურალის, ორის დღის უსმელ-უჭმელს და უძილოს აღარ მინდო-და ჰსკოვში ერთის მინუტს დავრჩენილიყავ და ოსტროვის ქალაქისაკენ წასვლა დავაპირე მაშინვე. იმ დროს გამოვიცვალე ტანისამოსი და სხუა ჩავიცჳ. მესამე დღეს მოვედი ჰსკოვში, ბილეთი ავიღე პეტერბურღში წასასვლელად.

წასვლა ძრიელ მეჩქარებოდა. ვერიდებოდი კი-დეცა, ხელმეორეთ არა შემემთხჳას რამე მეთქი და ჩავჯექ ვაგონში. რომ ვსთქუ, ეს არის ვა-დავრჩი მეორეს განსაცდელსა მეთქი, — ვიღამაც

შემოიძახა:

— სათვალეებიანი არის ვინმე აქა?

თუმცა ცხადი იყო რომ მე მეძებდნენ, მაგრამ გავჩუმდი.

— სათვალეებიანი აქ არავინ არის — მიუგო ერთმა ვიღამაც გლეხკაცმა.

— ჩამოდი მანდედამო, წამომჩურჩულა გლეხკაცმა, და ამასთანავე მკრა ქელი რადგან მე დამალვას ვერა ვბედავდი.

— მე ვიცნობ იმასა, იმავ წამს ვიცნობო, იმასდა ვიღაცა კვარცხალნი და შემოდიოდა ვაგონში: დაიძახა თუ არა, წამავლო კალთაზედ ქელი და გადამითრია ვაგონიდამ.

ამ კვარცხალნისა, როგორც მერე აღმოჩნდა საკვირველი წინასწარი გრძნობა ჰქონდა: არას დროს არ შეუცდენია ამ გრძნობასა, როგორც თითონ ამტკიცებდა, მაგრამ ჩემზედ რა გაიფიქრა ახლა, ის ღმერთმა უწყის.

ნარინცავიც იქ იყო.

ეჰ! შემომძახა კვარცხალნიმ: შენ უბრალო ფრინველი არ ბძანებულხარ! ამ ხუთის მინუტის წინეთ ჩემის თვალითა ვნახე რომ ჰლიზის ცხანისამოსი ეცვა, მე ამოვალებინებ ენასა: რა მიზეზია, რომ წამ და უწუმ ცხანისამოსს იცვლი ხოლმე!

—ამ ხუთის მინუტის წინეთ თქუჱნ ვერა მნახამდით პოლიციის ტანისამოსითა: უფრო ადრე გამოვიცვალე მეთქი, მიუგე მე.

—ერთი უყურეთ ამასაო,—პრისტავს მიუბრუნდა კვარტალნი: ჩემის თვალითა ვნახე პოლიციის ტანისამოსითა. ორი საათი ამას უყურებდი და ახლა რას ამბობს?!...

—მეცა ვნახეო, პრისტავმაც კუერი დაუკრა.

—შენ რას იტყჳ ამაზედ? საზარლად შემომიტია კვარტალნიმ.

—არ შეიძლება რომ ეგ ლექსი შენ გამორიცხოთ თქუჱნის ლაპარაკიდამ მეთქი.

კვარტალნი როგორღაც შესდგა; მაგრამ პრისტავმა დაამშჳდა.

ჩუჱნ გარშემო მოგროვდნენ მოქალაქები და სხუა ხალხი, იმ ხალხიდამ ისმოდა სიტყუები «მეცნიერი დაუჭერიათო»... ზოგიერთნი ამ სიტყუებს სიბრალულის გრძნობით ამბობდნენ.

კვარტალნი და პრისტავი წავიდნენ პოლიცმეისტერთან და მე დესატნიკმა ჯერ პოლიციაში წამიყვანა, მერე პოლიცმეისტერთან.

—გამარჯუებას, ჩემო საყვარელოო, მითხრა პოლიცმეისტერმა; ეგ რადა ტანსაცმელიაო?

—ერთი მითხარით პოლკოვნიკო, ახლა რიგას-

თავს დამაჭირეს მუშტი

— ცანისამართის გამოცემულისათვის ჩემო საყვარელო!

— ამ სტუმის მინუტის წინეთ გნახე ჭაოშის ცანისამარში ქუჩაზე, მოასხლა, ღიმილით მოიცადე მა.

— მეც გნახე, უმოწმა გვარგალდით: ჩვენ თვით უთვალთვალებდით.

მომიყვანეს ისევ ტოლიციაში, და ძლა გაშვები დღე ვიყავ დატყვევებული....

მინდოდა ჭკუეთმყურელი და მასწავლებელი წინები მომეწერა ჩემს მეგობრებისა; ხელი არ მომეცა. მესამეს დღეს მომიტანეს რაღაც კითხვები მის- ლები: რა სარწმუნოების ვარ, ცოლიანი ვარ თუ უცოლო, მშობლები მყავსან თუ არა და სად არიან. წერა კითხვა ვიცი თუ არა და სხ... მე იმავე საათს დავწერე, რომ ვარ მართლმადიდებელი, უცოლო, წერა-კითხვა ვიცი, და მიკვირს ეს პასუხისი ბჭობისთვის, რომელიმეც მითხრა: ცხვილით ახქარ- დით ეს ქალალდები ერთს კურამდის არსად არ გაიგზავნება.

ციხეს თვისში ყოფილხართ როდისმე? სინჯ- ლებში ყოფნა მოსაწყენია, მაგრამ ვერ წარმოიდ- გენთ, რასა ჰგრძნობს კაცი როდესაც ერთს მინუტს თავს არ ანებებენ. ჩემს სამყოფში

დღე და ღამე დესპანი იყოს განუშორებლად.

—ქრისტეს გულისათვის წიგნის მიწერის ნება მომეცით მეთქი, რამდენჯერმე უთხარი პოლიციმეისტერს.

—მისწერეთ, ჩემო საყვარელო მისწერეთ; მაჩვენეთ თავი ოქროს ფიქრებისა და ოცნებისა! ჩვეულებისამებრ მომიგო იმან.

მაგრამ აქ უბედურები ვერავინ ჰშველოდა ფოხცვაში ჩემის წიგნების წერისა; ეშინოდათ, კანონის წინააღმდეგობა არა მოსვლოდათ.

იყო დიდი ცუდი ტაროსი და კარებთაც ცვიოდა; პოლიციაში ეტლებს ასვლის ქაღალდებს აკარავდენ და ფანჯრები ეკელა ესალეს.

—მომეცით ნება მოსკოვში ერთის სტრიქონის მიწერისა მეთქი, მოვახსენე პოლიციმეისტერს, როდესაც შემოვიდა ჩემთან მეორეს დღეს და მოასწრო კიდეც ეთქვა; «ჩემო საყვარელო.»

—მისწერეთ ვისთანაც გინდათ.

—არავის არ მაქვს ჩემი წიგნი ფოსტაში და უბრძანეთ წაიღონ.

—ეჰ, ქვარცხალნო! შეჰყვირა პოლიციმეისტერმა. მე მეც!...

აღარ მახსოვს რა უთხრა; მაგრამ კარგად შეუკურთხა.

რასაკვირველია მე მოვიხმარე ამ გვარი ნების დართვა და იმავე საათში დავსწერე სამი წიგნი; წიგნის მიწერის ნება რომ ავიღე თვითქმის შუა-დღე იყო და რადგან ფოსტაში შუადღის შემდეგ აღარ მიიღებდნენ, ძალიან ვეშურებოდი და უთუოთ კარგათ ვერ მომივიდოდა, ერთი წიგნი საქმით დიდკაცთან იყო მოსკოვში გასაგზავნი.

—ვჳსარი შენი ჭირიმე, შეეხვეწებოდნენ პოლიციაში; შენი წინაპრებიდამ ქსნანს და შენც ანბობ, რომ შენს საქმეებს ამისთანა კაცები უვლე-ბენ ფულით და იცნენ ისინი რომ ამ გვარს მდგომარეობაში იმყოფებით.

—როგორა?

—რას ანბობთ, მაგისთანა ცხონისამოსი...

ვერაფრით ვერ შევიძელი შემეტყობინებინა ამ უფალთათვის, რისთვის ვიცვამდი ამისთანა ცხონისამოსსა.

—რას აკეთებთ ჩემო საყვარელო, მკითხა პოლიციმეისტერმა, მთელს დღეზედ ჩემთან საკეთილ მობილობში შემოსულმა.

—შემიბრალეთ, პოლკოვნიკო, შებორკილე-ბული საპყრობილეში გამგზავნეთ; აქ არ შეიძ-ლება ყოფნა, თქვენ თითონ ხედავთ.

—ეგ უარესია, ჩემო საყვარელო!... პატიოსანი სიტყვა მომეცი რომ პსკოვიდამ უთუოთ წა-

ხვალით... დღესვე.

— უთუოთ წავალ.

— მამ, მშვიდობით, ჩემო საყვარელო!... ამაზედ არაფერი არა მისწეროთარა. შეიძლება პოლიცი-მეისტერმა კანცელარიაში.

თუმცა ამ ისტორიის მოგონება ჩემთვის სასიამოვნო არ არის, მაგრამ ამამთაც არიან ბრწყინვალე მინუტები: — გულითადის კმაყოფილებით ვიგონებ იმ მონაწილეობის მიღებასა, რომელიც მქონდა ნიკოლაი ფეოდოსეევიჩ ფეოდოსეევისაგან; არას დროს არ დამავიწყდება დესაცნიკის ცოლი, რომელიც მოდიოდა ხოლმე ჩემთან ქაღალდის სათამაშოთ! ადვილი არ არის წარმოიდგინოთ ამ კეთილი-კაცების სურვილი კაცს რომ უბედურებაში ხედავენ. გულითადი და ნათესაური ყურადღება ქონდათ ჩემზედა და მით ქსურდათ შეემსუბუქებინათ ჩემი დატყვევებაში ყოფნა.

პატივით მოვიკითხავ იმათ, აგრეთვე იმ დესაცნიკსა, რომელმაც ცოლი დამწამა და ჩამასმევინა გლეხკაცების საპყრობილეში სადაც არ შეიძლებოდა ყოფნა, და რომელსაც ქსცასუეწნოდა შემოეხსნა ჩემთვის და ქსცდილობდა არსად შემამეროდა!

ვალათა ვრაცხ ვითხრათ: 1, რომ არც ნიკო-

ლაზ ტყდოსეებისათჳს, არც დესაცნიკისათჳს, არც იმათ ცოლებისათჳს ერთი კაპეიკიც არ მიმიცია-მხოლოდ ერთის მეწლის მანეთის მეტი, რომელიც მივეცი თითონ მე კვარცხალნის მესანსავად; და იმედი მაქვს რომ უკანვე დამიბრუნებს.

1, ჩემი ქაღალდები (სხუა ნივთები მე არა მქონია) არავის არ გაუსინჯავს: სამჯერ დამიჭერეს ისე რომ არა უკითხავთრა; სამჯერ გამომიშვეს, და ყოველთჳს მეუბნებოდნენ რომა-მიშვებდნენ სოლომე, რომ მე სამში კაცი არ ვიყავი.

3, ჩემზედ გამოძიება სრულიად არაყოფილა.

თუ პოლიცია ჰსდევდა უკანონო ქაღალდებს, მაშ მოწყალების ნება აღარა ჰქონდა; თუ ჩემი ქაღალდები გაგზავნილი იყო, როგორღა მიმცემდნენ? თუ მოწმობა პოლიციის ჩინოვნიკისა ორდენების ჩამოკიდებზედ და კვარცხალნისა ჩემს ცანისამოსის გამოცვლაზედ ღირსნი იყვნენ ყურადღებისა, მაშ გამოძიება რაცგან არ მოასდინეს! თუ სულ სიცრუე იყო, მაშ როგორ დავანებოთ თავი ამისთანა მოხსენებულს ცრუ მოწმობასა და დავაყენოთ ამისთანა ჩინოვნიკები პოლიციაში? როგორ შეიძლება რომ კაცს ასე ემუქრებოდნენ. ეს თავისუფლება არ ეაიბანება არც პოლიცმეისტრის გვარდიულის ალერსით, არც ჩასცის პრისტავის უადგილო ზდილობით.

ალ. საგანელი.

ლულოა ფუნჯით, უენისა და კომპანიისა მოსაყრელად წმინდად დანაყილის გოგირდისა ყურძენსა, სვასა, ხილის ხეთა, ყვავილიანთ მცენარეთა და სხუათა ზედა. (*)

ღონის ძიება ამ იარაღის ხმარებისა არის დიდათ მარტივი: თუნუქის ლულის ყულში ჩაჰყრიან გოგირდს იმის მესამედს, რაც იმაში ჩაეტევა, აიღებენ ხელში და გაასწორებენ ლულასა, რომელიც ეჭირებათ დასწორად თითქმის გულსათ, და მიამართებენ ფუნჯს იმ მცენარის ნაწილებისაკენ, რომელნიც უნდა გაგოგირდიანდნენ. დიდის ანუ მცირის ლულის მოდრეკისაგან, ნაკლების ანუ ძლიერის მოქნევისაგან იქნება დამოკიდებული, სურვილისამებრ. ხარისხი გაგოგირდიანებისა რაო-

(*) ეს იარაღი, რომელიც, მოუტანიათ [illegible]ვილისში მარსელიდამ გამოუცდიათ სხუა და სხუა ვაზვანის ადგილებში, მოყრა სნეულს ყურძენზედ წმინდათ დანაყილის გოგირდისა ძრიელ გამომდგარა.

დენობა გოგირდის მოყრისა მერყოვე არის დამოკიდებული ჭურის მდგომარეობაზედ: სმელს და ცხელს დროს გოგირდი შეიქნება ხოლმე უფრო წმინდად და გარდამეტებულად; სრულებით წინააღმდეგად იქნება ნოტიოს ჰაეროსისა და ცვენიანის ჭურის დროს; აი რისათვის უნდა მოეყაროს გოგირდი უპირატეს სმელს და ცხელს დროში. უკეთუ გოგირდი ლულიდამ გამოდის მრიელ გარდამატებით, მაშინ შეიძლება ის, სურვილისამებრ, დაცოცავდეს, იმით რომ, უნდა დაესხას წმინდა სამთელი რაოდენსამე ნასვრეცზედ, რომელშიაც არის გაცანილი მაცელის ფუნჯი. ყოველთვის შემდგომად ამ იარაღით მოქმედებისა მაცელის ფუნჯი უნდა გაიჩეჩოს.

განვაცხადეთ რა ღონისძიება მოქმედებისა, მიუცილებლად ჯერ არს ვსთქვათ: რას დროს უნდა მოსდეს გაგოგირდიანება, ამისი არის ორი რიგი. — რიგი წინათვე დამცველი, და რიგი აღმსოცველი გამოჩენილის უკვე სნეულებისა. საზოგადო აზრი უფრო აქვს პირველს.

რიგი წინათვე დამცველი. არა შესაძლებელ არს სწორედ დაინიშნოს დრო, როდის უნდა დაეყაროს გოგირდი, ამის გამო, რომელ ეს დრო იქნება სხვა და სხვა, უნდა მიღებულ-იქნეს

შედეგნელობაში ჭავა, ვენახის მდებარეობა, მიწის ნიადაგის თვისება, ადრისა ანუ გვიანის გაზაფხულის მეხვედრა; ყოველს ამას შეუძლიან მოახდინოს განსხვავება 15-დამ 30-ს დღეემდის. უმჯობესი ყოფილისა იქნება დაინიშნოს ის დრო ნაყოფის გამოსვლაზედ და მიღებულ იქმნას საფუძლად ის ჟამი, როცა ყურძენი იზრდება და სახეს იცვლის; ამ შემთხვევაში უმჯობესი ყოფილისა იქნება, რომ თუ ვენახების პატრონებმა აარჩიონ უმარჯვესი მინუტი. საკუთრად არ უნდა დაივიწყონ რა, რომ წარმატება აქ არის დამოკიდებული არა ესოდენ თუ გაგოგირდიანების ლონისძიებაზედ, რაოდენ არჩევაზედ საჭიროისა მისთვის დროისა.

პირველი გაგოგირდიანება უნდა მოხდეს აყვავილებამდის თხუთმეტის დღის წინ, ოდესაც რქები მცენარისა გახდებიან ორის ანუ სამის გოჯის სიმაღლე.

მეორე გაგოგირდიანება უნდა მოხდეს ყვავილობის დროს.

და მესამე მაშინვე შემდგომად აყვავილებისა, ესე იგი ოცს დღეს უკან შემდგომად მეორისა.

უკეთუ შემდგომად ამ სამის გაგოგირდიანებისა ოიდიუმ (სნეულება) გამოჩნდება კიდევ რომელსამე ვაზზედ, უნდა მოხდეს მეოთხე გაგოგირ-

დიანება, მხოლოდ იმ სნეულით ვაზებზედ.

რიგი აღსრულებისა. პირველად გაგოგირდიანება მოხდება მაშინვე, როგორც შეამჩნევენ ვაზის გამწვანებულს ნაწილებზედ მოთეთრო წერტილებს ანუ წინწკლებს ნიშანსა ოიდიუმის გაჩენისასა, ამ დროს რქები იქნება სამს ვერშოკამდის.

მეორე გაგოგირდიანება უნდა მოხდეს დროსა აყვავებისასა.

მესამე — როგორც კიდევ შეამჩნევენ, რომ ოიდიუმი კიდევ ჩნდება ყურძენზედ.

ერთ კვირისამე სანით უნდა მოხდეს მეოთხე გაგოგირდიანებაც იმ ვაზებზედ, სადაც სნეულება არ იყვეს ჯერეთ დამორჩილებული მასაზედ, რომელიც მოხდება ხოლმე კმაყოფილად იმჯამად.

გაგოგირდიანება სილის სყებისა, რომელნიც ვენახსაც უნდა მოუვლონ ისინი, უნდა მოხდეს, როდესაც სრულს ყვავილობაში არიან. მეორე შემდეგომად დაყვავილებისა, ოდესაც ნაყოფი უკვე გამოისახება, და უკანასკნელი რთვლისამე სანს წინ სრულს დამწიფებამდის.—

გადმოთარგმნილი კავკასიის 1858 წლის სოფლის ადგილ მამულის პატრონობის საზოგადოების ზაპისკებიდამ.

ზაქარია მამაცაშვილი.

უფალო რედაქტორო ი. კერესელიძე.

ბევრს პირს საკვირველად მიაჩნიათ, ის უფალი თუ არა უფალი მოლაყბე სად დაიკარგა? ვინ ჩაყლაპა? იქნება მიწა გასქდა და შიგ ჩაიტანა? დიდი ხანია იმისი ანბავი აღარა გვცოდნია, შეგვატყობინეთ რა იქნა?

ის ვილაც მოლაყბე იყო, რა კარგათ ლაყბობდა ხოლმე: ეს ასე და ის ისე. მაშ როგორ იქნება: ხან ასე და ხან ისე, მახსოვს უთქვამს. ადიმევ ნურც ავს იტყვის და ნურც კარგსაო, ადამეს დაუწერს კარებზე; იმასაც პასუხი დასწერა ქვემოთ, ავს გნახავ ავს გიყოფ და კარგისათვის კარგსაო, ჩემი ხასიათი ეს არისო. ავეიასი ხომ გაგიგონია, რასაც დღეს, თავის წინკაცისას ცნობადამიანს არ შეაწუხებდა, ის დღე იმისთვის საუბედური იყო. ახლა რა ვქნათ, ეხლაც ბევრნი არიან იმ გვარები, აბა რა უყოთ, მოლაყბესაც თავისი ხასიათები სჭირს, უნდა მიუტევოთ: მიუ-

ცემეთ და მოეცემეთ. ვის არა აქვს თავისს სისუსტე, რომელნიც მოცემებულნი ვართ ყველანი. ვის რათ უნდა ვენაღვლებოდეს, მოლაყბემ რომ ბევრი ილაყბოს, ვნახოთ ვის გამოვაჯავრებს, თუკი ცოცხალია კიდევ, და თუ ცოცხალი არ არის ის მებუკეები სადღა გადაცვივდნენ? იქნება მშიერი სვავები დაესხნენ, ან დაუმენდილი მგლები და გამოხრეს მუცლებიანათ? ან კუდიანმა ქარმა ხომ არ შემოჭკრა და არ გადასტყორცნა სადმე, თორემ თუ ეს ასე არ იყოს, მაშ სად დაიკარგნენ ის მოცრაბასე მებუკეები მაინც?

მოწყალეო კელმწიფევ ი. კერესელიძე! ჩემი შუამავლობით ბევრსა სთხოვენ, ის ვიღაც მოლაყბე. —«კიდევ განაახლოს თავისი ლაყბობა და დაგვავალოს, თუ ქვეყანაზედ იყოს კიდევაო, თუ არა და მებუკეებს მაინც გისთხოვთო, თუ ისინიც არ დახოცილანო?»

ვინც ამას ითხოვენ, ისინი ასეთნი პირნი არიან რომ ხამს იმათ პატივისცემა, თუ მართლადა იყვნენ სადმე ის მებუკეები? (*)

დავშთები თქვენი მარადის პატივისმცემელი თ. ალექსანდრე ვახტანგის ძე [illegible] ორბელიანი.

(*) რედაქცია თავისის მხრივ, დიდის გულსმოდგინებით ჰხო-

გამოკრებული (Ж. Об. пол. свѣд.)

ერთი მალიან ჰაცარი საჴელმწიფო არის ქვეყანაზედ, რომელსაც ეწოდება შეერთებული შტატები. ამ ჰაცარს საჴელმწიფოში გამოდის ორიათას ხუთას ოც და ექვსი გაზეთი, ოთხი ათასი ასეა და ისეა ჟურნალები. არ არის იმისთანა ჟურნალი, თუ გაზეთი, რომ რაც უნდა ცოტა ვსთქვათ, არა ჰყავდეს თხუთმეტი ათასი ჴელის მომწერი. (საკვირველად არა ჰგვანებია ჩვენს «ცისკარს!)

—ეს კარგათ ვიცით, რომ ყოველს დაბეჭდილის ქაღალდის გვერდზედ არის რამდენიმე სტრიქონი. ამ თაბახებსა დაბეჭდვის შემდგომს ჰკეცავს რამდენიმე კაცი, ჰკერავს, აწყობს და გამოჰყავს დიდის შრომის შემდგომ წიგნებად. აქამდისინ ეს შრომა შესრულდებოდა ხოლმე რამდენიმე კაცის ღონისძიებით, ახლა მეერცხარიაში

ხოვს უფ. მოლაყბეს, მიიღოს შრომა როგორც ქართულის სიტყვიერების მოყვარემა და აღრინდელივით განამშვენოს ჩვენი ჟურნალი. ამაზედ ითხოვენ მრავალნი «ცისკარზედ» ჴელის მომწერნი. თუმცა რედაქციამ ცოტა აწყენინა, მაგრამ მოიმედენი ვართ სულგრძელებით მოგვცემს.

რედ.

მოუყვანიათ იმ ვეზირი მამისა, (იარაღი) რომ მფლო-
ბის სახლში ჭკუას, აწყობს, ჭკვიანს და განსწავლე-
მემამულეებს იმდენს, რამდენსაც ახი კარგი მოუხ-
ლება იმავ ერის სასისა. ამ მამების მოქმედება-
ში მოჰყავს მხოლოდ ორი ემაწვილი უნდა.

—მთელს სმელეთზედ არის ორი სახელ-
მწიფო: ანგლია და ფრანცია; სადაც მეცნიერად
აკეთებენ ლექსიკონს და ამისთანავე სხვა და სხვა-
გვარად. ფრანციაზედ უფრო მომატებული სამყა-
ლობა ანგლიისა აქვს. მოსკოვია, გერმანია,
იტალია, ისპანია და პორტუგალიაში უფრო
ჩინებულს ლექსიკონს აკეთებენ, მაგრამ იმათის სარ-
გებლობის რიცხვი არც ნახევარს უდრის ანგლიისა
და ფრანციისას. ფრანციაში ღვინო მოვა, თუ კარ-
გი წელიწადი დადგა, სამოც მილიონ ჰეკტო-
ლიტრამდის (სამოცი მილიონი ჰეკტოლიტრა,
თითქმის ოთხმოც და სამი მილიონი ვედრო, ან,
ჩეწნებულით, ან ოცი მილიონი კოკა,) ავსტრია-
ში მოვა ოცდა ხუთი მილიონ ეიმერამდის,
(თითქმის და ხუთი მილიონი ეიმერი, ორის
მეტი მილიონი ვედრო, ან ოთხმოც და ათი
მილიონი კოკა.) გერმანიაში მოვა თითქმის
მილიონამდის ვედრო. ისპანიაში სამოც და ცამ-
მეტ მილიონამდის; პორტუგალიაში თითქმის

მილლიონამდის. ღვინისაგან შემოსავალი ფრანციისა აქვს წელიწადში ოთხმოც და მეტი მილლიონი ფრანკი (ჩვენის ანგარიშით, ფრანკი რომ ხუთშაურად გავანგარიშოთ, გამოვა ორი მილლიონი და სამოც და თხუთმეტი ათასი თუმანი) ავსტრიასა აქვს ღვინისაგან შემოსავალი წელიწადში სამი მილლიონი ტალერი, (სამი მილლიონი ტალერი, შეადგენს ჩვენებურის ანგარიშით ორას ოთხმოც და ოთხი ათასს თუმანს.) ისპანიასა აქვს წელიწადში ოც და ათი ათასი მილლიონი ტალერი (სამას ოთხმოცი ათასი თუმანი.)—

ჩვენში ამ ანგარიშებს ჯერ არ შეჩვეულვართ. იმერეთში ახლა დაიწყეს კითხვა, ვის რამდენი მოუვიდათ, ნაცარმა რომ მეტად უკეთ მოსავალსა; თორემ უწინ ვინ იფიქრებდა ვიანგარიშოთო. კახეთში რამდენი მოდის იცის ვინმე?

—წარსულს წელიწადს ბურგუნდის თემში, ანგლიაში, სოფელს გლამორგანშირს, რომელიც ეკუთვნის ანგლიჩანს ნიკსონს, მოვიდა მძიელი წვიმა, რომელთანაც ჩამოცვივდა ღრუბლეულის ჰაერითგან წვრილ-წვრილი თევზი. ამ წვიმის დროს მძიელი ქარი ჰქროდა. ეს თევზები რამდენსამე ხან ცოცხლად იყვნენ, ბოლო და ფრთა ჰქონდათ მოთეთრო.

რედ. გ.

რედაქციისაგან.

«ცისკრის» რედაქცია შეჰსწირავს უგულითადესს მადლობას, უფალს გორის უეზდის ნაჩალნიკს, ბრწყინვალე კნიაზს ელიზბარ ერისთავს, რომელმაცა მიიწერა 20 წიგნი, თავისს უეზდში დასარიგებლად და, რომელიცა გვაძლევს დიდს შემწეობას ამ საზოგადოს საქმეში. — მომატებულად ვრაცხთ კვალად განუმეოროთ მადლობა უფალს გაბრიელ მამაცოვს, რომლის ღვაწლის დადება სამშობლოს ლიტერატურაზე მოეხსენება თჳთქმის ყოველს ქართველს და, რომელიცა გაჰწევა ყოველწლივ ჴელის მომწერთ მოპოებით ქართლის მხრივ. ჩვენ არ შეგვიძლია ღირსეულად დავფასოთ ამ გვარი ამათი ღვაწლი ჩვენს სიტყვერებაზე, — უკეთ დააფასებს ჩამომავლობა.

რედ.

სხჳა და სხჳა ანბავი.

I. — შეერთებულ შტატების სახელმწიფოში, გაზეთების და ჟურნა-ლების რიცხვ. — II. — ღვინის მოსავალის ანგარიში ევროპაში. — III. — უცნაურის წვიმის მოსვლა ანგლიაში. რედ.

ხელი მოეწერება

1860 წლისა.

ქ. ტფილისში, ქართულის ჟურნალის «ცისკრის» რედაქ-ციაში, კუკიას, კერესელიძის სახლებში.

ფასი ერთის წლის გამოცემისა, ქ. ტფილისში გაუ-გზავნელად ექვსი მანეთი, ხოლო შინ მიწოდებით, ანუ სხჳა ადგილებში გაგზავნით: შვიდი მანეთი თეთრი ფული.

> რედაქცია სთხოვს «ცისკრის» ხელის მომწერ-თა, ვისაც ჟურნალი დააკლდეს და დრომდე არ მოუვიდეს, მაშინვე აცნობოს რედაქციას, ერთის ზედ წარწერით:
>
> «ცისკრის» რედაქციაში, ტფილისს. —

Печатать позволяется. Апрѣля 10 дня, 1860 года.